

ΣΤ΄.

Η ΤΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΔΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Πολύ αρχαία συνήθεια είναι τὸ ρίψιμον τοῦ σταυροῦ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων ἐκεῖ ὅπου αἱ πόλεις εἶναι παράλια. Εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα, ἔνεκα τῆς γραφικότητος τῆς τοποθεσίας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων πλεονεκτημάτων τοῦ θαλασσίου ρεύματος, ἡ τελετὴ αὐτὴ ἦτο πανηγυρικωτάτη. Μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Μ. Ἀγιασμοῦ, ψαλλομένην εἰς τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, τὸ ἐκκλησίασμα, πολυπληθὲς πάντοτε, προσερχόμενον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως, διηυθύνετο πρὸς τὴν παραλίαν. Ἐσταμάτα ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει τὸ καζίνον τοῦ Μάρκου, ἢ καὶ περὶ ἔμπρὸς ἀπέναντι τοῦ σημερινοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ. Ὁ κροεξάρχων ἀρχιερεὺς προπορευόμενος μαζὶ μὲ τὸν Κλῆρον ἔμβαινε εἰς ἓνα καΐκι, ἀπὸ ὅπου ἔρριπτε τὸν σταυρὸν τὸν ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν δεξιάν του χειρᾶ. Ὁ ξύλινος αὐτὸς σταυρὸς σώζεται μέχρι τῆς σήμερον. Καὶ ἡ ξηρὰ καὶ ἡ θάλασσα—σκεπασμένη μὲ λέμβους καὶ μικρὰ ἀτμόπλοια—ἦσαν πλημμυρισμένα ἀπὸ θεατᾶς.

Καὶ οἱ δύο κοινοτικοὶ κώδικες ἀναφέρουν ὡς ἔξοδα μὲν τὰ χρήματα πὺν ἐδίδοντο «εἰς τοὺς ἀνθρώπους» ἢ εἰς τὰ παιδιά» ἢ «εἰς τὰ παλληκάρια» πὺν ἔπιαναν τὸν σταυρὸν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὡς ἔξοδα δὲ τὰς εἰσπράξεις πὺν ἐγίνοντο κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ ξιλίνου σταυροῦ εἰς τὰ σπίτια—καὶ κυρίως «εἰς τὰ ἀρχοντικά» πρὸ τοῦ 1821—καὶ τὰ καταστήματα τοῦ χωρίου. Τὸ ἔθος αὐτὸ διήρκεσεν ἐδῶ μέχρι τοῦ 1926. Τὴν φωτογραφίαν τῆς τελευταίας αὐτῆς τελετῆς τῆς καταδύσεως τοῦ σταυροῦ δημοσιεύω εἰς τὸ παρὸν σύγγραμμα.

Πότε ἤρχισε καθόλου τὸ ἔθιμον αὐτό; Ἄγνωστον· πάντως ὅμως λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν συνθηκῶν τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας κοινωνικῆς ζωῆς, μὴ ἐπιτρεπούσης εἰσαγωγὴν τοιούτων ἐθίμων, μετὰ θετικότητος ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ κατάδυσις τοῦ σταυροῦ εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι ἔθος βυζαντινὸν τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθησαν οἱ Τοῦρκοι Σουλτάνοι.

Εἰς τοὺς κώδικας διαβάζομεν «καὶ διὰ τὸ πιάσιμον τοῦ σταυροῦ τῶν Θεοφανείων ἀπὸ τὰ τοῦ αἰγιαλοῦ ὀσπίτια» (ἔτος 1801). Εἰς τὸ φύλλον 76 β ἀπαντῶμεν «τοῖς ἀνθρώποις ὁποῦ ἔπιασαν τὸν σταυ-

ρὸν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῶν Θεοφανείων, γρ. 3 καὶ 60 ἄσπρα». Εἰς τὸ φύλλον 108 α καταχωρίζονται τὰ ἀκόλουθα: «τοῖς παιδίοις ὁποῦ ἔπιασαν τὸν τίμιον σταυρὸν τῶν Θεοφανείων εἰς τὸ Ρεῦμα» (1806). Εἰς τὸ φ. 115 β «τοῖς παιδίοις ὁποῦ ἔπιασαν τὸν τίμιον σταυρὸν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῶν Θεοφανείων γρ. 2 : 60 (1807). Εἰς τὸ φύλλον 137 β (1809) «τοῖς βουτιχτάδες εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τὸν σταυρὸν τῶν Θεοφανείων γρ. 4: 20». Καὶ προηγουμένως 1802 καὶ 1803 »τοῖς κολυμβησταῖς τῶν Θεοφανείων ὁποῦ ἔπιασαν τὸν τίμιον σταυρὸν γρ. 3:60». «Τοῖς ἀνθρώποις ὁποῦ ἔπιασαν τὸν τίμιον σταυρὸν τῶν Θεοφανείων γρ. 5:60 (μικ. κῶδιξ φύλλα 83 β, 89 β), Εἰς τὸ φύλλον 87 α (1802) «ἀπὸ συναῖξις τοῦ σταυροῦ ἐκ τῆς θαλάσσης τῶν Ἐπιφανείων ἀπὸ τὰ ὀσπίτια».

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους = ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἀνακωχῆς μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον—ἡ Κοινότης Μ. Ρ. κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων εἰσέπραττεν ἀρκετὸν χοῦμα καὶ ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα, συρρέον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως, καὶ ἀπὸ τὴν ἐνοικίαισιν λέμβων, βενζινακάτων καὶ ἀτμοπλοίων ἀκόμη, καὶ ἀπὸ τὴν περιφορὰν τοῦ σταυροῦ εἰς τὰ σπίτια καὶ εἰς τὰ καταστήματα.

© SISMANOGLIO

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

α) *Ἐκπαίδευσις, σχολεῖα, διδάσκαλοι.*

Δὲν ὑπάρχουν ἱστορικαὶ μαρτυρίαι διὰ τὴν γινωρίζομεν θετικὰ ὅποια ἦτο ἡ ἐκπαίδευσις ἰδιαίτερος εἰς τὴν χώραν τοῦ Μιχαηλίου. Ἡ ἄγνοια αὐτὴ ἀφορᾷ καὶ τὴν πρὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ τὴν μετ' Αὐτὴν περίοδον μέχρι τοῦ 1752, ὅποτε ἐμφανίζονται αἱ πληροφορίαι τοῦ μεγάλου κώδικος.

Ὅτι ὅμως ἔγραψα προκειμένου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Κλήρου τοῦ Μ. Ρεύματος, τὸ ἴδιον περίπου ἤμπορῶν νὰ εἶπω καὶ διὰ τὴν καθόλου ἐκπαίδευσιν τοῦ προαστείου αὐτοῦ. Χωρίον ξακουστόν, με πολλοὺς κατοίκους, με περικαλλῆ καὶ εὐρύχωρον ναόν, με ἀγορὰν θαυμασίαν, θὰ ἦτο μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ ὡς πρὸς τὰ γράμματα, κείμενον κοντὰ στὸν φάρον τῆς παιδείας πού ἦτο στημένον εἰς τὸ Βυζάντιον. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐλειτούργει ἀνωτέρα σχολὴ τῶν Γραμματικῶν, ὅπου ἐδιδάσκετο ἡ λεγομένη ἐγκύκλιος παιδεύσις, ἥτοι ἡ Γραμματικὴ, ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία. Αὐτὰ ἐδιδάσκοντο εἰς τὴν κοντὰ εὐρισκόμενην πόλιν. Πάντως ὅμως ὑπῆρχεν ἡ σχολὴ τῶν «Γραμματιστῶν» εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο μαθήματα στοιχειώδους παιδεύσεως καὶ μᾶλλον τὰ ἱερὰ γράμματα ¹¹⁷). Αἱ ὀνομασίαι τῶν ἐκπαιδευτηρίων τὰς ὁποίας ἀναφέρουν καὶ ἄλλοι μὲν, ἰδίᾳ δὲ οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἐκκλησίας πατέρες—Βασίλειος, Χρυσόστομος κ. ἄ.—δὲν διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὰς ὀνομασίας πού συναντῶμεν κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα εἴτε εἰς πατριαρχικὰ γράμματα εἴτε εἰς τοὺς κώδικας Μ. Ρ. «Σχολὴ τῶν κοινῶν γραμμάτων» «ἱερὰ σχολὴ» «κοινὴ σχολὴ τῆς χώρας τοῦ Ἀρναούτκιου» «σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων» «ἑλληνικὸν φροντιστήριον» «ἑλληνομουσεῖον» «κοινὰ μουσεῖα καὶ σχολεῖα»—ἰδίᾳ εἰς τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ 1800 ἀναγινώσκομεν «τῆς ρηθείσης εἰς τὸ Μέγα Ρεῦμα κοινῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ὑπο-

¹¹⁷) Τὸ θέμα αὐτὸ ὑπὸ τὴν γενικωτέραν του μορφήν ἀναπτύσσει ἐκτενῶς καὶ με σαφήνειαν ὁ μελετηρὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πρόσεκτικὸς ἐρευνητὴς τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν Φαίδων Κουκουλὲς εἰς τὸ ἐσχάτως δημοσιευθὲν ἀξιόλογόν του σύγγραμμα «Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς» Ἀθῆναι 1918 Αα. σ. 48, 49, 78, 105 κ. ἄ.

κειμένης αὐτῇ ἐτέρας σχολῆς τῶν ἱερῶν γραμμάτων ¹¹⁸) (μεγάλος κώδιξ φύλλον 344)—ὅλαι αὐταὶ αἱ ὀνομασίαι δὲν διαφέρουν, καθὼς ὀλίγον παραπάνω ἐσημειώθη, ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας τὰς ὁποίας ἀποδίδουν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς ἐποχῆς τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ συγγραφεῖς ἐν γένει τοῦ τετάρτου, τοῦ πέμπτου καὶ ἄλλων κατόπιν αἰώνων. «Τὰ τῆς παιδείας πρότερα γράμματα», «τὰ ἱερὰ γράμματα», «τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα», «τὰ ἱερὰ παπαδικὰ γράμματα» καὶ διὰ τὴν κάπως ἀνωτέραν μόρφωσιν «ἡ θύραθεν παιδεία», «τὰ τῶν Ἑλλήνων γράμματα ἢ μαθήματα», «ἑλληνικὴ παιδεύσις» «κοσμικὴ παιδεία» ¹¹⁹) εἶναι οἱ τίτλοι καὶ αἱ ὀνομασίαι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας—τῶν φυτωρίων τῆς Παιδείας—κατὰ τὴν προσημειωθεῖσαν χρονικὴν περίοδον. Τὸ Μέγα Ρεῦμα, ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, καθὼς καὶ ὡς πρὸς λοιπὰς ἐκφάνσεις τῆς συνολικῆς ζωῆς, ἠκολούθησε τὴν γενικὴν γραμμὴν τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς προόδου καθόλου τῶν Βυζαντινῶν. Εἰς μέρη εὐρισκόμενα — πόλις καὶ Μιχαήλιον — τόσοον κοντὰ τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ, προκειμένου μάλιστα περὶ γραμμάτων, τὸ τοῦ Pascal «ἀλήθεια ἔνθεν τῶν Πυρηναίων, πλάνη ἐκεῖθεν».

Μετὰ τὴν Ἀλωσιν, σύμφωνα πρὸς ὅσα ἔγραψα εἰς τὴν σελίδα (12-13) σχετικῶς μετὰ τὴν τύχην τῶν κατοίκων τοῦ προαστείου, ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν δὲν θὰ ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸ σχολεῖον. Οὔτε ὁ Γύλλιος οὔτε ὁ Γερλάχιος ἀναφέρουν περὶ σχολείου Μ. Ρεύματος. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι «ὁ ἱεροδιδάσκαλος», ἓνας δ.λ.δ. ἱερεὺς τοῦ χωρίου μετὰ μικρὰν μόρφωσιν δὲν παρέδιδε στοιχειώδη μαθήματα εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, ἢ μέσα στὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας ἢ εἰς κανένα κελλί πού εὐρίσκετο εἰς τὸν αὐλόγυρον τοῦ ναοῦ.

Ὁ Μ. Γεδεὼν εἰς τὴν πραγματείαν του «Παιδεία καὶ πτωχεῖα παρ' ἡμῖν» (σ. 57 καὶ ὑποσημ.) γράφει: «Πρώτη—κατὰ τὴν ἡλικίαν

¹¹⁸) Μικρὸς κώδιξ Μ. Ρεύματος φ. 295 (ἔτος 1829) τῇ ἱερᾷ σχολῇ τῆς χώρας. Φύλλον 83 (ἔτος 1802—1803) «τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔξοδα τῶν δύο σχολῶν ἑλληνικοῦ τε καὶ κοινῶν». Τὸ γράμμα τοῦ κώδικος ὅπου ἡ φράσις «καὶ τῆς ὑποκειμένης αὐτῇ ἐτέρας σχολῆς...» ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεὼν εἰς τὸ ἔργον του «Ἐερτολόγιον Κωνσταντινουπόλιτου προσκυνητοῦ» σ. 325—330. Εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον δημοσιεύεται καὶ τὸ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἴδρυσιν κατὰ τὸ 1805 σχολείου εἰς τὸ Σταυροδρόμιον. Εἰς αὐτὸ ἀπαντᾷ ἡ φράσις «κοινὸν σχολεῖον τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας γραμμάτων» (σ. 356). Ἴδε καὶ τὰ περὶ τῶν σχολῶν τοῦ Μ. Ρεύματος σημειώματα τοῦ κ. Φ. Κουκουλὲ—Ξενοφάνης ἔτος Ε', σ. 456 κ. ἄ.

¹¹⁹) Φ. Κουκουλὲ Βυζαντινῶν βίος... Αα σ. 105.

ἐκ τῶν ἐν τῷ Βοσπόρῳ σχολῶν ἢ τοῦ Μ. Ρεύματος ὑποδείκνυσιν ἴχνη τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 1750». Καὶ ὁ ἀείμνηστος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντίνος ὁ Α' ὁ ἀπὸ Σιναίου († 1859) ἀναφέρων εἰς τὴν Κωνσταντινιάδα του διὰ τὸν ζῆλον μὲ τὸν ὁποῖον κινούμενοι «οἱ εὐγενεῖς προὔχοντες» συνέστησαν ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια εἰς τὴν πόλιν προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς. «καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔμποροι καὶ οἱ τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν συστημάτων συνεκρότησαν μὲ τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν καὶ αὐτοὶ πρὸ τινῶν χρόνων ἰδιαίτερα γυμνάσια πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἐν τισιν ἐνορρίαις τῆς πόλεως, χωρίοις τοῦ Βοσπόρου, ἐν Διπλοκιονίῳ **Μεγάλῳ Ρεύματι...**» 120).

Τὰ ὅσα ἀναφέρουν οἱ κώδικες τοῦ χωρίου περὶ σχολείου κοινῶν γραμμάτων δὲν ἦτο κᾶτι τὸ ὁποῖον τότε προῆλθεν εἰς μέσον. Ἦτο μᾶλλον συνέχισις μιᾶς καταστάσεως πολὺ παλαιᾶς. Ἡ ἀρχαιότερα μαρτυρία τῶν κωδίκων περὶ σχολῆς ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1752. Ἐνα πενιχρὸν οἶκημα μονόπατον κτισμένον μέσα εἰς τὸν αὐλόγυρον τῆς ἐκκλησίας μᾶλλον «ἕνας ὁδᾶς», διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν γλῶσσαν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἦτο τὸ σχολεῖον τῆς χώρας τῶν Ἀσωμάτων. Ἦτο «ἡ σχολή» τοῦ 1752, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1769 ἕως εἰς τὸ 1771 ἐδίδασκεν ὁ εὐλαβὴς καὶ ὑπὸ πάντων ἀγαπώμενος ἱερομόναχος Ἀμβρόσιος 120). Ἐκεῖ ὁ καλὸς καὶ ταπεινὸς λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου καὶ τῶν Γραμμάτων «συνεκάλει τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του» καὶ τὰ ἐδίδασκεν «ἀνάγνωσιν ἐκ τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ ὀλίγην γραφήν». 121). Ὁ μεγάλος κῶδιξ (φ. 14) ὁμιλεῖ διὰ τὸ «κοινὸν σχολεῖον», καθορίζει δὲ τὸ ἐκεῖ καταχωριζόμενον ἔγγραφο (1760) ἵνα ὁ τόκος («τὸ διάφορον») τῆς ἐκ 1500 γροσίων γενναίας διὰ τὴν τότε ἐποχὴν δωρεᾶς τοῦ Χίου Νικολῆ Σπάρταλη διατίθεται ὡς ἐξῆς: «ὁ τόκος τῶν μὲν 1000 γρ., ἦτοι γρ. 80 νὰ δίδεται εἰς «μισθὸν τοῦ διδασκάλου 122) διὰ τὴν αἰωνίαν μάθησιν τῶν χωριανῶν παιδῶν καὶ ἄλλων», τῶν δὲ 500 ἦτοι γρ. 40, ὁ τόκος νὰ ἐξοδεύεται «εἰς ἐνὸς τοῦ τυχόντος κατὰ καιροὺς ὀσπητίου εἰς σχολεῖον τῶν γραμμάτων, καὶ τῆς μαθήσεως τῶν παιδῶν—γίνο-

120) «Κωνσταντινιάς» σ. 119 Περιοδικὸν Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου Κ. Π. ἔτος 11α σ. 79

121) Περὶ τοῦ Ἀμβροσίου βλέπε σ. 48 π. ἔργου.

122) Εἰς τὸ γράμμα τὸ δηλωτικὸν τῶν λ)σμῶν 16 ἐτῶν λόγος γίνεται καὶ περὶ τοῦ Ἀμβροσίου εἰς τὸν ὁποῖον συνιστᾶ ἡ συνέλευσις νὰ δίδεται «κατ' ἔτος μισθοῦ χάριν» τὸ ποσὸν γρ. 80 εἰς τὸ διδάσκεισθαι τοὺς παῖδας **δωρεὰν τὰ ἱερὰ γράμματα**, εἰς τὸ κοινὸν τῶν γραμμάτων σχολεῖον. Μ. Γεδεῶν, ἐνθ. ἀν. σ. 319. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνέλευσεως ἐκείνης τοῦ Μ. Ρεύματος (1768) ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν «Ἑκκλ. Ἀλήθειαν» 1923 σ. 302—304 μὲ διαφωτιστικὰς σημειώσεις.

μένης δωρεὸν κατ' ἄλλον ἔγγραφον — ὀφείλουσι δὲ καὶ οἱ κατὰ καιροὺς μεταγενέστεροι ἐπίτροποι νὰ φροντίζωσιν ἐν φέρῳ Θεοῦ ἀπαρασαλεύτως τὴν σύστασιν καὶ μονιμότητα τοῦ σχολείου τούτου καὶ τῆς ψυχωφελούς καὶ ἐπαινετῆς ἐπιδόσεως καὶ προκοπῆς τῶν παιδῶν». 123).

Κατὰ τὸ 1781 «ἐν διαστήματι δέκα καὶ τριῶν μηνῶν ὁ διδάσκαλος τῆς σχολῆς τῶν «κοινῶν γραμμάτων» Ἀμβρόσιος «ἔλαβε γρ. 86 καὶ 80 ἄσπρα, ἦτοι 6 γρ. καὶ 80 ἄσπρα κατὰ μῆνα», γράφει ὁ Μ. Γεδεῶν περισυλλέξας τὰς σχετικὰς πληροφορίας ἀπὸ τοὺς δύο κώδικας τοῦ χωρίου.

Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τοῦ 1760, ὅπου τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ σχολικὸν κτίριον ἀπόσπασμα τοῦ δωρητηρίου τοῦ Νικολῆ Σπάρταλη καταφαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἰδιαίτερον κτίριον κτισθὲν διὰ «σχολεῖον τῶν γραμμάτων». Ἐνοικιάζετο, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τῆς δωρεᾶς, ἕνα σπῆτι οἰονδήποτε διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς κτίριον ἐκπαιδεύσεως τῶν παιδιῶν. Καὶ δὲν ἐπρόκειτο μόνον περὶ τῶν παιδιῶν τοῦ Μ. Ρεύματος, ἀλλὰ καὶ περὶ «ἄλλων» καθὼς ρητῶς ἀναγράφεται. Θὰ ἐνοοῦσαν τὰ παιδιὰ τοῦ Βεβεκίου καὶ ἴσως καὶ τοῦ Κουρουτσεσμέ· τὸ πρόβλημα τοῦ σχολικοῦ κτιρίου ἔμεινεν ἐκκενρῆς· ἴσως δὲ νὰ ἐλύθη καὶ πρὸ τοῦ 1797, χρονολογίας δ. λ. δ. τῆς ἰδρύσεως τοῦ σχολικοῦ κτιρίου, πού ἐλέγετο «σχολεῖον τοῦ βουνοῦ», καὶ ἦτο κτισμένον πρὸς τὸν ἀνήφορον πὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ ἀγίασμα τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ· τὰ ὀνόματα τοῦ σχολείου αὐτοῦ τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν εἰς τοὺς κώδικας εἶναι «τὸ σχολεῖον τοῦ βουνοῦ» «τὸ εἰς βουνὸν σχολεῖον» (μικ. κῶδιξ φ. 118 β 1808). Καὶ ὅταν ὁ γράφων τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου εἶχεν ἔλθῃ ἐδῶ πρὸ 29 περίπου ἐτῶν ἤκουσεν ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς νὰ ὀμιλοῦν διὰ τὴν ὀνομασίαν «σχολεῖον τοῦ βουνοῦ.» Διὰ τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ τοῦ σχολείου, πού ἐλέγετο καὶ «ἐπάνω σχολεῖον» (διὰ τὸ ἐπάνω σχολεῖον καὶ παχτοῦ γρ. 3: 19 μικ. κῶδιξ 128 β 1805), γράφονται τὰ ἀκόλουθα εἰς τὸν κώδικα (φ. 45 α 1787) «ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰωσήφ» (Γιουσούφ κάλφα) τῆς σχετικῆς συμφωνίας γενομένης μεταξὺ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ τῶν ἐφόρων Μαργέλου καὶ Διαμαντάκη. Ἐπειδὴ ὁ κάλφας δὲν ἐτήρησε τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας τοῦ περιέκοψαν γρ. 341 : 36». Τὸ 1817—οὐχὶ τὸ 1818—ἐκρημνίσθη τὸ κακοκαμωμένον σχολεῖον τοῦ βουνοῦ. Αὐτὸ ἔλαβε χώραν «ἐπὶ τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Κωνσταντίνου Παπσορηγοπούλου» ὄντος ἐφόρου τῶν σχολῶν τοῦ ἀρχοντος Φωτεινοῦ ἱατροῦ». «18, δι' ὅσα ἐπωλήθησαν τὰ μείναντα κεραμίδια τοῦ κρημισθέντος σχολείου εἰς τὸ βουνόν». (κῶδιξ μικρὸς, φ. φ. 199 ἔτος 1817). Ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς ἰσχυρίζεται ὅτι

123) Ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεῶν, ἐνθ. ἀνωτ. (ἐορτολόγιον) σ. 321.

δι' ἑλληνικὸν καὶ κοινὸν ὁμοῦ σχολεῖον ἐκτίσθη ἰδιαίτερον οἰκοδόμημα κατὰ τὸ 1797 ἔξω τοῦ χωρίου καὶ δεξιὰ τῷ πρὸς τὸ ἔξωκλήσιον τοῦ Προφήτου Ἥλιου προπορευομένῳ»¹²⁴). Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς δὲν φαίνεται νὰ συμφωνῇ πρὸς τὰ πράγματα. Ρητῶς λέγεται ὅτι τὸ 1760 δὲν ὑπῆρχε κοινοτικὸν σχολικὸν κτίριον. Τὸ δεύτερον σχολεῖον τῶν «ἑλληνικῶν μαθημάτων» δὲν εἰσῆχθη συγχρόνως μὲ τὸ πρῶτον (τὸ δημοτικόν.) Κατὰ τὸ 1820 ἀπαντῶμεν σημεῖωμα ἔχον οὕτω· «τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔξοδα τῶν δύο σχολείων ἑλληνικοῦ τε καὶ κοινοῦ διὰ τοῦ κῦρ Λασκαράκη γρ. 2233 ἄσπρα 63». Τὰ ἔξοδα τοῦ σχολείου ἤμπορεῖ νὰ ἦσαν χωριστὰ καὶ τὰ δύο ἐκπαιδευτήρια χωριστὰ μὲν ἀλλὰ νὰ ἐφιλοξενουῦντο εἰς τὸ ἴδιον κτίριον.

Ἐν τούτοις κατὰ τὸ ἔτος 1800 ὁ μικρὸς κῶδιξ (φ. 75 β) διαλαμβάνει τὰ ἐξῆς· «διὰ τὸ μερεμέτι (—ἐπισκευήν) τοῦ εἰς τὸ βουνὸν σχολείου γρ. 907 : 66». Μεταχειρίζεται τὴν γενικὴν ἔκφρασιν σχολείου ἄνευ τοῦ προσδιορισμοῦ «κοινοῦ». Κατὰ τὸ 1811 ὁ μὲν ὁ μέγας κῶδιξ (φ. 158) σημειώνει «δι' ἔξοδα τοῦ εἰς βουνὸν κοινοῦ σχολείου». Ὁ ἴδιος κῶδιξ (87 α) ἐξεχωρίζει καθαρὰ τὰ δύο σχολικὰ κτίρια. «Εἰς τὸ νέον ὀσπίτιον (1811) διὰ *κοινόν σχολεῖον*, ὡς ὁ λογαριασμὸς εἰς χεῖρας Φωτάκη γρ. 1918 : 35· εἰς μερεμέτι ἑλληνικῆς σχολῆς γρ. 45 : 13». Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1811 φαίνεται ὅτι τὸ σχολεῖον τῶν κοινῶν γραμματίων ἦτο κοντὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τὸν μέγαν κώδικα (φ. 368 ἔτος 1834) καθορίζεται ὁ τόπος τοῦ ποτε σχολείου τῶν κοινῶν γραμματίων «ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας κείμενον ἐκ πλαγίου εἰς τὸ κίσκι τοῦ μακαρίτου αὐθέντου Σούτζου». (ἀπέναντι τοῦ παλαιοῦ οἰκήματος—κοβούζι— τῶν πυροσβεστῶν τῆς Κοινοῦτητος). Φρονῶ λοιπὸν ὅτι εἰς τὸ βουνὸν ἐπὶ τὴν χρονικὸν διάστημα εὐρίσκετο μόνον ἢ κατωτέρα σχολή. Ὑπάρχει σημεῖωσις εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (ἔτος 1811), συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν, ἐπὶ 5 μῆνας ἐπληρώθησαν γρ. 75 εἰς τὸν περπερι Δημήτρη τοῦ «ὀπίου τοῦ ὀσπήτιον» ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κοινὸν σχολεῖον. «Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀναφέρει τὸ ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Στ'· κατὰ τὸ 1817 ἐκδοθὲν σιγγίλιον, συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀπίου, ἰδρῦθη «*πρὸ χρόνων τινῶν*» ἐπ' ὠφελεία καὶ ἐπιδόσει τῆς ἐγχορίου φιλομαθοῦς νεολαίας».

Τὰ μερικὰ αὐτὰ χρόνια ἀνέρχονται ἕως εἰς τὸ ἔτος 1787, ὁπότε ἐπὶ πατριάρχου Προκοπίου ἐξεδόθη «γράμμα συστατικὸν τῆς κατὰ τὸ χωρίον ἑλληνικῆς σχολῆς». Καὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ 1799 τοῦ Ι. Καλλιμάχη, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ μακαρίτης Παρανίκας

διὰ νὰ καθορίσῃ τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα, φανερώνει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 1798 ὑπῆρχεν ἡ σχολή, ἐνῶ διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος, ὡς εἶδομεν, ἀποδεικνύεται προγενεστέρα ἢ ὑπαρξίς τῆς. (Μ. Γεδεῶν, Βυζαντιναὶ Ἐκκλησῖαι... σ. 98, 100. Περιοδικὸν Ε. Φιλ. Συλλόγου Κ. Π. τόμος 11^{ος} σ. 71 Φ. Κουκουλέ, (Δελτίον... Ζ' σ 123).

Κατὰ τὸ ἔτος 1794 ὁ μικρὸς κῶδιξ ἀναφέρει τὰ ἐξῆς σχετικά· «παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Ἄπριλιον 22 γρ. 1000 (δανειακῶς) πρὸς 40 γρ. (τόκον ἐτήσιον). Εἰς τὸ σιγγίλιον τοῦ 1764—ἐπὶ τοῦ Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ—τὸ ἐκδοθὲν διὰ τὴν ἰδρυσιν σχολείου εἰς τὸ Νεοχώριον—ὅπου τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ὀνομάζονται *φροντιστήρια καὶ σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων*—δὲν ἀναφέρεται ἡ ἐνορία τοῦ Μ. Ρεύματος ὡς διατηροῦσα τοιοῦτον σχολεῖον, καίτοι, καθὼς γράφει καὶ ὁ Μ. Γεδεῶν, «ἡ τοῦ Μ. Ρεύματος σχολή εἶναι ἀρχαιότερα τῆς τῶν Ἐξ Μαρμάρων» (Ἐορολόγιον... σ. 174 ὅπου καὶ τὸ σιγγίλιον τοῦ Νεοχωρίου).

Προκειμένου περὶ τοῦ εἰς τὸ βουνὸν σχολείου τοῦ Μ. Ρεύματος νομίζω ὅτι δὲν πρόκειται περὶ διωρόφου κτιρίου καὶ περὶ χρησιμοποίσεως τοῦ ἐνὸς πατώματος διὰ σχολικὰς ἀνάγκας, ἐνοικιάσεως δὲ τοῦ ἄλλου. Πρόκειται περὶ παρερμηνείας. Εἰς τὸν μέγαν κώδικα φ. 18 (1770) διαβάζομεν τὰ ἐξῆς· «εἰς ἀγορὰν τοῦ ὀσπητίου τοῦ βουνοῦ μὲ τοὺς χαλίδισκους τόπους τὸν ἐπάνω καὶ τὸν κάτω παρὰ τῆς ἀρχοντίσης Δραγομανέσσας κοκκειώνας Αἰκατερινίτσας γρ. 8500). (Ἡ λέξις χαλίδισκος ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν *halid* σημαίνει ἔρημος. Πρόκειται λοιπὸν οὐχὶ περὶ δύο ὀρόφων ἀλλὰ περὶ σπιτιοῦ ποὺ εἶχε δύο τόπους ἄδειους ἕνα πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἄλλον πρὸς τὰ κάτω ἐφόσον μάλιστα ὁ λόγος διὰ βουνόν. Κατὰ τὸ 1808 π.δ.χ. ἀπαντῶμεν τὴν ἐξῆς σημείωσιν· «ἀπὸ ἐνοίκιον τοῦ εἰς βουνὸν σχολείου *γρ. 60*» (φ. 118β). Μετὰ, τὸ κρήμισμα τοῦ σχολείου τοῦ βουνοῦ ἐνοικιάζετο ὅπως εἶπομεν σπίτι, «γρ. 180 εἰς ἐνοίκιον ἕξ μηνῶν διὰ τὸ κοινὸν σχολεῖον». (Μεγάλος κῶδιξ, ἔτος 1811 φ. 148). Ἀργότερον ἐκτίσθη σχολεῖον τῶν κοινῶν γραμματίων μέσα εἰς τὸν περίβολον τῆς Ἐκκλησίας.¹²⁵) Ἐκεῖ ἐκτίσθη τὸ 1850 τὸ πέτρινον οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἐκπαιδευτήριον.

Ὡς σχολεῖον τῶν «ἑλληνικῶν μαθημάτων» ἐχρησιμοποιεῖτο κατ' ἀρχὰς ἕνα σπίτι ποὺ εὐρίσκετο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ Πα-

¹²⁴) «Ξενοφάνης» τόμ. Ε' σ. 457.

¹²⁵) Φ. Κουκουλέ. κ. Ξενοφάνης... Ε' σ. 341 Μ. Γεδεῶν «χρονικὰ πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας» σ. 232.

ριανού. ¹²⁶⁾ Κατὰ τὸ 1826 ὁ μέγας κώδιξ (φ. 367) ἀναφέρει «ἐλληνικὴν σχολὴν» κειμένην μεταξὺ νεκροταφείου καὶ ἀσβεστάδικου, δλδ ὄχι μέσα εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας. Ἀργότερον τὴν ἐλληνικὴν σχολὴν εὐρίσκομεν εἰς μίαν πετρίνην οἰκίαν μέσα στὸ χωρίον, τὴν ὁποίαν κατοικεῖ σήμερον ἡ οἰκογένεια Δημητρίου Ἐμμανουηλίδου.

Τὸ 1902 ἐκτίσθη τὸ πλησίον τῆς ἐκκλησίας «κοντὰ στὰ μνήματα» σχολικὸν κτίριον, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ἀποκλειστικῶς ὡς ἀρρεναγωγεῖον. Τὸ κτίριον τῆς λεγομένης λέσχης διετίθετο διὰ τὸ κοινοτικὸν παρθεναγωγεῖον. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τὸ κτίριον τοῦ ἀρρεναγωγείου χρησιμεύει ὡς μικτὴ σχολὴ ἀρρένων καὶ θηλέων τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἀμφοτέρων — ἐκυμαίνεται μέχρι πρό τινων ἐτῶν μεταξὺ 250 καὶ 170.

Ἡ σημερινὴ ἐφοροεπιτροπὴ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ προέδρου της κ. Γ. Ζαβράκη ἐξεῦρεν ἕως 28 χιλιάδων λιρῶν ποσὸν μὲ τὸ ὁποῖον ἀνοικοδόμησε τὸ πρῶτον πάτωμα πέτρινον. Διὰ τὴν βαφὴν τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κτιρίου καὶ διὰ τὸν διάκοσμον φροντίζει ἀποτελεσματικῶς ὁ καλὸς ὁμογενὴς καὶ ἄλλοτε κάτοικος Μ. Ρεύματος κ. Βασίλειος Τριανταφυλλίδης.

Μετὰ τὸ ἔτος 1830, σύμφωνα πρὸς τὰς τότε περὶ σχολικῆς ἐκπαίδευσως ἀντιλήψεις, ἰδρύθη εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα ἡ γνωστοτάτη ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀλληλοδιδασκτικὴ» σχολή, πού ἀφῆκε πολλὰς ἀναμνήσεις. Ἡ σχολὴ αὕτη, ὡς φαίνεται τόσον ἀπὸ τοὺς κώδικας ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς καθόλου παιδείας τοῦ Γένους μας, ἀντικατέστησε τὴν σχολὴν τῶν «κοινῶν γραμμάτων». Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δὲν σημαίνει καὶ καθ' ὅλα ὁμοιότητα ἢ μᾶλλον ταυτότητα τῶν δύο συστη-

¹²⁶⁾ Τὸ ὄνομα αὐτὸ — ἀπὸ τὴν νῆσον Πάρον θὰ κατήγετο ὁ Μεγαρεμιάτης οὗτος — ἀναγράφεται πολλὰς φορὰς εἰς τὰ κοινοτικὰ βιβλία. «Κιόσκι» ἐχωράφι «ὁσπῆμιον» τοῦ Παριανοῦ. Διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ ὀσπιτίου τοῦ Παριανοῦ ἐμετρήθησαν τὸ 1756 γρ. 1215. (μέγ. κώδιξ μ. 6). Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Προκοπίου τὸ 1780 ἀπελύθη πατριαρχικὸν γράμμα — τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον εὐρίσκομεν εἰς τὸν μέγαν κώδικα — ἀναφερόμενον εἰς τὸ χωράφιον τοῦ Παριανοῦ. «Ὁ τόπος τοῦ Παριανοῦ ἀγορασθεὶς πρὸ ἱκανῶν χρόνων μὲ ἄσπρα τῆς ἐκκλησίας.» «Τὸ ὁποῖον εὐρισκόμενον εἰς ἀνοικτὸν τόπον ἦτο ἀναγκαϊότατον καὶ ἐν καιρῷ ὑγείας καὶ ἐν καιρῷ θανατικοῦ, ὡσάν ὁποῦ ὑγιαίνοντες ἐξέρχονται μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς περιπάτον καὶ περιδιάβασιν, ἐν καιρῷ δὲ θανατικοῦ ἀπέρχονται πρὸς αὐτὸν καὶ καταφεύγουσιν ἐκεῖσε, καὶ τὸ ἔχουσιν ὡς καταφύγιον καὶ προφυλάττονται ἀπὸ τοῦ κακῶν ποιούντες καλύβας.» Ὑποθέτω ὅτι ὁ τόπος αὐτὸς θὰ εἶναι ὀπισθεν τοῦ κήπου Χοσχόση βορειοδυτικῶρον ὁμοίως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ λεγομένου ἀμμελιῶ τοῦ Πατριάρχου. Τὸ πατριαρχικὸν γράμμα ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεών. «Ἐορτολόγιον...» σ. 184—185. Καὶ σήμερον ὑπάρχουν στὸ χωριὸν ἀπόγονοι τοῦ διασήμου ἐκείνου Παριανοῦ.

μάτων. Κατὰ τὸ ἔτος 1845-6 ἀπαντῶμεν πάλιν τὴν ὀνομασίαν κοινὰ «ἔξοδα ὅσα εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα χώρας» (μεγαλ κώδιξ φ. 435α). Ἐδῶ ὁ ὅρος «κοινὰ» σημαίνει μᾶλλον κοινοτικὰ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἰδιωτικά. Οὕτω πως δικαιολογεῖται καὶ ὁ πληθυντικὸς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει νέα διοργάνωσις τῶν σχολῶν διὰ τῆς φροντίδος τοῦ Πατριαρχείου ἀνωτάτης ἀρχῆς καὶ διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους. Εἰς τὸν ἴδιον κώδικα καὶ μὲ τὴν ἴδιαν χρονολογίαν σημειώνονται τὰ ἀκόλουθα ἔξοδα: «ἔξοδα ἐφόρων εἰς τὰ πατριαρχεῖα μετὰ τῶν διδασκάλων **διὰ τὸν νέον διοργανισμόν**».

Διὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν Μ. Ρ. ὁ Μ. Γεδεών γράφει «μία σχολὴ ἀλληλοδιδασκτικὴ (μετὰ τὸ 1830) ἰδρυμένη ἦν, τοῦτο σαφῶς ἀναφέρεται». (Ἐορτολόγιον... σ. 174 καὶ σημ. 4). Περὶ αὐτῆς ἀναφέρει καὶ ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς: «ἐν τέλει σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1833 ἤρχισε νὰ ἀνοικοδομηθῆται καὶ ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολή, ἣτις μόλις τὸ 1838 συνετελέσθη». Ἐστηρίχθη ἐπὶ ἐνὸς χωρίου τοῦ μικροῦ κώδικος (φ. 359β) ὅπου ἡ χρονολογία ὡς πρὸς τὴν ἀποτελείωσιν τοῦ σχολικοῦ κτιρίου παρουσιάζεται προγενεστέρα — «ἐπὶ τοῦ προκατόχου ἡμῶν» — τῷ 1838. Ἡ περικοπὴ ἔχει οὕτω «ἐπληρώσαμεν τῷ ἐπιστάτῃ (= ἐφόρῳ) σχολῆς διὰ τελειοποίησιν τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς οὕσης ἔτι ἐπὶ τῶν προκατόχων ἡμῶν, οἵτινες καὶ ἀπέρασαν εἰς τὸ παρελθὸν ἔτος τῆς ληψοδουσίας των». (Ἡ δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς γρ. 110, 862· 10) 1211. Ὅτι ὁμοίως ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολὴ τοῦ Μ. Ρεύματος ὑπῆρχε καὶ πρὸ τοῦ 1834 καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὸ 1834 σημειώνεται εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (φ. 337β) τὸ ἐξῆς γεγονός: «ἀπὸ πρώην **ἀλληλοδιδασκτικόν**, Ἰωάννην Βαρούχαν λόγῳ κηροῦ καὶ βοηθείας γρ.». Ὁ ἀλληλοδιδασκτικὸς διδάσκαλος εἶχε καὶ ἓνα βοηθόν, τὸν ὁποῖον ὁ κώδιξ ὀνομάζει «ὑποτακτικόν». (Ἄλλος ὁ «πρωτόσχολος» ἢ πρωτόσκολος = πρῶτος **κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν μαθητῆς χρησιμοποιούμενος ὡς ὁδηγὸς καὶ βοηθὸς**) καὶ τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνεν αὐτὸς ἐξ ἰδίων του. «Ὅσα τῷ ἀλληλοδιδασκτικῷ ὁμοῦ μὲ τὸν ὑποτακτικὸν πληρωνόμενον παρὰ τοῦ ἰδίου μῆνας 12 = 550». Ἐπληρώνετο δ.λ.δ. κατὰ μῆνα γρ. 46 ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡμεῖβετο καὶ ὁ ὑποτακτικὸς του. (Μικρὸς κώδιξ φ. 368α ἔτος 1840). 127).

Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1840—1841 διδάσκαλος ἀλληλοδιδασκτικὸς ἦτο ὁ Φιλιππάκης λαβὼν διὰ δύο μῆνας γρ. 600. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος διὰ «μερεμέτι **καθεδρῶν** ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου δαπανῶνται γρ. 63. (Μικρὸς κώδιξ φύλλα 363β καὶ 368β).

¹²⁷⁾ Φ. Κουκουλὲς, «Ἐελοφάνης» Ε'. σ. 457. Τοῦ ἰδίου «Λελτίου ἱστ. καὶ ἔθν. ἐταιρίας» τόμ. Ζ σ. 125.

Εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ τοῦ Καλλίφρονος σ. 104 (ἔτος σχολικὸν 1860—1861) ἀναγράφεται σχολεῖον ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικόν. Ὁ ἴδιος μᾶς δίδει πληροφορίας (σ. 113) κατὰ τὰς ὁποίας «τῆ 6 Ὀκτωβρίου 1861 συνέστη παρθεναγωγεῖον ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι, ἐφορευόντων τῶν Γ. Χρησιδίου, Κελαϊδίτου Σταύρου καὶ Γρηγορίου Καλλιπολίτου». ¹²⁸⁾

Ἄξιον ἰδιαίτερας σημειώσεως καὶ προσοχῆς εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (φ. 348α ἔτος 1836=7) ἀναγράφεται ἡ δαπάνη γρ. 223 διὰ τὴν θανὴν καὶ τὸ μνημόσυνον «τῆς μακαρίτιδος Δομνῆς διδασκαλίσης». Ἡ διδασκάλισσα αὕτη ἐδίδασκεν εἰς τὸ κοινὸν καὶ κατόπιν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον. Βεβαίως ἰδιαίτερον παρθεναγωγεῖον τότε δὲν ὑπῆρχε Πάντως εἶναι ἡ πρώτη ἐμφάνισις διδασκαλίσης εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα μετὰ τῶν ἐτῶν 1830—1836.

Παρὰ τοῦ ἰδίου Καλλίφρονος πληροφορούμεθα (σ. 115) ὅτι κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1862—1863 τὸ Μ. Ρεῦμα εἶχεν ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον. Μαθηταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου περὶ τοὺς 59—διδάσκαλοι, 3—μαθήματα = ἐγκύκλια, γλῶσσαι ἑλληνικὴ καὶ γαλλικὴ.

Ἐκ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ, συνεχίζει ὁ Καλλίφρων, περὶ τοὺς 30 μετέβησαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν (τὴν κατόπιν ἀστυκὴν σχολὴν ὀνομασθεῖσαν)—διδάσκαλοι 2. Παρθεναγωγεῖον διδασκάλισσαι δύο, διδάσκαλοι δύο, μαθήτριά περὶ τὰς 150. Μαθήματα: ἀλληλοδιδασκτικόν, ἑλληνικὰ καὶ γαλλικά. Κατὰ τὸ ἔτος 1864—865 σημειώνει «σχολεῖον ἑλληνικόν, ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ παρθεναγωγεῖον. Διδάσκαλοι δέκα. (σ. 125).

Ὡς ἤδη ἀλλαχοῦ ἐσημείωσα, ἀρρεναγωγεῖον καὶ ἰδιαίτερον παρθεναγωγεῖον—τὸ Νηπιαγωγεῖον ἔχει ἐκλείψει πρὸ πολλοῦ—ὑπῆρχον μέχρι τοῦ 1924. Τὸ σύνολον μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἀνήρχετο εἰς 500 Ἡ διδασκομένη ὕλη κατὰ τοὺς παλαιούς καιρούς, ὡς καὶ ἀλλοχοῦ ἐγίνε λόγος, περιορίζετο εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἀπλῶν κειμένων καὶ πρωτίστως θρησκευτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου. Ἄλλως τε οἱ τῶν κοινῶν γραμμάτων διδάσκαλοι καὶ αὕτη ἡ σχολή, ὡς ἐλέχθη, ὠνοάζετο «ἱερά». Στενὰ συνδεδεμένη ἦτο ἡ ἐκπαίδευσις μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸ ἔτος 1802 ὁ μικ. κῶδιξ (φ. 33 α) ἀναγράφει ἔξοδα «εἰς ψαλτήρια καὶ παιδαγωγίαν ὅπου ἔστειλαν μετὰ πατριαρχικὴν ἀπόδειξιν εἰς τὸ σχολεῖον οἱ ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ» (=οἱ διαχειριζόμενοι τὰ οικονομικὰ τοῦ Πατριαρχείου λαϊκοί). Παιδαγωγία καὶ παιδαγωγός, καθὼς

¹²⁸⁾ Ο. Γ. Χρησιδίου εἶναι ὁ Γαβριὴλ Κρέστοβιτς, ἀλλαχοῦ σημειούμενος ὡς Κρεσιδίου—ὑπὸ τὸ ἐπίθετον αὐτὸ ἐφοῖτα ὁ υἱὸς του Στέφανος εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου—ἡγεμὼν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, πάππος τοῦ ἐν Ἀθήναις τώρα ἐγκατεστημένου κ. Γαβριὴλ Κρέστοβιτς.

σημειώνεται εἰς τὸν κώδικα, ἦτο ἡ «πρακτικὴ γραμματικὴ». Τὰ μέσα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἦσαν πενιχρά, οὐδὲ τὰ σχολικὰ κτίρια ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς σημερινῆς παιδαγωγίας. Τὸ 1840 ἀναγινώσκομεν (μικ. κῶδιξ 363 α) εἰς βιβλία διάφορα, ἀβάκια, πετροκόνδυλα, χαρτί, πέννες, μελάνην, μολυβδοκόνδυλα, ἄμμον» γρ. 50 Εἰδομεν ἄλλοῦ ὡς ὁτάδες τὰ σχολικὰ κτίρια ἢ μαγοζεῖα ὅπως εἰς ἄλλο φύλλον τοῦ κώδικος χαρακτηρίζονται. Εἰς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν ἐχρησιμοποιοῦν καὶ πίνακας. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν ἐδιδάσκοντο μαθήματα ἀνώτερα, ἠρμηνεύοντο οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἑλληνες καὶ Λατῖνοι, ὡς π. δ. χ. ὁ Θουκυδίδης, Διογένης ὁ Λαέρτιος Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον, «βίον φιλοσόφων γραικολατίνων καὶ ἄλλα. Εἰς τὸν μεγάλον κώδικα (φ. 177 ἔτος 1814) ἀναγινώσκομεν: «Διογένους Λαερτίου 2 τόμοι μετὰ καλὸν δέσιμον, βίος φιλοσόφων γραικολατίνων εἰς χρῆσιν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου», «Ἀρριανοῦ τακτικὴ, ἐγχειρίδιον Ἐπικτήτου». . . «τοῦ αὐτοῦ σχολείου. . .» Εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (φ. 119 β ἔτος 1808) μασράφι εἰς 10 τόμους Θουκυδίδου διὰ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον». Κατὰ τὸ ἔτος 1842 προμηθεύεται ἡ σχολὴ ἐν λεξικὸν ἀπλοελληνικὸν γρ. 80 καὶ ἐν ἔτερον ἑλληνικὸν γρ. 120» (κῶδιξ μικρὸς φύλλου 379 β). Καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ΣΤ΄. ἐχάρισεν ἀρκετὰ βιβλία εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Μ. Ρεύματος, ἀλλὰ δυστυχῶς, καθὼς παρετήρησε καὶ ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς, διεσκορπίσθησαν καὶ ἐχάθησαν.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τοὺς διδασκάλους ἐδίδον δῶρα κατὰ τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις τὰς ὁποίας ὀνομάζουν «γυμνάσιον». Τὰ δῶρα συνίσταντο ἢ εἰς χρηματικὰ ποσὰ ἢ εἰς διάφορα ἀντικείμενα. Κατὰ τὸ 1812 π. δ. χ. ὁ μέγας κῶδιξ ἀναγράφει «φιλοδώρημα τῷ διδασκάλῳ ἑλληνικῷ Μάρκῳ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ γυμνασίου γρ. 20 καὶ 40 ἄσπρα». (φ. 158) 127). Κατὰ τὸ 1840 ὁ ἔφορος Ἀντώνιος ἀναγράφει εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (φ. 368 α) γρ 520 ὡς ἀντίτιμον χαλιῶν ποῦ ἐδόθησαν εἰς δύο διδασκάλους τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου μετὰ τὰς ἐξετάσεις. («μετὰ τὸ γυμνάσιον»). Ὡς δῶρον χριστουγέννων διὰ 4 διδασκάλους σημειώνει ὁ ἴδιος ἔφορος 105, ἀντίτιμον καφέ καὶ ζαχάρεως. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1802—1803 δίδονται εἰς τὸν πρῶτον διδάσκαλον τοῦ σχολείου τῶν κοινῶν γραμμάτων γρ. 8 «διὰ τὸ ἀνάλογον τοῦ δίσκου του». Οἱ διδάσκαλοι λοιπὸν κατέφευγον

¹²⁹⁾ Ὁ Παιδονόμος ὀνομάζετο παιδαγωγός. Ἐπιμελητὴς διδασκῶν ἐνίστατο καὶ μερικὰ κατώτερα μαθήματα εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις. Ὑπῆρχον καὶ οἱ ὑποδιδάσκαλοι. Παιδαγωγοὶ ὀνομαζόντο εἰς τὴν ἐκλείψασαν ἐμπορικὴν τῆς Χάλκης σχολὴν οἱ παιδονόμοι ἢ ἐπιστάται.

καί εἰς τὸν ἀπ' ἐκκλησίας δίσκον διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ συντηρηθοῦν οὐχὶ ἀξιοπρεπῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ φυτοζωοῦν. (μικ. κῶδιξ 83 α). Καὶ ὁ παιδαγωγὸς εἶχεν ὡς φιλοδώρημα δύο δίσκους τὸν χρόνον, τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Εἰσοδίων.

Δυστυχῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καταρτισθῇ πλήρης κατάλογος τῶν προσώπων πού ἐδίδαξαν εἰς τὰ δύο σχολεῖα, κοινὸν καὶ ἑλληνικὸν τοῦ Μ. Ρεύματος ἔστω καὶ ἀπ' ἧς ἐποχῆς παρουσιάζονται αἱ πληροφορίες τῶν κοινοτικῶν κωδίκων. Ὁ πρῶτος γνωστὸς ἀπὸ τοὺς κώδικας διδάσκαλος τοῦ κοινοῦ σχολείου εἶναι ὁ πολλὰς φορὰς μνημονευθεὶς ἱερεὺς Ἀμβρόσιος. Καὶ οἱ πρὸ τοῦ Ἀμβροσίου διδάσκαλοι θὰ ἦσαν ἱερεῖς ἢ ὅπως γράφουν οἱ κώδικες «ἱεροδιδάσκαλοι». Μετὰ τὸν Ἀμβρόσιον (1752—1788) μνημονεύονται ὁ Ἀντώνιος (1789) καὶ ὁ Ἰωακείμ (1795—1803). Ἐδῶ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ὁ ἱερομόναχος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς του ὡς χωρεπισκόπου τοῦ Μ. Ρεύματος σημειώνεται, ὡς ἤδη ἄλλοῦ ἐσημείωσα, ὡς διδάσκαλος. Ἡ προαγωγή του εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα ἔλαβε χώραν, καθὼς γνωρίζει ὁ ἀναγνώστης, κατὰ τὸ 1806. Σύγχρονός του ἦτο ὁ διδάσκαλος Λαυρέντιος, κληρικὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα (μικ. κῶδιξ φ. 84 α ἔτος 1803). Ἀπὸ τοῦ 1798 μέχρι τοῦ 1816 ἐδίδαξαν οἱ ἑξῆς: Δαμασκηνὸς (1798), Μακάριος (τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 1806), Χρῦσανθος ὁ Χίος, παπᾶ Γιάννης παιδαγωγός, Μεθόδιος, Γαλακτίων, Μιχαήλ. Ἀπὸ τὰ ὀνόματα εἰκάζω ὅτι καὶ ἐδῶ πρόκειται περὶ κληρικῶν «ἱεροδιδασκάλων». Ἀναφέρονται καὶ δύο διδάσκαλοι ἢ μᾶλλον ὑποδιδάσκαλοι ἀπὸ τὴν Ἐπτανήσον καταγόμενοι, Γεώργιος καὶ Γιάνκος Βουλισμᾶς, ἴσως συγγενεῖς τοῦ Ε. Βουλισμᾶ ἀρχιμανδρίτου λογίου καὶ κατόπιν ἐπισκόπου. Τοῦ ἄλλου διδακτικοῦ σχολείου διδάσκαλοι γνωστοὶ εἶναι, ὁ καὶ ἄλλοῦ προαναφερθεὶς Ἰωάννης Βαρούχας (1833), ὁ Νικόλαος (1737), ὁ Φιλιππάκης καὶ ὁ Μιχαήλ ὑποδιδάσκαλος «ἐκτελῶν καὶ παιδονόμου χρέη». (1840).

Διδάσκαλοι τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου ἀναφέρονται: Χρῦσανθος (1794)¹³⁰ παιδαγωγὸς παπᾶ Γιάννης, Φιλάρετος καὶ ὁ ὑποδιδάσκαλος Ἀνθιμος (1803—1810), Ἀλέκος (1810—11), Μάρκος (περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε λόγος καὶ ὀλίγον παραπάνω—1812), Μιχαήλ Παπουτσάκης ἐνταφιασθεὶς εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ († 1818) καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτύμβιος πλάκα ἐσκέπαζε τὸ δάπεδον τοῦ ἐν τῷ αὐλογύρῳ Π. Ταξιαρχῶν παρεκκλησίου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Κατὰ τὰ ἔτη 1808—1818 ἀναφέρεται ὡς διδάσκαλος τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου

καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Σάββας. Κατὰ τὸ 1812 ὑπῆρχον τρεῖς διδάσκαλοι διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐπιτροπὴ (ἐφορία) τοῦ σχολείου ἐπλήρωσε—καθὼς καὶ δι' ὄλους τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὸν ναὸν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ—χαράτζι (κεφαλικὸν φόρον, μπεντέλι)¹³¹ ἀλιᾶδες καὶ ἐφσάτες (ἀραβ λέξεις = ἀνώτερος καὶ μέσος, ὁ κατώτερος *edna*, μεγάλος κῶδιξ φ. 158). Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος (1812) ἐδόθησαν γρ. 20 παπᾶ Γιάννη παιδαγωγῷ χάρις (= δῶρον) διὰ τὸν Νοέμβριον μὲ τὸ νὰ ἐδιάβασε τὰ παιδιὰ ὀλίγας ἡμέρας (μικ. κῶδιξ φ. 184β).

Διὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν διδασκάλων τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ τῶν δύο πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ δεκάτου ἐνάτου καθὼς καὶ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης ἐν μέρει τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἔχομεν πληροφορίας ἀπὸ τοὺς κοινοτικὸς κώδικας.

Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1800—1801 εἰς τὸν κοινὸν διδάσκαλον δίδονται εἰτησίως γρ. 181. Εἰς τὸν διδάσκαλον εἰτησίως 87 ἄσπρα 60. Εἰς τὸν διδάσκαλον Φιλάρετον 1250 τὸν χρόνον. Εἰς τὸν ὑποδιδάσκαλον Ἀνθιμον 10 γρ. μηνιαίως πληρώνονται ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς σχολῆς. Εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Ἀλέκον («= ἑλληνικὸν διδάσκαλον» σημειώνει ὁ κῶδιξ) κατὰ τὸ ἔτος 1807 τοὺς μὲν πρώτους 6 μῆνας δίδεται μηνιαῖος μισθὸς 50, τοὺς δὲ ἄλλους 6 μην. μισθὸς 60 γροσίων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1804 ὡς μισθοὶ τῶν ἑλληνικῶν διδασκάλων δίδονται γρόσια μὲν 160 ἄσπρα 80 εἰς τὸν διδάσκαλον Φιλάρετον, τὰ δὲ λοιπὰ ὀκτὼ μηνιαῖα εἰς τὸν Μελέτιον πρὸς γρ. 83: 40 τὸν καθέκαστον μῆνα. Εἰς τὸν ὑποδιδάσκαλον Γεώργιον Τζιώτην ἐμετρήθησαν διὰ δύο μηνιαίους μισθοὺς γρ. 10. Εἰς τοὺς παιδαγωγούς (δύο ἢ τρεῖς) ἐδόθησαν εἰτησίως γρ. 177: 60. (Μικρὸς κῶδιξ φ. 95β).

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αὐξάνουν καὶ οἱ μισθοί, ὅχι μόνον διότι δίδεται περισσοτέρα σημασία εἰς τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ διότι ἔνεκα τῆς διεθνοῦς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς θέσεως τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας ἡ ἀξία τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος ἤρχισε νὰ πίπτῃ. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1839—1840 ὁ διδάσκαλος τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Γεώργιος Ραφάνης λαμβάνει μισθὸν μηνιαῖον γρ. 650 Ὁ ὑποδιδάσκαλος

¹³¹ Κατὰ τὸ ἔτος 1808 (μικ. κῶδιξ φ. 128 β) διαβάζομεν εἰς τευτίσι (=ἐπιθεώρησιν) χαράτζια καὶ χαράτζια ἐκκλησιαστικῶν 72: 128—24 εἰς ἀλιᾶδες δύο τοῖς δυοὶ ψάλταις, 24 ὁμοίως τῷ ἑλληνικῷ διδασκάλῳ καὶ τῷ μεγάλῳ κεχαγιᾶ. 24 εἰς Α: εὐσάτια τῷ παπᾶ Ἰωάννη παιδαγωγῷ, τῷ μικρῷ κεχαγιᾶ, τῷ κανδηλάπτῃ καὶ τῷ γκιουρτζῆ (=νεκροθάπτῃ). Ἐκκλησιαστικούς, ἐννοεῖ τοὺς ὑπηρετας τῆς ἐκκλησίας καὶ ὄχι τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους. Εἰς ἄλλην περίπτωσιν οἱ κώδικες μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμπεριλαμβάνουν καὶ τοὺς διακόνους.

¹³⁰ Φ. Κουκουλέ. «Δελτίον... Ζ'. σ. 130 κ. ἐ.»

τῆς ἰδίας σχολῆς Βασιλείου Καλλίφρων ἀμείβεται μὲ γρ. 300 μηνιαίως τὸ ἴδιον δὲ ποσὸν μηνιαίως λαμβάνει καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ ἑλληνοδιδασκτικοῦ Φιλιππάκης.

Ὁ γνωστὸς εἰς τὸ χωρίον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του διδάσκαλος Ἀθανασιάδης κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1845—1846 λαμβάνει ¹³²⁾ μηνιαίως γρ. 60. Οἱ μισθοὶ αὐτοὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἠϋξάνον καὶ ἔφθασαν τὰς 3 καὶ 4 καὶ 5 χρυσᾶς λίρας μηνιαίως. Μὲ τὸ χάρτινον νόμισμα ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ κατόπιν ἐπληρώνοντο ἀναλόγως. Μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον οἱ διδασκαλικοὶ μισθοὶ ἤρχισαν νὰ φθάνουν εἰς ἕνα ἐπίπεδον ἄξιον τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος «τῶν ποιητῶν τῶν φώτων», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ **Jean Macé**. Εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῶν διδασκάλων πολὺ συνετέλεσε καὶ συντελεῖ ἡ μεγάλη ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελεσματικῶς ἐργαζομένη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἐγκρίτων φιλομούσων ὁμογενῶν.

Ὁ Μ. Γεδεὼν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κωδίκων τοῦ χωρίου ὑπελόγησεν ὡς ἐξῆς τὰς ὑπὸ τῶν σχολῶν Μ. Ρ. δαπάνας διὰ τὰ ἔτη 1771 ἕως 1818. «Κατὰ τὸ ἔτος 1771, ἐν διαστήματι δέκα καὶ τριῶν μηνῶν ὁ διδάσκαλος «τῶν κοινῶν γραμματίων» τῆς σχολῆς τοῦ Μ. Ρεύματος Ἀμβρόσιος ἱερομόναχος (ὁ γνωστὸς) ἔλιβε γρόσια 86 καὶ 80 ἄσπρα. Ἡ σχολὴ τῆς κοινότητος ταύτης ἔδιδε κατὰ τὰ ἔτη 1799—1800 μισθὸν ἐτήσιον διδασκάλου καὶ ὑποδιδασκάλου 779 γρ. καὶ 18 ἄσπρα... τῷ 1802 εἰς δέκα μῆνας ὁ διδάσκαλος τῆς δημοτικῆς σχολῆς ἔλαβε μισθὸν ἐν ὄλφ γρ. 193, τῆς δὲ τῶν ἑλληνικῶν ὁ πρῶτος διδάσκαλος καὶ ὁ δεύτερος ὁμοῦ 1614 γρόσια. Τῷ 1818 ὁ τῶν ἑλληνικῶν εἶχε μισθὸν (κατὰ μῆνα) γρ. 100, ὁ βοηθὸς αὐτοῦ 25, ὁ τῆς δημοτικῆς σχολῆς 40» ¹³³⁾.

Κατὰ τὸ 1840 ἡ ἑλλην. σχολὴ εἶχε διδασκάλους ἀρίστης φήμης ἀπὸ τοὺς ὁποίους μερικοὶ ἐτίμησαν καὶ τὴν Μ. τοῦ Γένους σχολὴν. Ὁ ἤδη μνημονευθεὶς Γεώργιος Ραφάνης ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εὐδοκίμως εἰς τὴν εἰρημένην τοῦ Γένους σχολὴν ἀφοῦ προηγουμένως ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον Μ. Ρεύματος. Ὡς συνταξιούχος τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς ἐτιμήθη ὑπέρογκως διὰ παρασήμου τῆς ἑλλ. Κυβερνήσεως. Εἰς τὸ φύλλον 368α (1840) γράφονται τὰ ἐξῆς διὰ τὸν ὑποδιδάσκαλον τοῦ ἑλλ. σχολείου Μ. Ρ.—βραδύτερον καθηγητὴν τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς—«ὅσα τῷ Ἑλληνι ὑποδιδασκάλῳ Βασιλείῳ μνηνῶν 7 ἡμερῶν 9 ἄχρι Μαΐου 9 λογιζόμενα πρὸς 350 (τὸν μῆνα)

¹³²⁾ Μικρὸς κῶδιξ φ. 75 β, 124 β. 363 β 422 α κ. ἄλλ.

¹³³⁾ Μ. Γ. Γεδεῶν «Παιδεία καὶ Πτωχεία... σ. 26—27.

= 2550.» Καὶ εἰς ἄλλο φύλλον ἀναφέρεται ὁ μακαρίτης Καλλίφρων ὁ ὁποῖος ἀργότερον ἐξέδιδε καὶ τὸν «Ἀνατολικὸν Ἀστὲρα» καθὼς καὶ τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιθεώρησιν». Ὁ ἴδιος δὲ ὡς ἐξῆς ἐκφράζεται περὶ τῆς διδασκαλίας του εἰς τὸ Μ. Ρεύμα: «μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ξηροκρηνείου σχολῆς ἀποφοίτησίν μου, ἀνέλαβον τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα κατὰ πρῶτον (1840) ἐν Μ. Ρεύματι, ὅπου ἐδίδαξα ἐπὶ μικρὸν τὰς προκαταρκτικὰς τάξεις τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς συνοικίας ταύτης μέχρι τοῦ 1841 κατὰ Μαΐον. ¹³⁴⁾

Ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ποὺ ἐδίδαξαν εἰς τὸ χωρίον καὶ εἶναι ἄξιοι μνείας, πρωτίστως πρέπει νὰ ἀναφέρω τὸν πολλὰς φορὰς εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀναφερόμενον Φαίδωνα Κουκουλέν τιμῶντα σήμερον τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Ἐδίδαξεν ἐδῶ ἐπὶ διετίαν καὶ ἀφῆκεν ἀρίστας ἐντυπώσεις. Ἀξίος μνείας εἶναι καὶ ὁ Γεώργιος Γεωργιάδης, Προκοπιεύς, διευθυντὴς τοῦ Ἀρρεναγωγείου Μ. Ρεύματος: κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ζωῆς του ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μ. τοῦ Γένους σχολὴν. Διεκρίνετο διὰ τὰς γραμματικὰς του γνώσεις. Καλῶς διηύθυνε τὴν σχολὴν τῶν ἀρρένων μέχρι τοῦ 1924 ὁ Γιώκας, διορισθεὶς ὡς Ἑλλήν ὑπήκοος, κατόπιν εἰς τὴν νῆσον Ἰκαρίαν. Ἀρίστα διηύθυνε κατ' ἀρχὰς τὸ Παρθεναγωγεῖον, ἔπειτα τὴν μικτὴν σχολὴν ἢ ἐκ Γανοχώρων Ἀθηνᾶ Γαβριήλ, καλῶς κατηρητισμένη καὶ καρποφόρος διδάξασα, μὲ πολλὴν δὲ ἐπιτυχίαν διευθύνασα τὴν σχολὴν. Ἀφῆκεν ἐντυπώσεις καλὰς εἰς τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν καὶ εἰς τοὺς γονεῖς.

β) Σχέσεις ἐκκλησίας καὶ σχολῆς. Ἐφοροὶ. Πόροι τῆς σχολῆς.

Ἡ σχολὴ τοῦ Μ. Ρεύματος, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ σχολαί, κατὰ τὸν χρόνον τῆς τουρκοκρατίας οἰκονομικῶς ἐξηρτῶντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ ἐξάρτησις τῆς σχολῆς Μ. Ρ. ἔστω καὶ μερική, ἐδημιούργει καὶ μίαν διοικητικὴν ἐξάρτησιν πάντοτε περιορισμένην. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1800—1801 ὁ κηρύττης Λασκαράκης δίδει λογαριασμὸν τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης διαχειρίσεως τῶν δύο σχολείων, «εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μ. Ρεύματος «διὰ μῆνας ἐννέα». ¹³⁵⁾ Κατὰ τὸ 1818 ὁ εὐγενέστατος ἄρχων Μπάνος ἀνώτερος ἐπόπτης (Ναζίρης) καὶ διοικητὴς τῆς ἐκκλησίας τοῦ

¹³⁴⁾ «Ἐκπαιδευτικὸν» Β. Καλλίφρονος Κ)πολις 1867 σ. 1. σημ. α'. Ὁ κῶδιξ ὀνομάζει τὸν Καλλίφρονα ὑποδιδάσκαλον καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸ ἐννοεῖ ὅταν γράφῃ «ἐδίδαξα τὰς προκαταρκτικὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου».

¹³⁵⁾ Μικρὸς κῶδιξ φ. 75 β.—133) ἡμεγάλος κῶδιξ φ. 198.

Μ. Ρεύματος συνειργάσθη μετὰ τοῦ τότε ἐφόρου τῆς σχολῆς χατμάνου Στεφάνου διὰ νὰ κανονίσουν τὸ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν χρέος τῆς σχολῆς «ἀφ' οὗ χρόνου ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος ἔδανεῖσθι παρὰ τῆς ἐκκλησίας τὴν ρηθεῖσαν ποσότητα (γρ. 8116: 36), τὰ ὅσα χρεωστεῖ ἡ σχολὴ τῇ ἐκκλησίᾳ μας». 133)

Ἦδη προηγουμένως κατὰ τὸ δικταετὲς διάστημα 1799—1806 ἡ ἐκκλησία «ἐξώδευσεν εἰς τὰ δύο σχολεῖα τῆς αὐτῆς χώρας γρ. 14533 εἰς μισθοὺς διδασκάλων, εἰς ταμίρια (=ἐπισκευὰς) καὶ εἰς ἄλλα χρειώδη» (κῶδιξ μεγάλος φ. 335). Ὡστε ἡ ἐκκλησία καὶ εἰδικώτερον οἱ ἐπίτροποι αὐτῆς δὲν εἶναι ξένοι πρὸς τὰ ἀφορῶντα τοῦλάχιστον τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν, τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν τῶν σχολῶν.

Ἡ ἐξάρτησις, ὡς ἐσημείωσα, ἦτο σχετικὴ, διατηρούσης τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς τῶν σχολῶν τὴν ἰδίαν τῆς ὑπόστασιν. Ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ (σχολαρχεῖον) εἶχε τὴν πρωτεύουσαν θέσιν καὶ εἰς αὐτὴν τρόπον τινὰ ὑπέκειτο καὶ ἡ κατωτέρα σχολὴ τῶν κοινῶν γραμμάτων. Εἰς ἓνα γράμμα τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου κατὰ τὸ 1800, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος διὰ χρέος τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν σχολὴν ἀναγινώσκωμεν καὶ τὴν ἐξῆς περικοπὴν καθορίζουσαν τὰς σχέσεις τῶν δύο σχολῶν: «Ἴδια κτήματα τῆς ρηθείσης εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα κοινῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ὑποκειμένης αὐτῇ ἐτέρας σχολῆς τῶν ἱερῶν γραμμάτων». Ἡ ἐξάρτησις αὐτὴ θὰ ἀφεώρα τὴν διοίκησιν τῶν τῆς σχολῆς, τῆς ἐφορίας τῶν δύο σχολῶν, ὡς εἶδομεν, οὔσης μιᾶς. Οἱ διοικοῦντες τὰ τῶν σχολῶν κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος—καὶ πολὺ πάντως πρότερον—ὠνομάσθησαν «ἐπιστάται», «φροντισταὶ» καὶ «ἐπιμεληταί». Αὐτὰς τὰς ὀνομασίας συναντῶμεν εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ, ἀπολυθὲν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ σχολεῖου τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Νεοχωρίου. (Μ. Γεδεών, «Ἐορτολόγιον κ.λ.π.» σ. 177—178). Ἀργότερον ἐπικρατεῖ ἡ ὀνομασία «ἐπίτροποι τῶν σχολῶν» καὶ ἀναλογίαν πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1877 ὁ Οἰκ. Πατριάρχης Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων διώρισεν «ἐπιτρόπους» τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς τοῦ Φαναρίου¹³⁶⁾ Καὶ εἰς τοὺς κοινοτικὸς κώδικας οἱ σημερινοὶ σχολικοὶ ἔφοροι ὀνομάζονται κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος «ἐπίτροποι» τῶν σχολῶν «Τοῖς Ἐπιτρόποις τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς γρ. 300. Παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς ἐν τῇ χώρᾳ

¹³⁶⁾ Γράμμα σχετικὸν πρὸς τὸν διορισμὸν ἐπιτρόπων τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ἱατρὸς Α. Κ. Ὑψηλάντης, συγγραφεὺς «τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν». Ἴδε Β. Καλλίφρονος «Ἐκκλησιαστικά» Γ'. (ἔτος 1780) σ. 51, 52 καὶ σημ. α' σελ. 51.

ταύτῃ Ἀπριλίου 22 γρ. 1000 (δανειακῶς). Καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν τὸν Λασκαράκη ἀποκαλούμενον ἐπίτροπον τῶν δύο σχολείων. Αἱ δύο αὐταὶ σημειώσεις εἶναι τοῦ ἔτους 1794. Εἰς τὸ πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ Καλλινίκου, πρὸ ἀνέφερα ἀλλαχοῦ, ἡ ἐφορεία ὀνομάζεται *ἐπιτροπὴ* τοῦ κοινῶν σχολεῖου τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων» (ἔτος 1803). Εἰς τὸ προαναφερθὲν ἔγγραφο τοῦ 1818 ὀνομάζονται «ἔφοροι τῶν σχολῶν», ἢ μᾶλλον «ἔφορος». Κατὰ τὸ ἔτος 1827 ἀποκαλοῦνται ἔφοροι εἰς θεώρησιν λογαριασμοῦ καταχωριζομένου εἰς τὸ φύλλον 293 α τοῦ μικροῦ κώδικος. Καὶ εἰς ἔγγραφο τοῦ 1837, ὅπου, ὡς εἶδομεν, ὑπογράφει καὶ ὁ Θεοδωρουπόλεως—κατόπιν Λήμνου—Δανιὴλ λόγος γίνεται περὶ ἐφόρου καὶ μάλιστα ἐνός. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ὁ κυριώτερος διαχειριστής, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ καπζιμάλη (οἰκονομικοῦ ἐφόρου) τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τοὺς συνεπιτρόπους του¹³⁷⁾.

Ἐφόρους τῶν σχολῶν τοῦ Μ. Ρεύματος ἀναφέρουν οἱ κώδικες κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ὁ κυρίτζης Λασκαράκης παρουσιάζεται ὡς δραστηριώτατος ἔφορος, ἀνιδιοτελής (βλέπε σ. 91) φροντίζων διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Κοινότητος μετ' ἀφοσίωσιν καὶ ζῆλον πολύν. Κατὰ τὸ 1800 =1801 εἰς φ. 75 β τοῦ μικροῦ κώδικος ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς: «καταγραφὴ λογαριασμῶν τῶν ἐξόδων τῶν δύο σχολείων ὃν ἔδωκεν ὁ κυρίτζης Λασκαράκης *ἐπίτροπος τῶν αὐτῶν σχολείων*. Κατὰ τὸ ἔτος 1817 «ἐπὶ τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου ὁ ἄρχων ἱατρὸς Φωτεινὸς ἔφορος δίδει τεσσάρων μηνῶν λισμὸν τῶν ἐσόδων τοῦ σχολεῖου ἀπὸ 1 Μαΐου 1817—31 Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους¹³⁸⁾. Τὸ ἐπόμενον ἔτος καθήκοντα ἐφόρου ἀνέλαβεν ὁ ἄρχων Στέφανος Χάτμανος «διορισθεὶς ἔφορος τῆς σχολῆς διὰ διαταγῆς τοῦ ἐκλαμπροτάτου μεγάλου διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πόρτας κ. κ. Ἰωάννου Καλλιμάχη»¹³⁹⁾. Ὡσαύτως ὡς σχολικοὶ ἔφοροι ἀναφέρονται οἱ Ἀρμάσης Γεώργιος (1814—1815), Γιαννῆς Πανᾶς (1820—1821), Μισὲρ Τζωριτζῆς Χρυσάνθος (1823—1824), Παναγιωτάκης (1825—1826), Ἰωάννης Παντελόγλου (1837)¹⁴⁰⁾, Ἀντώνιος (1840) καὶ ἄλλοι. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἔφοροι ἐχρημάτισαν μέλη ὡσαύτως ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν, καθὼς οἱ Σοφιανοί, οἱ Κρέστοβιτς, Καραθεωρῆδες, Μουσοῦροι καὶ ἄλλοι.

Πόροι τῶν σχολῶν ἦσαν, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, τὰ ὅσα ἡ ἐκκλησία

¹³⁷⁾ Βλέπε μεγάλου κώδικα φ. 193, 329, 339, 344. Μικρὸν κώδικα φ. 17, 20.

¹³⁸⁾ Μικρὸς κῶδιξ φ. 199 β. 148 β ὅπου φαίνεται ἔφορος καὶ κατὰ τὸ 1811.

¹³⁹⁾ Μεγάλος κῶδιξ φ. 193.

¹⁴⁰⁾ Φ. Κουκουλέ, «Δελτίον» Ζ. σ. 130. Ὁ Ἀντώνιος εἶναι ὁ Σοφιανός.

ἔδιδεν εἴτε εἰς μετρητά, εἴτε ὑπὸ τύπον μεριδίων τῶν παγκαρίων τῶν κατόχων ἢ μᾶλλον ἐνοικιαστῶν αὐτῶν προεστώτων πληρωνόντων ὠρισμένα χρηματικά ποσὰ ἐτησίως εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν σχολῶν. Εἰς τὸν μέγαν κώδικα (φ. 339) κατὰ τὸ 1803 κατεχωρίσθη τὸ ἐξῆς γράμμα τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου «... ὁ μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως Νεόφυτος προϊστάμενος Μ. Ρεύματος μετὰ τριῶν ἄλλων ἱερατικῶς προϊσταμένων... ἐπώλησε τὸ μεριδίον του εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ κοινοῦ σχολείου τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ καρποῦται τὰ εἰσοδήματα τοῦ μεριδίου (δικαιώματα καὶ εἰσοδήματα ἐκκλησιαστικά τε καὶ ἐνοριακὰ κύρια καὶ τυχηρὰ) ἐφ' ὅρου ζωῆς πληρώνων 200 γρ. ἐτησίως, 111 γρόσια ἐμβατοίκιον εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας, τάδε 89 εἰς τὸ κοινὸν σχολεῖον, τὰ δύο ἄλλα μερίδια ἐπωλήθησαν προηγουμένως ἐπὶ Νεοφύτου, Γαβριήλ, Προκοπίου, Γρηγορίου».

Ἄλλα εἰσοδήματα, δίσκοι περιφερόμενοι—καθὼς καὶ σήμερον—ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν ὁποίων τὸ προϊὸν διετίθετο ὑπὲρ τῶν σχολῶν. Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν δίσκων ὑπῆρχον καὶ δύο ἔκτακτοι τοὺς ὁποίους περιέφερον αὐτὸς οὗτος ὁ ἔφορος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ μίαν ἄλλην χειμερινὴν ἑορτὴν. Δίσκους τοιούτους εἶχον, φαίνεται, καὶ οἱ διδάσκαλοι. Κατὰ τὸ 1802 ὁ μικρὸς κώδιξ φ. 83α ἀναφέρει: «Εἰς τὸν πρῶτον διδάσκαλον τῶν κοινῶν διὰ τὸ ἀνάλογον τοῦ δίσκου του». Κατὰ τὸ 1803 «ἀπὸ συνάξεως δίσκων δύο σχολῶν γρ. 405: 12» (φ. 92β).

Ἄρκετὰ καλὸς πόρος διὰ τὰ σχολεῖα τοῦ Μ. Ρεύματος ἦσαν καὶ τὰ ἐτήσια ποσὰ τὰ ὁποῖα διὰ χρυσοβούλλων ἐχάριζον ὑπὲρ τῆς ἐκπαίδευσως διάφοροι ἡγεμόνες Βλαχίας ἢ Μολδαβίας ἔχοντες σχέσεις μὲ τὸ προάστιον αὐτὸ τοῦ Βοσπόρου. Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτζος 1793, 200 ἐτησίως, ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης 1794 γρ. 200, ὁ Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης 1799 γρ. 200, ὁ Κωνσταντῖν βόδας Χαντζερῆς 1800 γρ. 200, Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης καὶ ἄλλοι ¹⁴¹⁾. Καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς πλούσιοι κατοικοῦντες εἰς τὸ Μέγα Ρεῦμα προσέφερον ἄρκετὰ μεγάλα ποσὰ—λαμβανομένης πάντοτε ὑπ' ὅψιν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος—ὑπὲρ τῶν σχολῶν. Εὐεργέτας τοιούτους ἀπὸ τοὺς παλαιούς ἀναφέρω τὸν Νικόλαον ἢ ἄλλως μισέρ Νικολῆ Σπίρταλη Χιον, ὁ ὁποῖος, καθὼς ἴδη ἐσημειώθη προσέφερε τὸ 1760 διὰ τὸ κοινὸν σχολεῖον γρ. 1500 «ἀπὸ τὰ ὁποῖα 80 νὰ δίδωνται εἰς μισθὸν τοῦ διδασκάλου διὰ τὴν αἰωνίαν μάθησιν τῶν χριστιανῶν παιδῶν καὶ ἄλλων, τὰ δὲ 40 (τὸ ὑπόλοιπον δ.λ.δ. τοῦ

¹⁴¹⁾ Ἐντὸς τοῦ βιβλίου τούτου ἐκδίδονται μερικαὶ φωτοτυπία Χρυσοβούλλων ἢ καὶ ἄλλαι.

Handwritten header text in Greek, possibly a title or reference number.

Main body of handwritten text in Greek, starting with a large initial letter 'Ο'.

Handwritten signature or name at the bottom left of the text block.

Printed or typed text at the bottom of the page, including the name 'Χρυσόβουλου' and 'Αλεξάνδρου Κ. Μουρούζη'.

Vertical text 'SISMANOGLIO MECARO' on the left edge of the page.

ἐτησίου τόκου τῶν 500 γρ.) νὰ δίδονται εἰς ἐνοίκιον τοῦ ὀσκητίου πού θὰ ἐχρησίμευεν ἐκάστοτε ὡς σχολεῖον τῶν γραμμάτων. Προστίθενται καὶ τὰ ἐξῆς ἀξιοσημειώτα λόγια: «ὀφείλονται δὲ οἱ κατὰ καιροὺς μεταγενέστεροι ἐπίτροποι νὰ φροντίζωσιν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀπαρασαλεύτως τὴν σύστασιν καὶ μονιμότητα τοῦ σχολείου τούτου καὶ τῆς ψυχωφελοῦς καὶ ἐπαινετῆς ἐπιδόσεως καὶ προκοπῆς τῶν παιδῶν», (μεγάλος κῶδιξ φ. 14). Ἄλλοι εὐεργέται, ὁ γνωστός διὰ γενικωτέρας εὐεργεσίας, Γεώργιος Χατζῆ Κώστας τοῦ ὁποίου ἡ θυγάτηρ Ζαφειρίτσα, σύζυγος τοῦ Νικολάου Π. Πανᾶ, ἐτάφη τὸ 1857 εἰς τὸν περίβολον τῆς Ἐκκλησίας—καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὁ πολὺς Κωστάκης Μουσοῦρος πασᾶς, ἐκ τῆς ἐκ Ρεθύμνου τῆς Κρήτης οικογενείας τῶν Μουσούρων, πρεσβειτῆς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Λονδίῳ.

Ὁ εὐγενὴς τὴν ψυχὴν καὶ φιλόμουσος οὗτος ὁμογενὴς—τοῦ ὁποίου τὸ σκῆνος καθὼς καὶ ἄλλων μελῶν τῆς τετιμημένης του οικογενείας ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ἱ. ναοῦ τῶν Π. Ταξιαρχῶν περίλαμπρον μασωλεῖον—ἔχει κτίση τρία μεγάλα προσοδοφόρα σπίτια εἰς τὴν παραλίαν τοῦ χωρίου, τῶν ὁποίων τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα καρποῦται ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ Κοινότης Μ. Ρ. ὑπὲρ τῶν σχολῶν της. Σύμφωνα πρὸς τὰ καθιερωμένα εἰς τοιαύτας περιπτώσεις κατ' ἔτος τελεῖται μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ μεγάλου τούτου εὐεργέτου.

Εἰς τὸν μικ. κώδικα (φ. 293α 1827) λόγος γίνεται διὰ τὸ χροσὸν τὸ ὁποῖον ἐτησίως θὰ ἐλάμβανεν ἡ σχολὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἐπρόκειτο περὶ 5 χιλιάδων γροσίων. Κατὰ δὲ τὸ 1837 συντάσσεται ἔγγραφον σχετικὸν πρὸς τοὺς πόρους τῆς σχολῆς, τὸ ὁποῖον ὑπογράφει, ὡς ἐσημειώθη, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Θεοδωρονπόλεως Δανιήλ. Τὸ ἔγγραφον κατεχωρίσθη ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸ φ. 329 τοῦ μεγάλου κώδικος καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: «διὰ τοῦ παρόντος ἐγχωριακοῦ Γράμματος δηλοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι συνελθόντες πολλάκις εἰς ἓν καὶ συσκεφθέντες περὶ τῆς οικονομίας τῶν δύο σχολῶν μας (ἀπορούντων κυρίων εἰσοδημάτων = μονίμων καὶ σταθερῶν) ἀπεφασίσαμεν εἰς βᾶσιμον διατήρησιν τούτων νὰ τὰ προικοδοτήσωμεν μὲ τὴν κατ' ἔτος δόσιν τεσσάρων χιλιάδων γροσίων παρὰ τῆς Κοινῆς Κάσας τῆς ἡμετέρας ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἅτινα ἀνὰ χίλια γρόσια εἰς πᾶσαν τριμηνίαν τῶν κατὰ καιρὸν ἐφόρων τῶν σχολῶν ¹⁴²⁾ θέλει δίδει ἀπροφασίστως ὁ κατὰ καιρὸν εὐρισκόμενος καπζιμάλης, καὶ οὕτω νὰ δύναται νὰ ἐξοικονομῇ τὰς σχολὰς ἐκεῖνος διὰ τῆς λήψεως τούτων τῶν χιλίων γρο-

¹⁴²⁾ Ἄλλος ἔφορος διὰ τὰ δύο σχολεῖα ὅπως καὶ προηγουμένως ἐπὶ Λασκαράκη.

σίων». Κατόπιν γίνεται λόγος διὰ τὰ προαναφερθέντα τέσσαρα μερίδια τοῦ παγκαρίου καὶ διὰ τοὺς ὡσαύτως προαναφερθέντας δίσκους. Ἐπειτα προστίθενται τὰ ἀκόλουθα: «καὶ τούτων οὕτως ἀδιασείστος τὴν ἐκτέλεσιν πρὸς διατήρησιν τῶν σχολῶν μας εὐλογον καὶ δίκαιον κρίναντες καὶ γνωμοδοτοῦντες ἀπεφυσίσαμεν ἵνα διατηρῆται ἱερὰ καὶ ἀδιάσειστος ἡ ἀπόφασις ἡμῶν καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πάντας ἐφ' ᾧ καὶ εἰς ἔνδειξιν στερεᾶς διατηρήσεως ὑποφαινόμεθα σφραγίζοντες τῇ τριμερεῖ σφραγιδι τὸ παρὸν καὶ καταγράφοντες τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἐκκλησιαστικῷ κώδικι.

αὐλζ' α' Ἰουνίου ἐν τῷ ἡμετέρῳ κελλίῳ τοῦ Μ. Ρεύματος
† ὁ Θεοδωρουπόλεως Δανιὴλ

Γιάννης χρυσοχόος καπζιμάλης	Ἀθανάσιος Αὐγερινὸς
Σπυρίδων Καλλιπολίτης συμβοηθὸς	Χ. Ἰμάρης Χατζῆ Θεοδώρου
Φίλιππος Βαρδαλάχος γραμματικὸς	Νικόλαος Σκόρδου
Νικόλαος Παγκαρτζῆς	Ἀνδρέας Δ. Δενδρηνὸς
Ἰωάννης Χατζῆ Θεοχάρης	Κυριακὸς Παντζίσης
Γιάνκος Ἀναστασίου,	Ἀντώνιος Ἀγγελόπουλος
Δημήτριος Ξανθόπουλος	Γεώργιος Γρηγορίου
Ζανῆς Πιτζιπιδὸς	Σταμάτιος Ἐπίτροπος
Κωνσταντῖνος Σεβαστόπουλος	Χατζῆ Παναγιώτης Βασίλειος
Δημήτριος Πανᾶς	Κωνσταντῖνος Ρωσόπουλος
Ἀναστάσιος Σταγινόπουλος;	Διαμαντῆς Δημητρίου
Ἰωάννης Μεζίκης	Ἀναστάσιος Μαυρουδῆς

Κλείω τὸ περὶ ἐκπαιδεύσεως Μ. Ρ. κεφάλαιον μὲ μίαν ἀξιοσημείωτον παρατήρησιν τοῦ μακαρίτου Κολλίφρονος ἐνδεικτικῆν τῶν κομματικῶν παθῶν τὰ ὁποῖα ἠκολούθησαν καὶ κατόπιν ὑπὸ ἄλλην μορφήν. «Εἰς τὴν τοῦ Μ. Ρεύματος σχολὴν συμβαίνει περίεργος μεταβολή, ἀναλόγως τῆς ὑπερισχυοῦσης ἐν τῇ χώρᾳ μερίδος. Ἐὰν μὲν ἰσχύσῃ ἡ ἀριστοκρατία διορίζονται ἄλλοι διδάσκαλοι, ἐὰν δὲ ἡ ὀχλοκρατία διευθύνει τὴν σχολὴν ὁ (Ἀθανασιάδης. Ἐπειδὴ «εἶναι ἐποχὴ ὀχλοκρατίας οἱ ἀριστοκρατικοὶ συμμορφώνονται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς ἐκόντες ἄκοντες καὶ ὡς πρὸς τοὺς μισθοὺς καὶ ὡς πρὸς τὸ διδάσκον προσωπικόν» (Ἐκπαιδευτικὰ σ. 47 ἔτος 1865). Ἡ ἐδῶ ἀναφερομένη ἀριστοκρατία εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὴν παλαιὰν τοιαύτην. Πρόκειται περὶ ἀστυκῆς τάξεως ἡ δὲ ὀχλοκρατία συνίστατο εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς τάξεως τῶν ψαράδων, ραπτάδων, κουντουράδων καὶ ἄλλων ὁμοίων.

Η'.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Τὰ εἰς τοὺς δύο κοινοτικὸς κώδικας γραφόμενα σχετικῶς πρὸς τὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς χώρας τοῦ Μ. Ρεύματος, τὰ διάφορα φερμάνια ποὺ ἐξεδόθησαν εἴτε ἀπὸ τὸν Μποσταντζῆ-πασῆ, εἴτε ἀπὸ τὸν Βοϊβόδαν τοῦ Γαλατᾶ εἴτε ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλον ἀνώτερον Τοῦρκον ὑπάλληλον— φερμάνια ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνήθως ὑπελείφθη μία περιλήψις τοῦ περιεχομένου των— καὶ ἀναφερόμενα ὁμῶς ἢ ἐμμέσως εἰς τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως τοῦ προαστείου μας, ὅλα αὐτὰ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν αὐτοδιοίκησιν αὐτὴν κατὰ τρόπον γενικώτερον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ἀρχὴ καὶ προέλευσις αὐτοῦ τοῦ συστήματος εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

Εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ περὶ νομικῶν ἢ ἠθικῶν λεγομένων προσώπων διάταξις εἰσῆχθη, ὡς γνωστόν. μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν (1908) τοῦ Συντάγματος (ὁ περὶ νομικ. προσώπων ἐψηφίσθη τὸ 1913). Πρὸ τοῦ Συντάγματος, καθὼς καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα, αἱ κοινότητες οἱ μὴ μουσουλμανικαὶ (cemat.i gayir müslime) ἀπετέλουν ἓνα εἶδος ἰδιορρυθμῶν νομικῶν προσώπων, ἢ ὅπως γράφει ὁ κ. Φαρδῆς sui generis νομικὰ πρόσωπα. («Αὐτοδιοίκησις καὶ ἀποκέντρωσις» Θεσσαλονίκη 1948 σ. 43). Διὰ τὴν ὑπόστασιν τῶν νομικῶν αὐτῶν προσώπων δὲν προϋποτίθενται ὄροι καὶ συνθηκαὶ προβλεπόμεναι ἀπὸ ὠρισμένης διατάξεως τοῦ «α' ἢ τοῦ β' νόμου, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ὅταν παύουν αἱ ὠρισμέναι προϋποθέσεις νὰ παύῃ καὶ ἡ ὑπαρξις τοῦ νομικοῦ προσώπου. Εἰς τὰ «ἔργα» νομικὰ αὐτὰ ἰδιορρυθμια πρόσωπα ποὺ ἀντιλοῦν τὴν νομικὴν των ἰδιότητα ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν των, ἐχορηγήθη ἓνας ἰδιαίτερος τρόπος διακυβερνήσεως, ἓνα σχεδὸν αὐτοτελὲς σύστημα διοικήσεως. Δὲν εἶναι μέσα εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος συγγράμματος τὸ νὰ ἐξετάσω τοὺς λόγους καὶ τὰ αἷτια τῆς διαμορφώσεως τοῦ εἰρημένου συστήματος. Αὐτὸ εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ θεσμοῦ. Μᾶς ἐνδιαφέρει αὐτὸς οὗτος ὁ θεσμός. τὸν ὁποῖον ὁ Μωάμεθ ὁ κατακτητῆς καὶ οἱ διάδοχοί του εὗρον ὑπάρχοντα ἐν μέρει εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν σεβασθοῦν ἐφόσον μάλιστα τότε τὰ πάντα εἶχον θρησκευτικὴν χροιάν, ὅλαι αἱ ἐκφάνσεις τῆς συνολικῆς ζωῆς ἔφερον χαρακτῆρα θρησκευτικόν. Εὐρέθησαν οἱ κατακτητῆται πρὸ τοῦ ἐξῆς διλήμματος: ἢ πλήρως ἀναγκαστικὴ ἀφομοίωσις ἢ

ἀναγνώρισις τοῦ καθεστῶτος τῆς αὐτοδιοικήσεως διὰ τὰ μὴ μουσουλμανικὰ στοιχεῖα. Καὶ ἐκεῖ ὅπου μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Βυζαντινῶν, καθὼς π. δ. χ. εἰς τὰς νήσους, ἐκυριάρχησαν οἱ Φράγκοι, τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοικήσεως ἴσχυσε καὶ αὐτὸ κατόπιν συνεχίσθη καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐχὼ ὑπ' ὄψιν, ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον σημεῖον ἕνα λαμπρὸν ἔργον τοῦ κ. κ. Ἀνδρέου Δρακάκη «ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας» ὅπου (σ, 183—4) ἀναπτύσσεται τὸ σύστημα τῶν καπετανέων ἢ κυβερνητῶν τῆς νήσου καὶ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν «ἐπίτροποι», πρόσωπα ἐκλεγόμενα «μεταξὺ τῶν προϋχόντων». Οἱ «καπετάνοι» τῶν Βυζαντινῶν ἐμφανίζονται καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ἄρχοντες» «καπετάνοι» «πρωτόγεροι». Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Hammer δημοσιευόμενον ἔγγραφο τοῦ Πορθητοῦ (1453) σχετικὸν πρὸς τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν Γενουησιῶν («Γαλατιανῶν») τοῦ Γαλατᾶ λόγος γίνεται περὶ «ἀρχόντων» τοῦ Γαλατᾶ, περὶ «πρωτογήρων» κ. ἄ. «Αὐτοὶ δὲ οἱ Γαλατινοὶ νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ βάλουν πρωτόγηρον εἰς τὸ μέσον των διὰ νὰ διορθῶνται τὰς δουλείας ὅπου ἔχουν οἱ πραγματευτάδες». (Τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Σκ. Βυζάντιος »Κων)πολις» Β. 38=39 σημ. 1).

Εἰς τὸν βίον τῶν ἰδικῶν μας κοινοτήτων ἀπανιᾷ ὁ ὄρος «καπετάνος» καὶ μάλιστα καπετάνος τῆς ἐνορίας τοῦ Φαναρίου. Παρακάτω θὰ ἀναπτύξω τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς Κοινότητος τοῦ Μ. Ρεύματος, ἢ ὁποῖα αὐτοδιοικήσεις δὲν ἦτο ἐν ἔξαιρητικὸν φαινόμενον διὰ τὴν χώραν τῶν Ἀσωμάτων, ἀλλὰ γέννημα παλαιοῦ βυζαντινοῦ συστήματος. Ἄλλως τε καὶ οἱ Τοῦρκοι σήμερον ὁμολογοῦν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐδανείσθησαν θεσμούς τινας ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, καθὼς π.δ.χ. τὸν τοῦ καδῆ, ἐδανείσθησαν ὅχι ὀλίγα, ὡς π.δ.χ. τὸ δημοκρατικὸν σύστημα, ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς. Osman Ergin «Türkiyede Şehirciligin tarihi» σ. 81).

Ἡ προσεκτικὴ μελέτη τῶν κωδίκων τοῦ Μ. Ρεύματος ἀποδεικνύει ὅτι αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ «τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χώρας» δὲν διεχειρίζοντο ἀπλῶς καὶ ἀποκλειστικῶς τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐκκλησίας ἢ καὶ τῶν σχολῶν, οὐδὲ περιορίζετο ἡ δικαιοδοσία των μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν ἀυλόγυρόν της, οὐδὲ μέσα μόνον εἰς τὸ σχολεῖον. Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἐφρόντιζον διὰ τὴν προστασίαν τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς κλέπτας, ἰδίως κατὰ τὰς νύκτας, διορίζοντες πρὸς τοῦτο νυκτοφύλακας. Ἐνα φερμάνιον τοῦ 1808 (φ; μικρ. κώδικος 136α) δίδει δικαίωμα εἰς τὴν κοινότητα Μ. Ρ. «ὅταν δὲν ἤμποροῦν οἱ ζαπήτες νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς κακοὺς, νὰ τοὺς βοηθοῦν καὶ οἱ ραγιαῖδες τοῖς ζαπήταις». Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἐφρόντιζον διὰ τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, διὰ τὴν ἀποβάθραν ὅπου προσήγγιζε τὸ καΐκι τοῦ χωριοῦ ποῦ

μετέφερε τρόφιμα ἀπὸ τὴν πόλιν. Οἱ ἴδιοι ἄρχοντες ἐλάμβανον πρόνοιαν διὰ τὰ νερά τοῦ χωριοῦ πόσιμον καὶ μὴ, διὰ τὴν διατίμησιν τῶν τροφίμων, τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν ἐπικινδύνων ἢ φαυλοβίων προσώπων. Αὐτοὶ ἀποτεινόμενοι ἢ εἰς τὸν βοϊβόδαν τοῦ Γαλατᾶ, ἢ εἰς τὸν μπουσταντζῆ πασῆ, ἢ εἰς τὸν καδῆν, ἢ Ἴστανπόλ ἐφέντησι (καδῆς τῆς πόλης) προεκάλουν τὴν ἐκδοσιν ἐκτελεστικοῦ φερμανίου. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ τοῦ χωριοῦ ἐφρόντιζον διὰ τὴν λήψιν ὑγειονομικῶν μέτρων, σύμφωνα μὲ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς προόδους τῆς τότε ἐποχῆς, ἐν καιρῷ πανώλους ἢ οἰασδήποτε ἄλλης ἐπιδημικῆς νόσου. Διότι ἀκριβῶς ἢ ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ ἐξετέλει τόσον ποικίλα καθήκοντα ἐπιτροφορεῖτο ἐπιτροπὴ ἐκκλησίας καὶ χώρας ἢ μᾶλλον εἰς τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τὰ σημειούμενα εἰς τοὺς κώδικας πρόσετίθετο καὶ ἡ λέξις «χώρας» (ἔσοδα ναοῦ ἢ ἐκκλησίας καὶ χώρας. μικρ. κώδιξ 116 β ἔτος 1807).

Εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συνελεύσεων τῆς χώρας καθὼς καὶ εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς διαχειρίσεως τῆς α ἢ β ἐπιτροπῆς τῆς ἐκκλησίας, ὁ πρωτεῖων ἐπίτροπος ἀποκαλεῖται »κοπζιμάλης». Καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη μόνον (καπζ=ἄραβ. λέξις παίρνω εἰσπράττω μαί μάλ=χρήματα) ἐκφράζει τὴν ἐπέκτασιν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ πρώτου ἢ προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς ἔχοντος «συνυπουργοὺς» ἢ σινεπιτρόπους» ὡς ἀναγράφουν οἱ κώδικες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνυπουργοὺς ὠνομάζετο «γραμματικός». Εἰς τὸν ἕνα, τὸν κοπζιμάλην» ἀνῆκεν ἡ μεγαλύτερα εὐθύνη. Εἰς τὸ Μέγα Ρεῦμα, ὅπου κατοικοῦσαν πολλοὶ ἔγκριτοι ὁμογενεῖς ἄρχοντες Φαναριῶται καὶ ἄλλα ἐκλεκτὰ πρόσωπα κληρικὰ ἢ λαϊκὰ ὑπεράνω τῶν τακτικῶν ἐπιτρόπων, ἐκλεγόμενων διὰ ἐνοριακῆς¹⁴³) προσυνελεύσεως **ὕπῆρχον καὶ οἱ λεγόμενοι Ναζιρηδες**, ἕνας ἢ δύο ἢ καὶ περισσότεροι ἐκλεγόμενοι ὡσαύτως ὑπὸ τῆς κοινοτικῆς συνελεύσεως καὶ προσερχόμενοι ἀπὸ τοὺς «ἐγγχωριάζοντας» δ.λ.δ. τοὺς παρεπιδημοῦντας ἐγκρίτους Φαναριώτας, σπαθαρῖους, καπικεχαγιάδες καὶ ἄλλους ἄρχοντας τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων χωρῶν. Ὑπῆρχε λοιπὸν ἔξαιρετικῶς διὰ τὸ Μ. Ρεῦμα ἢ ἄνω καὶ ἢ κάτω διοικήσεις. Τίποτε δὲν ἐγένετο χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τῶν «ναζιρηδων». Ἐκτὸς τούτου ὑπῆρχε καὶ ἐξέλεξις τῶν πράξεων τῶν ἐπιτρόπων εἰς τὰς κοινοτικὰς συνελεύσεις. Ἐνίστε οἱ ναζιρηδες ἐξελέγοντο καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὁμάδας χωριστά ἕνας ναζιρης ἀπὸ τὴν Κοινότητα, καὶ ἕνας ἄλλος ἐκ τοῦ μέρους τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων. Κατὰ τὸ 1768 π.δ.χ. πλη-

¹⁴³) Ναζιρης ἀπὸ τὸ ἀραβικὸν ναζάρ=βλέμμα. Ναζίρ=ὁ βλέπων (ἐνεργητικὴ μετοχὴ ἴσμι φαήλ)=ὁ βλέπων, ἐπόπτης. Εἰς τὴν σουλτανικὴν περίοδον ναζίρ=ὑπουργός.

ροφουόμεθα ἀπὸ τὸν μεγάλον κώδικα (φ. 12) ὅτι «ἐξελέγη ναζίρης ἐκ μὲν τοῦ μέρους τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων ὁ τιμιώτατος μισερ Δημήτριος Σκαναβῆς, ἐκ δὲ τοῦ μέρους τῆς Κοινότητος ὁ κὺρ Ραφαήλ». Εἰς τὸν ἴδιον κώδικα (φ. 5.) λόγου γινομένου περὶ ἐξελέξεως τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐτῶν 1752—1768 ἀπαριθμοῦνται ἐπίτροποι διὰ τὰ πρῶτα ἔτη 1752 καὶ ἐξῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται ἓνας ὡς εἶδομεν καὶ ἄλλοῦ «καπζιμάλης». Ὁ κὺρ Θωμᾶς ἦτο ἐπίτροπος, πρὸ αὐτοῦ ὁ Λάζαρος Ταραπχανετζῆς, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει καὶ ὁ Α. Κ. Ὑψηλάντης.

Εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς συνελεύσεως τοῦ 1768, πού ἐγένετο εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα στὸ σπίτι τοῦ Δ. Σκαναβῆ, ὁ τελευταῖος ὑπογράφεται «ναζίρης τῆς Ἐκκλησίας». ¹⁴⁴⁾ Ὁ «καπζιμάλης» μὲ τούτους συνεπιτρόπους του (γραμματικόν, βοηθὸν καὶ ἄλλους) ἐξοδεύει χρήματα ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον «εἰς ἀποστολὴν κλέπτου εἰς μποσταντζῆ πασῆ», «εἰς ἐξορίαν δύο μεθύσων». Ὁ ἴδιος μὲ τούτους «συνυπουργούς του» εἰσέπρατε τούτους ἱζαρέδες (= μίσθωμα βακουφικοῦ κτήματος, ἐνοίκιον ἢ καὶ φόρος μὲ τὴν οὐσιαστικὴν μορφήν τοῦ ἐνοικίου συμφώνως πρὸς τὴν περὶ βακουφίων μουσουλμανικὴν ἐκδοχήν), χρηματικὰ δικαιώματα ἀπὸ φορτώματα σταφυλιῶν (= φορτωματιάτικα), «κιοιρεκτζιδικα», δ.λ.δ. φόρον πού ἐπλήρωναν τὰ σπίτια διὰ τὸν ναύσταθμον (= τερχανά), ἀντὶ στρατολογίας ναυτῶν, καίτοι ἐνίοτε καὶ ναῦται ἐστρατολογοῦντο μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν τῶν παραλίων χωρίων τοῦ Βοσπόρου «μαρνάρηδες» ὀνομαζόμενοι εἰς τὰ φερμάνια τοῦ χωρίου. Εἰσέπρατε χρήματα (ἓνα παρᾶν στὸ μέτρον=8 - 10 ὀκάδες) ἀπὸ τὴν καταμέτρησιν τῶν κρασιῶν, ἀπὸ τὸ «μετρολόγι» τῶν τῆς χώρας «καπήλων» καθὼς ἀναγράφουν οἱ κώδικες, ἀπὸ κανταριάτικα καὶ ἄλλα. Ὁ μὲ τοιαῦτα καθήκοντα καὶ δικαιώματα ἐπιφορτισμένος «καπζιμάλης» δὲν εἶναι ὁ σημερινὸς ἐνοριακὸς ἐπίτροπος. Πρόκειται λοιπὸν περὶ προσώπου πού ἀσκεῖ πολὺ εὐρύτεραν ἐξουσίαν, ἔξω ἀπὸ τὸν ναόν ¹⁴⁵⁾

Ὁ τὴν κυριωτέραν ἐξουσίαν περιβεβλημένος θὰ ἦτο ὁ «καπετάνος» τῶν Βυζαντινῶν ὡς ἤδη ἐσημειώθη. Τὸν ὄρον αὐτὸν μὲ κάποιαν παρομοίαν ἔννοιαν ἀπαντῶμεν περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ὁ ὄρος αὐτὸς ἀναμφιβόλως ὑπῆρχε καὶ πολὺ προηγου-

¹⁴⁴⁾ Βλέπε εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» ἄρθρον μου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνοριακὰ Ἀρχεῖα» 1923 σ. 302—304. ὅπου ἀναδημοσιεύεται ὁλόκληρον τὸ πρακτικὸν τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ συγκροτηθείσης ἱστορικῆς ἐκείνης συνελεύσεως.

¹⁴⁵⁾ Μικρὸς κώδιξ φ. 15 β 16 β 21 α 22 β 26 α 26 β ἔτος 1794—1795.

μένως, ὡς ἀπήχησις καθεστῶτος καθαρῶς βυζαντινοῦ. Κατὰ τὸ 1683 παρουσιάζεται «καπετάνος τῆς πατριαρχικῆς ἐνορίας Διαμαντιῆς». ¹⁴⁶⁾ Ὁ καπετάνος αὐτὸς ἐξειλίχθη ἀργότερον εἰς κεχαγιᾶν καὶ μουχτάρην τῆς ἐνορίας καὶ τῆς χώρας. Οἱ μουχτάρηδες ἢ «μικτάρηδες» καθὼς τούτους σημειώνουν οἱ κώδικες, ἐμφανίζονται ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Μαχμουτ τοῦ Β' (1836). Εἰς τὰς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν ὑπῆρχον οἱ κοτζαμπασῆδες (= μεγάλοι ἀρχηγοὶ κατὰ λέξιν), οἱ πρόεδροι καὶ ἄρχοντες τῶν κοινοτήτων. Οἱ κοτζαμπασῆδες εἶχον καὶ αὐτοί, ὡς οἱ καπετανέοι π.δ.χ. τῆς Σύρου, τούτους συμβούλους των. Οἱ κοτζαμπασῆδες εἶς τινὰς περιστάσεις καὶ εἰς μερικὰς κοινότητας ἀπεδείχθησαν πολὺ σκληροὶ, χειρότεροι καὶ ἀπὸ τούτους ἄλλοθρήσκους δερεμπεῆδες. Τούτους τοιούτους κατέκριναν μεταξὺ ἄλλων ὁ Κοραῆς καὶ αὐτὸς ὁ Καποδίστριας. Καὶ εἰς τούτους κώδικας τοῦ χωρίου εὐρίσκομεν τὴν ὀνομασίαν «κοτζαμπασῆδων». Οἱ ἀναφερόμενοι ὅμως κοτζαμπασῆδες —δύο— ἐμφανίζονται ὡς ἓνα εἶδος ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χώρας. Κατὰ τὸ 1806 π.δ.χ. ὕστερα ἀπὸ τούτους δύο κανδηλάπτας προστίθεται «γρ. 115 τοῖς κοτζαμπασῆδες τὰ μὲν 85 τῶ Γιαννάκη μποζματζῆ, τὰ δὲ 30 τῶ Χατζῆ Ἀποστόλη, εἰς τὸ ἐξῆς ἔχει νὰ τρέχη 10 γρόσια τὸν μῆνα.» (φ. 208β μικ. κώδικος). Ὡστε ἦσαν ἔμμισθοι ὑπάλληλοι. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῆ ἐπακριβῶς, ποία ἦτο ἡ ἐργασία των. Κατὰ τὸ 1826 ἀπαντᾷ καὶ ὁ «τσορμπατζῆς». Ἐπὶ τῆς κασιμαλίας τοῦ Ζανῆ Βούρου παρουσιάζεται ὡς ἓνας κοινοτικὸς ὑπηρετῆς ἢ μᾶλλον ὑπάλληλος ἔχων σχέσιν καὶ μὲ κανένα κυβερνητικὸν γραφεῖον καὶ κάποιαν ἐξάρτησιν ἀπ' αὐτό. Τὸ τελευταῖον ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς σημείωσιν τοῦ κώδικος: «δι' ὅσα ἐπληρώσαμεν διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τσορμπατζῆ («Θεοδόση», κώδιξ μικρ. φ. 295α). Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια πρὸς ἀντικατάστασιν σημαίνει ὅτι ὁ τσορμπατζῆς εἶχε καὶ κανένα χρῆμα ἀπὸ τὴν πολιτείαν. Σημείωσις τοῦ μικροῦ κώδικος (φ. 360α) κατατάσσει τὸν «τσορμπατζῆ» μεταξὺ τῶν «χουτάμηδων» (= ὑπηρετῶν). («Εἰς ὅσα εἰς χουτάμηδες, ὡς ἀκολούθως... τῶ τσορμπατζῆ πρὸς 150 = (1800). Φαίνεται ὅτι οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἀνέθετον καὶ εἰς τὸν τσορμπατζῆ τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένων δαπανῶν. «Ἐξοδα καταστίχου τσορμπατζῆ εἰς διάστημα ἑνὸς χρόνου γρ. 524» 340α). Κατὰ τὸ 1826 ἀναγινώσκουμεν «ὅσα ἐ-

¹⁴⁶⁾ Βλέπε Φωτ. Βιβλιοθήκην Β. σ. 50 καὶ 160. Μικτάρης ἀναφέρεται εἰς τὸ φύλλον 363 α ὁ Δημήτριος (τὸ ἔτος 1839). Τὰ καθήκοντα τῶν μουχτάρηδων καθωρίσθησαν 8 Νοεμβρίου 1864 ὑπὸ τοῦ περὶ διοικήσεως τῶν Βιλαετιῶν (Νομῶν) νόμου.

ξωδεύθησαν όταν ἐρρίφθη ὁ τσορματζῆς εἰς τὸ κάτεργον διὰ τοῦ δεσπότη. Ὅσα ἐξωδεύθησαν διὰ τοῦ «δεσπότη» — τοῦ Εὐμενεῖας Κωνσταντίου — διὰ τὴν γλυτώσῃ ὁ τσορματζῆς ἀπὸ τὸ κάτεργον.

Διὰ τὰς πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑποθέσεις — σύμφωνα πρὸς τὸ τουρκικὸν δικαστικὸν καὶ διοικητικὸν σύστημα τῆς ἀναθέσεως ὠρισμένης ἐξουσίας (ἀντιπροσωπευτικῆς) εἰς ἓν ἄτομον (μοναδικὸν σύστημα) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὁμαδικὸν ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα — διωρίζετο ὁ λεγόμενος βεκίλης (= ἐπίτροπος). Ὁ βεκίλης τῆς χώρας ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ ὄργανα τοῦ λεγομένου «καγιαῖ μπέη». Ὁ μπέης αὐτὸς ἦτο ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ βεζίρου διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους — καθὼς ὁ ρεῖς ἐφέντης διὰ τὰς ἐξωτερικὰς — εἶδος ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατὰ τὸ 1801 (φ. 76β) ἀνεγράφη ἡ ἐξῆς σημείωσις σχετικῆ πρὸς τὸν ρηθέντα καγιαῖ μπέη «ἓνα ξιφιὸν τῷ κεχαγιαπέη χεδιγιέ (= δῶρον) διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ χωρίου».

Ἐπῆρχε καὶ ὁ μουτεββεληῆς (= ἐπίτροπος διὰ τὰ βακούφια τῆς ἐκκλησίας). Τὰ τοιαῦτα βακούφια μουλχὰκ (= προσηρημένα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μαζμπούτ = κατεσημένα ἀμέσως ἐξαρτώμενα ἀπὸ τὰς μουσουλμανικὰς βακουφικὰς ἀρχὰς) διευθύνοντο ὑπὸ ὁμογενοῦς ἐπιτρόπου ἐν ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ἀνεξάντλητος εἰς πληροφορίας καὶ χαλκέντερος Σκαρλ. Βυζάντιος γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν Κοινοτήτων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σουλτάνων: «ἄλλοτε αἱ κοινότητες ἐδημαρχοῦντο ὑπὸ τῶν λεγομένων «Ἄγιαν» (= ὀφθαλμοί, λέξις ἀραβικῆ), οἱ ὅποιοι ἀνεπλήρουν τοὺς ἐπὶ Ρωμαίων δεκάνους... ἢ μᾶλλον τοὺς λεγομένους δεφένσορας... πέντε καθ' ἑκάστην πόλιν ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν, ἐκλεγόμενος ἐπὶ πενταετίαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων, κληρικῶν... καὶ ἐπικυρουμένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχῶν». Καὶ παρακάτω προσθέτει: «τὰ δὲ χωρία καθὼς καὶ αἱ ἐνορίαὶ ἢ συνοικίαι (μαχαλέ) τῶν μεγαλοπόλεων, διέπονται ὑπὸ καγιαῖδων ἢ μουχτάρηδων, τῶν ὁποίων προΐσταται διοικητικῶς ὁ Σούμπασης». Δὲν μᾶς ἐξηγεῖ ὁ Σκαρλάτος τὸ «ἄλλοτε» εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀναφέρεται. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος (1807—1808) ἀπαντιῶμεν τοὺς προαναφερθέντας «ayan» ἐπὶ μεγάλου βεζίρου Μουσταφὰ — Μπαϊρακτάρ. Διὰ τὰς κοινότητας, τὰς ἐνορίας, εἶδομεν παραπάνω τοὺς κατὰ τὸν βυζαντινὸν τύπον λεγομένους «καπετάνους» 147).

147) «Κωνσταντινούπολις» Γ. σ. 10. Τὸν καπετάνον, ἢ καπετάνιον ἀναφέρει καὶ ὁ Μ. Γεδεὼν ἀνεῦ ἐπεξηγηματικῶν σχολειῶν: «Μνεῖα τῶν πρὸ ἐμοῦ» σ. 48. Καὶ ὁ Σκ. Βυζάντιος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ καπετάνιου. Ἐνθ. ἀνωτ. Γ. σ. 275. Βλέπε

Περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἀρζουχάλι (= ἀναφορὰν) δίδουν οἱ ἐγγχώριοι διὰ τὴν κριθεῖν «μὲ τὸν σούμπασην τοῦ Μπεσικτασίου» (διοικητικῶς ὑλήγετο καὶ τότε τὸ Μ. Ρεῦμα εἰς τὸ Διπλοκίονιον) διὰ τὴν ζήτησιν ὅπου ἔκανε διὰ τὸ σταφύλι, ὅπου ἔφεραν διὰ ξηρᾶς ἀπὸ Ἰσάο...» (Μ. Γεδεὼν «Ἐκκλησιαὶ Βυζαντιναὶ» σ. 20).

Αἱ ἐνοριακαὶ ἀρχαὶ Μ. Ρ., αἱ ὁποῖαι καθὼς εἶδομεν, ἦσαν περιβεβλημέναι καὶ μὲ ἐξουσίαν οὐχὶ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὴν, εἶχον δύο σφραγίδας ἐκκλησιαστικὴν καὶ βασιλικὴν, καθὼς ἐσημειώθη ἤδη διὰ τὰς κοσμικῆς φύσεως ὑποθέσεις, (μεγάλος κῶδιξ φ. 312). Αἱ ἀρχαὶ ἐξελέγοντο, καθὼς ἤδη ἀνέφερα, εἰς ἐκλογικὴν συνέλευσιν συνερχομένην εἰς τὰ κελλία ἢ ἄλλως «ὀτάδες» λεγόμενα τῶν ἐγγχωρίων καὶ τῶν εὐγενῶν «ἐγγχωριαζόντων» μὲ τὸ σύστημα τὸ ὅποιον διεσαφήνισα ἄλλοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ὑπεβάλλοντο εἰς τὸ πατριαρχεῖον πρὸς ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν. Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν ἐξεδίδοτο «γράμμα εἰδήσεως» ἢ «διορισμοῦ ἀπόδειξις» καὶ «ἀποκαταστάσεως» λεγόμενον («πατριαρχικὴ ἀπόδειξις») τὸ ὅποιον ἀνεγίνωσκεν ἐπ' ἐκκλησίας πατριαρχικὸς ἐφημέριος ἐπὶ τούτῳ ἀποστελλόμενος καὶ ἀμειβόμενος διὰ τὸν κόπον του. Τοιαύτας περιπτώσεις ἀναφέρουν οἱ κοινοτικοὶ κῶδικες σημειώνοντες καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐφημερίου.

Εἰς τὰ φύλλα 20 β καὶ 28 α (ἔτη 1794 καὶ 1795) τοῦ μικροῦ κῶδικος ἀναγινώσκομεν: «τῷ Παρθενίῳ ἐφημερίῳ πατριαρχικῷ διὰ τὴν ἀπόδειξιν ἐπιτρόπων» γρ. 3. «Εἰς ἀπόδειξιν ἐκλογῆς 1: 60, εἰς ἀπόδειξιν ἀποκαταστάσεως γρ. 2: 60». Ἡ δικαιοδοσία τοῦ πατριαρχείου ἦτο τοιαύτη ὥστε ὄχι μόνον ἡ ἐπικύρωσις τῶν ἐνοριακῶν ἐκλογῶν (= τὸ κατακυρωτικὸν τῆς ἐκλογῆς) ἀπὸ μέρους αὐτοῦ ἦτο ἀπαραίτητος, ἀλλὰ καὶ ἔλεγχον ἤσκει ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν λογαριασμῶν νοῶν καὶ σχολῶν. Τὸ ἐνδιαφέρον ἐνίοτε μέχρι τοιούτου βαθμοῦ ἔφθανεν ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης αὐτοπροσώπως παρίστατο εἰς ἐνοριακὰς συνελύσεις, καθὼς συνέβη διὰ τὸ Μέγα Ρεῦμα, ὅς εἶδομεν, ἐπὶ Σαμουήλ, (1768) εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ἀτυχοῦς Σκαναβῆ. Τὸ ἴδιον συνέβη μετὰ τρία ἔτη ἐπὶ πατριάρχου Θεοδοσίου «θεωρηθέντων τῶν λογαριασμῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν ἀθρόου καὶ δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

καὶ «Σύνταγμα ἱερῶν Κανόνων Ράλλη καὶ Ποτλῆ» Β. σ. 604. ὅπου καὶ ὁ ὅρος «καπετανικὴ γύρα». Καὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου «Βασίλειος τάξις» Α. 6 ἢ λέξις Ayan ἀραβικῆ πληθυντικὸς τοῦ ay=μάτι. Διὰ τὸν βεκίλην τῆς χώρας βλέπε τὸ περὶ διοικήσεως τῶν κοινοτικῶν τοῦ κ. Φ. Κουκουλέ «Ξενοφάνης» ὡς ἄνω σ. 465.

τριαρχου κυρίου κυρίου Θεοδοσίου και τῶν παρευρεθέντων πανιερω-
τάτων κυρίων ἀρχιερέων»¹⁴⁸⁾ Θὰ φανῆ εἰς ἡμᾶς, συνηθισμένοις τώρα
μὲ ἄλλα συστήματα και ἔχοντας κᾶπως διάφορον ἀντίληψιν περὶ τοῦ
ὕψηλοῦ ἀξιώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τὸ ὅτι ὁ πρωθιεράρχης
τῆς Ὁρθοδοξίας ἀνεμιγνύετο κατὰ τρόπον τοιοῦτον εἰς τὰς ὑποθέσεις
τῶν ἐνοριακῶν τσορματζήδων και μάλιστα εἰς λογαριασμούς. Ἄλλὰ
δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι τότε διάφοροι ἦσαν αἱ συνθῆκαι τόσο
τῆς ἀτομικῆς ὅσον και τῆς κοινοτικῆς και κοινωνικῆς καθόλου ζωῆς.
Ἐπῆρχεν ἡ «ἐπιτροπὴ τοῦ Κοινοῦ» ἐξελιχθεῖσα διαφοροτρόπως κατὰ
τὰς μετὰ τὴν Ἄλωσιν περιόδους.¹⁴⁹⁾ Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον, ἀπό-
ροια νέας πολιτικῆς και κοινωνικῆς ἐξελίξεως— ὡς πρὸς τὴν δικαιοδο-
σίαν του— ἔλαβε μὲ τοὺς ἐθνικοὺς κανονισμοὺς μίαν συγκεκριμένην και
σαφῶς καθωρισμένην μορφήν. Εἶχον καθορισθῆ τὰ καθήκοντα τῆς ἰ-
δωδεκαμελοῦς συνόδου και τοῦ Μ. Συμβουλίου ἀπαριζομένου ἀπὸ
τέσσαρας ἀρχιερεῖς και ὀκτὼ λαϊκούς. Τὸ ἴδιον δὲν συνέβαινε κατὰ
τὸν δέκατον ὄγδον αἰῶνα— και πολὺ προηγουμένως— και μέχρι τῶν
μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Πατριαρχικὴ ἀπόδειξις ἐπὶ Νεοφύ-
του (1801) ἐκανόνιζε τὸ ἔξῃς ζήτημα: «νὰ μὴν πληρῶνῃ ἡ Ἐκκλησία
τὰ μηνιαῖα τῶν μπεκτσίδων, ἀλλὰ νὰ πληρῶνουν τὰ ὀσπήτια» εἰς τρεῖς
τάξεις διαιρεθέντα. Ἡ πρᾶξις τῶν δυστροπούντων εἰς τὴν πληρωμὴν
ἐχαρακτηρίζετο «ἱεροσυλία»!! «Διωρίσθη και ἡ χρῆσις τῶν μπεκτσίδων
και ἡ περιέργεια και ἡ παρατήρησις αὐτῶν, ὄν τρόπον φυλάσσοῦσι και
εἰς πάντα τ' ἄλλα μέρη τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων». (μεγά-
κῶδιξ φ. 35). Δὲν ἠμπορεῖ ἐπομένως νὰ θεωρηθῆ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐ-
κείνην παράδοξον τὸ ὅτι οἱ πατριάρχαι μετέβαινον εἰς τὰς ἐνορίας τῆς
ἀρχιεπισκοπῆς διὰ συμφιλίωσιν τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων ἀφοῦ εἰς
ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἐγύριζαν τὰ καταστήματα ζητοῦντες τὸν ὄβολον
«τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων» διὰ τὴν ἐξόφλησιν χρεῶν και δίσκον πε-
ριέφερον μέσα στὸν πατριαρχικὸν ναόν. Δὲν θὰ μᾶς ἐκπλήξῃ και τὸ
γεγονὸς ὅτι κατὰ μῆνα Μάϊον τοῦ 1826 ὁ τότε πατριάρχης ἐπεσκέφθη

¹⁴⁸⁾ Μεγάλος κῶδιξ φ. 13.

¹⁴⁹⁾ Βλέπε περὶ τούτου ἰδιαίτερον κεφάλαιον εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς Φω-
τειοῦ μου Βιβλιοθήκης. Σημειῶνω σὺν ἄλλοις και τοῦτο ἐκεῖ: «τὸ ἀνάκαθεν δὲ
ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πορθητοῦ κρατήσαν διοικητικὸν σύστημα τῶν Πατριαρχ-
χείων, εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὑποθέσεις τοῦ ἔθνους τῶν Ρωμηῶν διεκ-
περαιοῦνται διὰ συζήσεως Πατριάρχου, μητροπολιτῶν και ἐπιτρόπων (λαϊκῶν)
τοῦ Πατριαρχείου». Εἰς ἀρχαιότερον τουρκικὸν ἱγγραφοῦν (1604) γίνεται λόγος
μόνον περὶ «συστήματος τῶν μητροπολιτῶν» διοικούντων τὴν ἐκκλησίαν μετὰ
τοῦ Πατριάρχου.

τὸ Μ. Ρεῦμα μαζί μὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς (ἐνδημοῦντας). Δὲν μᾶς δεικνύ-
ουν οἱ κώδικες τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς πατριαρχικῆς και συνοδικῆς ἐπι-
σκέψεως (ἴσως διὰ λειτοργίαν); πάντως ὅμως αὐτὴ τότε δὲν εἶχε σχέ-
σιν μὲ τὴν διαμονὴν τοῦ Πατριάρχου και τῶν Ἀρχιερέων εἰς τὸ προά-
στειον αὐτὸ τοῦ Βοσπόρου κατὰ τὸ θέρος ἢ τὸ ἔαρ ἐν καιρῷ χολέρας
ἢ πανώλους¹⁵⁰⁾. Καὶ προηγουμένως ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Εὖος
εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ χωρίον, ἢ δὲ ἐπιτροπὴ ἐπλήρωσε διὰ καϊκιάτικα
του γρ. 15¹⁵¹⁾. Ὁ ἔχων πολλοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ εὐάερον αὐτὸ προά-
στειον Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ΣΤ', ὁ Φουρτουνιαδῆς— ἀπὸ τὸ Φα-
ναράκι τοῦ Βοσπόρου καταγόμενος— κατὰ τὴν πρώτην του πατριαρ-
χείαν (1835 - 1840) ἐλειτούργησε κατὰ τὸ 1839 κατὰ τὴν πανήγυριν
εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς
τὴν πανήγυριν ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Χάσκοιογοῦ Βενισμίν, ὁπότε ἐκωλύθη
ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου δηλώσαντος τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἱεουργήσῃ ὁ ἴδιος¹⁵²⁾.

Ἡ κοινότης τοῦ Μ. Ρεύματος— καθὼς και αἱ λοιπαὶ— εἶχε πολ-
λὰς σχέσεις μὲ τὸ πατριαρχεῖον πού ἐθεωρεῖτο ὁ ἄξων ὅλης τῆς κοι-
νοτικῆς μηχανῆς. Ἡ ἐπιτροπὴ Μ. Ρ. ἐπλήρωνε χρηματικὰ ποσὰ διὰ
γράμματα ἀφοριστικὰ πού ἐσχετίζοντο μὲ διαφόρους ὑποθέσεις. Ἐνα
π.δ.χ. ἐξεδόθη και ἀνεγνώσθη διότι ἕνας ἐνορίτης ἐπώλησε τὸ σπίτι
του εἰς ἕνα Ἑβραῖον. Κατὰ τὸ 1808, ὁπότε Μ. Βεζιρῆς ἦτο ὁ διά-
σημος Μουσταφᾶ πασᾶς, ὁ ἐπονομαζόμενος Μπαϊρακτάρης, ἐδόθησαν
τῷ πατριάρχῃ γρ. 158 διὰ τὸ ἀφοριστικὸν ὁποῦ ἐδιάβασεν εἰς ὅλα
τὰ χωρία τοῦ Καταστένου διὰ προσταγῆς τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ εἰς εὐ-
ρεσιν τῶν κεκρυμμένων ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας και λοιπῶν». (Μικ-
κῶδιξ 130 α).

Τὸ 1794 (μικ. κῶδιξ φ. 20 α) «διὰ φερμάνιον νικιαχῶν τῷ πα-
τριάρχῃ γρ. 300». Διὰ τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ μεγάλου
κώδικος σημειώνεται: «γράμμα πατριαρχικὸν (διὰ τὸ ὁποῖον ἐπληρώ-
θησαν γρ. 30). δι' οὗ δίδεται εἴδησις περὶ τοῦ ἐκδοθέντος φερμανίου
διὰ τὸ μέκι (θὰ εἶναι μένι, μέν. = ἀραβικὴ λέξις = ἀπαγόρευσις, ἐμ-
πόδισμα) τῶν τουρκικῶν νικιαχῶν ἀπὸ τοὺς ραγιαδες». Ἐδῶ πρό-
κειται διὰ τὸν λεγόμενον γόμον διὰ κεπηνίου ἢ καπηνίου ἢ σκεπη-
νίου, τὸν ὁποῖον συνῆπτον πρὸ τοῦ καθῆ οἱ Τοῦρκοι Μουσουλμάνοι

¹⁵⁰⁾ «Εἰς καϊκιάτικα ὅταν ἦλθε και ἔφυγεν ὁ Πατριάρχης μὲ τοὺς Ἀρχιε-
ρεῖς». (Μικ. κῶδιξ φ. 288β).

¹⁵¹⁾ Ὁ ἴδιος κῶδιξ φ. 45 α.

¹⁵²⁾ «Εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς ἀνθρώπους τῆ πανηγύρει τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ,
ὁποῦ ἦλθεν ὁ Πατριάρχης γρ. 200». Αὐτόθ. φ. 359 β.

ἀναμεταξύ των, διάφορον ἀπὸ τὸν ἐνώπιον τοῦ ἱμάμ ἢ τοῦ καδῆ ὑπὸ ἄλλους ὄρους συναπτόμενον, ἢ μετὰ χριστιανῆς ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ ἀναμεταξύ των συνῆπτον (εἶδος πολιτικοῦ γάμου, ἀλλὰ μὲ μίσθωμα τῆς γυναικός). Κιαμπὶν περσικὴ λέξις σημαίνει μίσθωμα, γάμος μὲ κιαμπὶν (εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔγινε καπήνιον κ. ἄ), = γάμος διαλυόμενος μὲ μίαν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν (μίσθωμα) ὀριζομένην κατὰ τὴν σύναψιν. Ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Δ', μετὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος τὸ εἶδος τοῦ γάμου τούτου εἶχε καταργηθῆ ὡς πρὸς τοὺς χριστιανούς. Ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν πληροφορίαν αὐτὴν μανθάνομεν ὅτι ἐξηκολούθει κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Περὶ τοῦ γάμου αὐτοῦ ἔγραψα ἀρκετὰ εἰς ἄρθρον τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (* Πυρσός) εἰς τὴν λέξιν «καπήνιον». Ἐπίσης τὸ ἴδιον ζήτημα ἀνέπτυξα ἐκτενέστερον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ὁρθοδοξία» Δ. σ. 162 κ. ε'.

Τὸ Μ. Ρεῦμα προσέφερε κατ' ἔτος εἰς τὸν πατριάρχην ὀρισμένα ποσὰ ὡς ἐμβατοίκια τῶν προεστώτων, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸν Μ. Πρωτοσύγγελον ὡς ἐμβατοίκιον τοῦ ἐφημερίου καὶ εἰς τὸν Μ. Ἀρχιδιάκον ὡς ἐμβατοίκιον τοῦ διακόνου ἢ τῶν διακόνων. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπλήρωνεν εἰκοσιπέντε γρόσια ὡς τακτικὸν μηνιαῖον εἰς τὸ πατριαρχεῖον, «τῆ ἀποφάσει καὶ τῶν ἀρχόντων ναζιρηδων». Ἐνίοτε ἐχορήγει καὶ ἔκτακτα ποσὰ εἰς τὸν πατριάρχην διὰ νὰ τὸν ἐνισχύη, εὐρισκόμενον συνήθως ἢ συνηθέστατα εἰς οἰκονομικὴν κατάστασιν ὄχι ἀνθηράν.

Κατὰ τὸ 1808 π.δ.χ. παρέχεται «τῆ Παναγιότητί του βοήθεια» γρ. 177 «εἰς δύο χόβια» (= εἰς δύο δόσεις). Τὸ 1843, κατὰ τὸ Πάσχα, ἐδόθησαν «εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Μ. Ἐκκλησίας (ἐκεῖνο ποὺ κατόπιν ὠνομάσθη ἐθνικὸν ταμεῖον) γρ. 120»¹⁵³.

Καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτόνισα τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο ἡ κινητήριος δύναμις ποὺ ἔθετε εἰς κίνησιν τὸν μηχανισμόν ὄλων τῶν ἐνοριῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἀρχὴ ποὺ ἀπεφαίνετο ἀνεκκλήτως ἐπὶ πολλῶν ὑποθέσεων ὄχι μόνον ἐκκλησιαστικῆς ἀλλὰ καὶ κοσμικῆς φύσεως. Ἦτο συγχρόνως καὶ τὸ καταφύγιον παρηγορίας ὄλων τῶν ταλαιπωρουμένων ὀρθοδόξων τῆς ἀπεράντου τότε Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ ὅλα αὐτὰ κατορθώνοντο χωρὶς νὰ βλάπτεται ἡ σχετικὴ αὐτοδιοίκησις καὶ ἡ ἀποσυγκέντρωσις ποὺ ἐχαρακτήριζε τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν ἐπιμέρους τμημάτων, ἐνοριῶν καὶ ἄλλων.

Κατὰ τὸς μαρτυρίας ποὺ μᾶς παρέχουν τὰ πρακτικὰ τοῦ λεγομένου «Διβανίου» (= κριτηρίου τῆς Μ. Πρωτοσυγγελίης—ἀρκετὰ τῶν

¹⁵³) Αὐτόθι φ. 136 β 127 β 155 α 161 α 384 α 96 β 146 α κ. ἄ.

ὁποίων ἐδημοσίουσα εἰς τὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην μου—καὶ αὐταὶ αἱ διαφοραὶ ληψοδοσίας ὄχι μόνον μεταξὺ Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων ἐδικάζοντο—κατὰ προτίμησιν τῶν διαδίκων—ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου.

Ὁ πατριάρχης διετάσσετο νὰ «βγάλη» ἀφορισμὸν διὰ νὰ φανερώσουν οἱ συγγενεῖς τὴν περιουσίαν ἐνὸς πλουσίου ὁμογενοῦς καταδικαζομένου εἰς θάνατον—ἐνίοτε μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς περιουσίας του—καὶ εἰς δήμευσιν τῆς περιουσίας του. Αὐτὸ ἐλάβανεν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Βεζίρην (= Ἐπίτροπον) ἢ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον νὰ μαζεύσῃ «ἀσημικὰ» ἢ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα ἢ καὶ χρήματα διὰ ἐκτάκτους ἀνάγκας τοῦ Κράτους.

Ὁ Πατριάρχης ὑπεχρεώοντο ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν (Καπουτὰν πασσᾶν) νὰ στρατολογήσῃ ναύτας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μεταξὺ τῶν νέων τῶν διαφόρων πόλεων καὶ χωριῶν. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ συνέβη καὶ κατὰ τὸ 1789, ὁπότε ὁ τότε Καπουτὰν πασσᾶς ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Νεοχωρίτας τοῦ Βοσπόρου, διότι ἐδίδον πολλοὺς νέους ὡς ναύτας, τοὺς εἶπε πηγαίνετε στὸν πατριάρχην σας' «αὐτὸς εἶναι ὁ προεστὼς τοῦ Γένους σας»¹⁵⁴.

Δὲν εἶναι εὐκόλον λοιπὸν νὰ καθορισθῆ ἐπακριβῶς ὁ κύκλος τῆς δικαιοδοσίας—καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων—τῶν ἐνοριακῶν ἀρχῶν, οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ πατριαρχείου μας, κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν (1862) χρονικὴν περίοδον. Ἄλλως τε τότε γενικῶς δὲν ἦσαν σαφῶς καθωρισμένα τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς δικαιοδοσίας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Τουρκίαν ὅπου τὸ πολίτευμα ἦτο μᾶλλον θεοκρατικόν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ ἐπιβάλλει εἰς τοὺς πωλητὰς διαφόρων τροφίμων, ἰδίως τῶν ψαριῶν, μυδιῶν καὶ στρειδιῶν—προϊόντων τοῦ χωριοῦ—καλὴν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ἀγοραστὰς καὶ πρὸ πάντων, ὡς πρὸς τὰ κέρδη, μετριοπάθειαν καὶ εὐσυνειδησίαν (ἰνισὸφ μετοχειρίζεται τὰ ἔγγραφα ποὺ καταχωρίζονται εἰς τὸν μεγάλον κώδικα). Γενικῶς, ὡς ἤδη ἐσημείωσα, ἀσκεῖ καθήκοντα ἀγορανομικὰ καὶ¹⁵⁵ ὑγειονομικὰ ἰδίως ἐν καιρῷ πανώλους¹⁵⁶). Τὸ εἶδος μερικῶν διαταγῶν καθορίζει καὶ ἓνα μέρος τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ καὶ τῆς χώρας. Εἰς τὸν μεγάλον κώδικα (φ. 375 ἔτος 1807) σημειώνονται τὰ ἐξῆς. «3575: γρ. 84 ἄσπρα. τόσα ἔδωσεν ἡ ἐκκλησία,

¹⁵⁴) I. A. K. Ὑψηλάντου «Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν» σ. 708.

¹⁵⁵) Φ. Κουκουλέ, ἐνθ. ἀν. σ. 412.

¹⁵⁶) Ἀλλαχοῦ θὰ γίνῃ ἰδιαιτέρος λόγος διὰ τὰ μέτρα κατὰ τῆς πανώλους.

εις αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν 8 χρόνων τζερεμέδες εἰς ζαπίτηδες (= ἄστυνόμους), κριτήρια, ἤτοι διὰ τὸν εὐρεθέντα σκοτωμένον εἰς τὸ ἀγίασμα τῆς Ἀγίας Κυριακῆς ἀνευ κεφαλῆς. . . διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κουλουκιού (ἄστυνομικοῦ σταθμοῦ), διὰ τὸ σφάλισμα τῶν τριῶν μαχουσουλτζίδικων (σχέσιν ἔχουν μὲ τὰ σταφύλια καὶ τὰ κρασιά ποῦ ἦσαν τότε ἀφθονα ἀντὶ τῆς σημερινῆς φράουλας). διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν καϊκτσιδων κατὰ τοῦ Δασκαράκη (ἐπιτρόπου). . . διὰ τοὺς δύο δτάδες τῶν μόρτιδων (- νεκροφόρων) διὰ τὸν τόπον τοῦ περάσματος τοῦ νεροῦ».

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἠμπόδιζε καὶ τὸ ἀνοιγμα νέου παντοπωλείου, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀνοιγῆ τοιοῦτον κονιὰ εἰς ἓνα ἄλλο ποῦ προϋπῆρχε ¹⁵⁷). Εἰσέλθαιτε χρήματα «ἀπὸ τοὺς μπακάληδες τῆς χώρας διὰ τὴν ἐλευθέραν πώλησιν (ὁσάκις ἐπέτρεπε τὴν πώλησιν) κατὰ τὴν Μ. Ἐβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα ¹⁵⁸).

Ἡ Κοινότης ἀνελάμβανεν ἀναγκαστικῶς καὶ ἄλλας πολλὰς καὶ ποικίλας ὑποχρεώσεις. Ὑποχρεώνεται νὰ μαζεύη νέους ἀπὸ τὸ χωρίον διὰ ναύτας, ὅπως καὶ ἀλλοῦ ἔκαμα λόγον, τοῦ πολεμικοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, καὶ νὰ τοὺς συντηρῆ δι' ὠρισμένον διάστημα μικρὸν ἢ μεγάλο ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἐξεδίδοντο ἐνεργεῖα τῆς Κοινότητος πολλὰ φερμάνια (φερμὰν λέξις περσικὴ = διαταγὴ) καὶ ἀπὸ ἄλλους μὲν, βοϊβόδα τοῦ Γαλατᾶ, καθὴν τῆς πόλεως (= Istanbul efendisi) χασεκῆδες, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀπὸ μέροισ τοῦ Μποσταντζῆ—πασῆ—ἁγᾶ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, ὡς ἐσημείωσα, ἐξηρᾶτο ὄλος ὁ Βόσπορος, διὰ διαφόρους ὑποθέσεις. Ἐχομεν π.δ.χ. κατὰ τὸ 1809 «φερμάνια διὰ νὰ μὴ μεταχειρίζωνται ὀμπρέλαις διὰ ταῖς φωτιαῖς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ νὰ σβύνουν οἱ ραγιαδες τὸ γιανγκίν (= πυρκαϊάν)». Διὰ τὴν ἀνάγνωσιν κάθε φερμανίου ἢ Κοινότης ἐπλήρωνε 3 γρόσια ¹⁵⁹). Πλεῖστα φερμάνια ἦσαν διαταγαὶ ἀπαγορεύσεως (γιασάκ). Εἰς τὸ φ. 147 β (1810) σημειώνεται: «φερμάνια διὰ τοὺς καλιοντζῆδες (= ναύτας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ) «διὰ νὰ μὴ βγαίνουν εἰς τὸ σεργιάνι (περίπατον καὶ θέαν) καὶ ἄλλοι στὸ βουνό». Ἄλλο φερμάνι «διὰ νὰ μὴ βαστοῦν (οἱ κάτοικοι) μήτε νὰ ἔχουν ἄρματα. Ἐτερον διὰ νὰ περιπατῆ ὁ καθείς μὲ τὸ κιαφέτι του (μὲ τὴν ἐνδυμασίαν). Ἄλλα διὰ νὰ μὴ παίζου «παιγνίδια» (= ὄργανα), νὰ μὴ ρίπτουν τυφέκια καὶ πιστόλια: ἄλλο διὰ νὰ πιασθοῦν οἱ κλέπται τοῦ Ἐγυπιοῦ, ἔτερον νὰ μὴ ἀγορά-

¹⁵⁷) Μικ. κῶδιξ φ. 81 α ἔτος 1802.

¹⁵⁸) Μικ. κῶδιξ φ. 81 α.

¹⁵⁹) Μικρ. κῶδιξ φ. 136 α.

ζουν κουρμπάνια (θύματα) πρόβατα, νὰ μὴ βαστοῦν «τσουμπούκια» (πίπες) κ. ἄ. ¹⁶⁰). Κατὰ τὸ ἔτος 1808—9 ἡ Κοινότης ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ χρηματικὰ πησὰ «διὰ ἔξοδα τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ καὶ σεῖμένηδων (= πεζῶν στρατιωτῶν) ἐλθόντων τὴν νύκτα εἰς τὸ χωρίον νὰ εὔρουν τοὺς Χιρβάτας (Κροάτας ἢ Μαυροβουνίους) κλέπτας, ἤτοι τῷ χασεκῆ ἐλθόντα εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἰδίων κλεπτῶν γρ. 5' τῷ Χαφούζῃ διὰ τὸ τζουμπούκι τοῦ ὄπου ἔχασε τὴν νύκτα ζητῶν τοὺς κλέπτας γρ. 30». ¹⁶¹) Κατὰ τὸ 1795 ὁ χασεκῆς (ὑπάλληλος διατελῶν, ὡς εἶπον, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ μποσταντζῆ—πασῆ τῆς πόλεως) κομίζει εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα ἓνα φερμάνι ποῦ ἀπηγόρευε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ὁ ὑπάλληλος ἐκεῖνος πῆρε ἀμοιβὴν γρ. 2: 60, «ἐνὶ χασεκῆ ἐλθόντι μὲ φερμάνι νὰ μὴν ὀμιλῶσιν οἱ ἀνθρώποι περὶ δεβλεῖλου». (Ἀπαγορεύσεις νὰ ὀμιλοῦν καὶ νὰ κρίνουν διὰ τὰς πράξεις τῶν κυβερνόντων τὸ Κράτος). ¹⁶²).

Παραπάνω ἔγινε λόγος διὰ τὸν περιώνυμον Μουσταφᾶ πασᾶν τὸν Μπαϊρακτάρη. Αὐτὸς ἀνέτρεψε τὸν Σουλτάνον Μουσταφᾶν τὸν Δ'. 16)28 Ἰουλίου 1808, καὶ ἀντὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον, καθὼς ἐπιθύμει, τὸν εὐεργέτην τοῦ Σελῆμ τὸν Γ', εὔρεν αὐτὸν σκοτωμένον ἐμπρὸς εἰς τὴν μεσαίαν πόρταν τοῦ Σεραγίου. Δι' αὐτὸ ἠναγκάσθη νὰ ἀνακηρύξῃ Σουλτάνον τὸν Μαχμούτ τὸν Β'. Οἱ Γενίτσαροι ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ Μαχμούτ διορίσῃ μέγαν βεζῆρην. Προεκλήθη μεγάλη ταραχὴ οἱ Γενίτσαροι τὰ πάντα παντοῦ κατέστρεφον. Ἡ ἀνωμαλία ποῦ προῆλθεν ἀπὸ τὴν στάσιν κατέλαβε καὶ τὸ Μέγα Ρεῦμα. «Οἱ Γενίτσαροι, γράφει ὁ Σκ. Βυζάντιος, ἐπολέμουν πρὸς τοὺς σεῖμένιδες τοῦ Μπαϊρακτάρη, ὁ δὲ στόλος ἐπυροβόλει ἀπὸ τὸν κόλπον τὴν πόλιν οἱ δὲ Γραικοὶ καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι ὑπήκοοι ἔγκλειστοι εἰς τὰς οἰκίας των ἐκαρὰδόκουν ἔντρομοι τὸ μέλλον» («Κωνσταντινούπολις» (Γ. 335). Ὁ Μουσταφᾶς ἐφονεύθη τὴν 2/14 Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους (1808). Τετραγαμμένη ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Μ. Ρεύματος καὶ μεριμνῶσα διὰ τὴν ζωὴν τῶν τρομαγμένων κατοίκων προσέφερε γρ. 155: 20 ἄσπρα εἰς τὴν ἐπιτόπιον ἀστυνομικὴν ἀρχὴν ὡς δῶρον διὰ νὰ προφυλάξῃ μὲ κάθε τρόπον τοὺς Μεγαρεμιώτας κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐπαναστάσεως. «Τὰ ὅσα τῷ οὐστᾶ (= ἀρχηγῷ τῆς ἐπιτοπίου ἀστυνομίας) καὶ ἀρίφῃ καὶ τοῖς νεφερίοις των (= τοῖς ἀπλοῖς ἀστυνόμοις)

¹⁶⁰) Μικ. κῶδιξ φ. 147 β

¹⁶¹) αὐτόθι φ. 129 β

¹⁶²) αὐτόθι φ. 30 β.

καὶ τοῖς πεκτιζίδαις ὅπου ἐφύλαττον τὴν νύκτα ὅτε ἐσκότωσαν τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν εἰς ὄλον τὸ διάστημα τῆς ἀνωμαλίας»¹⁶³).

Κατὰ τὸ 1807 πρέσβυς τῆς Γαλλίας τοῦ Μ. Ναπολέοντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ διάσημος Sebastiani, ὁ ὁποῖος φίλος τῶν Τούρκων, ἐζήτηε νὰ ἐξώση τοὺς Ἄγγλους καὶ νὰ προλάβῃ πρὸ πάντων τὴν εἰς τὰ στενὰ εἴσοδον τοῦ ἀγγλικῆς στόλου καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ βομβαρδισμόν τῆς πόλεως. Ἦτο ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσσία μὲ ἀκήρυκτον πόλεμον εἶχεν εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν. Τὴν 8/20 Φεβρουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Sir John Duckworth, εἰσέβαλεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Αὐτὰ συνέβαινον κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχεῖαν τοῦ αὐδίου πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ε'.^{ου} (1806—1808). Ὁ πατριάρχης παρευρέθη αὐτοπροσώπως καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὴν νῆσον Πρώτην διὰ τὴν ἐν σπουδῇ ἀνέγερσιν προχείρων προμαχῶν. Ὁ πατριάρχης ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν Σουλτάνον Σελῆμ τὸν Γ'. μὲ πολυτίμον σαμουρόγουναν. «Τὰ ἐγγλέζικα καράβια» ἔμειναν ἐπὶ ἕνδεκα ἡμέρας εἰς τὴν θάλασσαν τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Μ. Ρεύματος. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ ἐδαπάνησε γρόσια 2100 κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Ἄγγλων εἰς τὸ ἀρχαῖον Μιχαήλιον. Ὁ μικ. κώδιξ διαλαμβάνει «τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔξοδα εἰς τὸν ἐρχομὸν τῶν ἐγγλέζικων καραβιῶν, κατὰ τὸ περὶ τούτων ξεχωριστὸν ὀνομαστὶ κατάστιχον, ὅπερ εὑρίσκειται εἰς τὸν Φωτάκη Κερεστειζῆν». ¹⁶⁴) Τὸ κατάστιχον αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ὁ μέγας κώδιξ (φ. 132) ὁπωσδήποτε μᾶς διαφωτίζει περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς δαπάνης τὴν ὁποίαν ἀναφέρει μὲ τὸ ἴδιον ποσὸν ἦτοι γρ. 2100. Ἐπρόκειτο διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας τοῦ Μ. Ρεύματος, ἕνεκα φόβου ταραχῶν πού ἤμποροῦσαν νὰ λάβουν χώραν μὲ τὴν παρουσίαν εἰς τὸ λιμάνι τοῦ χωριοῦ ξένων πολεμικῶν καραβιῶν. «Εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἐγγλέζικου καραβίου διὰ φύλαξιν τῆς χώρας» διαλαμβάνει ὁ μέγας κώδιξ. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ κάτοικοι Μ. Ρ. ἐζήτησαν τὸν «ἐρχομὸν» τοῦ καραβίου «διὰ φύλαξιν τῆς χώρας» καὶ ἔδωκαν γι' αὐτὸ χρήματα εἰς αὐ-

¹⁶³) Αὐτόθι φ. 29 β. Ὁ Σκ. Βυζάντιος διὰ τὸ τέλος τοῦ Μ. Μπαϊρακτάρη γράφει «ἐγένετο θῦμα τῆς μετὰ πέντε μιση μῆνας ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως καὶ κλεισθεὶς ἐν τῷ παλατίῳ τῆς πύλης, εὑρέθη τῇ 2)14 Νοεμβρίου τοῦ 1808 ἐν τινὶ ὑπογείῳ αὐτοῦ πυρκαυστός». Κων/πολις Β. σ. 487.

¹⁶⁴) Μικ. κώδιξ 120β Σκ. Βυζαντίου «Κωνσταντινούπολις» Β. σ. 291, 292, 480. Εἰς τὸν μέγαν κώδικα διαβάζομεν (φ. 135) δι' ἐπακολουθήσαντα ἔξοδα διὰ χειρὸς Φωτάκη Κερεστειζῆ εἰς τὸν ἐρχομὸν τῶν ἐγγλέζικων καραβιῶν γρ. 2100).

τούς. Αὐτὸ ἀποκλείεται ἐντελῶς. Φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς προσήγγισε εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα ἕνα καράβι καὶ κατόπιν ἐμβῆκαν καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑπ' ὄψιν ὁ προαναφερθεὶς μικρὸς κώδιξ. Καὶ εἰς τὸν κώδικα Ταταούλων (Κουρτουλούς) σημειώνονται διὰ τὸ ἔτος 1807 γρ. 25 «διὰ φύλαξιν τῆς χώρας εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἰγγλέζων». (Μελισσηνοῦ Παμφίλου ἐνθ. ἀν. σ. 92) Τότε ἦτο γενικὴ ἡ ταραχὴ εἰς ὅλην τὴν πόλιν οἱ χριστιανοὶ τρομαγμένοι ἐκλείοντο εἰς τὰ σπίτια των καὶ μὲ χρηματικὰς θυσίας προσεπάθουν νὰ σωθοῦν.

Παραπάνω ἐσημείωσα ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ ἰδιαίτερον βιβλίον τῶν ἐξόδων πού κρατοῦσεν ὁ προαναφερθεὶς Φωτάκης. Δυστυχῶς ἡ κακὴ αὐτῆ συνήθεια τοῦ νὰ παίρνουν οἱ ἐπίτροποι ἢ ἀκόμη καὶ ἀνώτερα πρόσωπα βιβλία τοῦ κοινοῦ εἰς τὰ σπίτια των ἔβλαψε πολὺ. Ἡ βλάβη αὐτῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναφέρεται ὄχι μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ καὶ καθόλου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γένους μας. Τὸ ἴδιον καὶ χειρότερον συνέβη καὶ μὲ οἰκουμενικοὺς πατριάρχας ἀκόμη, πού ἐφύλαττον, ἀποσυρόμενοι ἀπὸ τὸν θρόνον, ἐπίσημα ἔγγραφα ἢ καὶ ἰδιωτικά εἰς τὰ ἀτομικά των σπίτια. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν κολὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν ΣΤ'! κάτοικον τοῦ Μ. Ρεύματος. Κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον τὸ χαρτί «διὰ τὶς σακκοῦλές τῶν μπακάληδων» ἐδῶ κατήντησε πολὺ σπάνιον. Μιὰ οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ μας εἶχε, φαίνεται, ἔγγραφα τοῦ μακαρίτου ἐκείνου Πατριάρχου, τὰ ὁποῖα ἐπώλησεν εἰς τοὺς ἐδῶ παντοπώλας διὰ «σακκοῦλες». Ἐνας φίλος μου, κάτοικος τότε τοῦ Μεγάλου Ρεύματος, μακαρίτης Σίλβεστρος Τρελλόπουλος — χρηματίσας καὶ πρόεδρος τῆς ἐφοροεπιτροπῆς Μ. Ρ. — ὅλος τυχαίως εὑρεν εἰς μίαν σακκοῦλαν ἕνα σχέδιον γράμματος τοῦ εἰρημένου πατριάρχου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο ἐγκρινόμενον ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖον νὰ σταλῇ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην (1850), ἐξ ἀφορμῆς τῆς τότε μελετωμένης ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῆς Μ: Ἐκκλησίας τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνακηρυχθέντος (1832) χωρὶς τὴν γνώμην τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου. Διὰ τὸ ἄγνωστον αὐτὸ ἔγγραφον ἔχω γράψῃ ὀλόκληρον μελέτην δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν «Ὁρθοδοξίαν»¹⁶⁵).

Κατὰ τὸ 1800 εἰς τὸν μικρὸν κώδικα καταχωρίζονται ποσὰ χρημάτων τὰ ὁποῖα «ἐσυνάχθησαν διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν καϊκιῶν καὶ πεκτιζίδων διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἀρχοντικῶν ὁσπητίων — ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ εἰσεπράχθησαν τὰ ποσὰ—ἀπὸ κακούς» γρ. ¹⁶⁶).

¹⁶⁵) «Ὁρθοδοξία» ἔτος Στ' σ. 73,117.

¹⁶⁶) Μικρ. κώδιξ φ. 72α.

Ἐπιπέσεις εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναγκαστικῶς ἀνεκατεύοντο αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαί, διότι ἐνδιεφέρετο ἐπίσημον κρατικὸν τμήμα, ὃ ναύσταθμος τουρκιστὶ Τερσανές, ἦτο τὸ ἀφορῶν τὰ λεγόμενα κιουρεκτζίδικα. Κιουρεκτζίδικον, κόπη καὶ κιουρεκτζῆς = κοπηλάτης. Κιουρεκτζῆς ἐλέγετο εἰδικῶς ὁ ναύτης τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Αἱ κῶπαι, ἡ τότε κινητήριος δύναμις τῶν καραβιῶν.

Εἰς τὰ βιβλία τῆς Κοινότητος συχνότατα γίνεται λόγος περὶ εἰσπραξέως κιουρεκτζίδικων ἀπὸ τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ περὶ πληρωμῆς κιουρεκτζίδικων εἰς τὸν Τερσανέν. Αὐτὸς ἦτο φόρος πὸν ἐδίδετο εἰς τὴν θέσιν τῶν ναυτῶν. Εἰς ἄλλα ἔγγραφα, τὰ ἀναφερόμενα π. δ. χ. ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεῶν, ἡ χρησιμοποιουμένη λέξις εἶναι «κιουρεκτζῆδες». Διὰ τὸ ἔτος π. δ. χ. 1683 ἀναφέρονται διὰ τὸ Μέγα Ρεῦμα «κιουρεκτζῆδες τέσσαρες καὶ ἡμίσις»¹⁶⁶). Ἀπὸ ὅλας τὰς ἐνορίας τοῦ Καταστένου μὲ περισσότερους κιουρεκτζῆδες ἐπεφορτίζετο τὸ Μέγα Ρεῦμα. Ἡ τοιαύτη φορολογία δὲν ἠμπόδιζεν ἐνίοτε τὴν στρατολογίαν, ὅπως ἤδη ἐσημείωσα, ναυτῶν ἀπὸ τὸ Μ. Ρεῦμα διὰ τὸ τουρκικὸν πολεμικὸν Ναυτικόν. Διὰ τὸ ἔτος 1789, ἀναφέρει ὁ Α. Κ. Ὑψηλάντης (σ. 707 κ. ἑ.) τὰ ἑξῆς: «προσετάγη καὶ ἐφέτος ὁ Πατριάρχης νὰ εὔρη 1800 γκεμιτζῆδες (=ναύτας) χριστιανοὺς διὰ δούλευσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου». Ἐκαστός ναύτης ἔπαιρνε 110 ἢ 130 γρ. τὴν τριμηνίαν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον τὰ 15 ἔδιδεν ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν (Καπουτὰν πασᾶς), τὰ δὲ λοιπὰ τὰ μέρη «ὁποῦ δίδουν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους». Τὸ Νεσχῶριον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Ὑψηλάντου, ἔδωκε 25 ναύτας καὶ ὑπεβλήθη εἰς χρέη δυσβάστακτα διὰ τὴν συντήρησίν των. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, καθὼς ἀναφέρει ὁ μέγας κῶδιξ τοῦ Μ. Ρ. τὸ χωρίον μας ἔδωκε 40 ναύτας. «Τὰ εἰς τοὺς 40 ναύτας ἐξοδευθέντα τοὺς δοθέντας ἐκ μέρους τῆς χώρας εἰς τὸν βασιλικὸν τερσανέν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ δούλευσιν τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατὰ τὴν ὑψηλὴν βασιλικὴν προσταγὴν γρ. 6067 ἄσπρα 60» (φ. 05). Καὶ εἰς τὸ φ. 53 ἀναγράφεται καὶ ἄλλη θυσία παρόμοιος: «τὰ δοθέντα τοῖς 60 ναύταις τοῖς δοθεῖσιν εἰς δούλευσιν τοῦ βασιλικοῦ τερσανά (=ναυστάθμου)». Εἰς τὰ κατάστιχα ὁμοίως, ὅπου ὁ λόγος διὰ κιουρεκτζῆδικα, πρόκειται περὶ φόρου τὸν ὁποῖον εἰσέπραττον αἱ ὁμογενεῖς Κοινότητες ἀπὸ τοὺς ἐνορίας διὰ τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους μὲ τὸν ὁποῖον (φόρον) συνετηροῦντο ὠρισμένοι ναῦται. Ἡ φορολογία αὕτη διὰ τὸ Μ. Ρεῦμα ἐκυμαίνετο μεταξὺ 280 καὶ 292 γροσίων ἐτησίως τοῦλάχιστον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. (1800—1807). Ἐνῶ τόσα ἔδιδεν εἰς τὸν Ναύσταθμον ἀπὸ τὸν λαὸν εἰσέπρα-

τε πολὺ περισσότερα πρὸς ὄφελος «τῆς κοινοτικῆς κάσας». Κατὰ τὸ 1802 π. δ. χ. ἀπὸ συνάξεις κιουρεκτζίδικων γρ. 555: 90, τὸ 1804 «ἀπὸ συνάξιν τῶν κιουρεκτζίδικων ἀλέλχισαπ (=ἀπέναντι λογαριασμοῦ) διὰ τοῦ παπᾶ Μιχάλη προεστῶτος γρ. 427: 90». Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀπὸ ἀσύναχτα κιουρεκτζίδικα κατὰ τὸ περὶ τούτων κατάστιχον μὲ ταχμίνι (ταχμίν, ρῆμα = συμπεραίνω, εἰκάζω, μὲ ταχμίνι = ταχμίνεν = κατὰ συμπερασμόν, κατ' εἰκασίαν) γρ. 1500». Ἡρχετο ὑπάλληλος τοῦ Τερσανέ ἐνίοτε διὰ νὰ πάρῃ τὰς εἰσπράξεις αὐτοῦ τοῦ φόρου. Τὸ 1794 (φ. 22β) «τῷ ἐλθόντι τζαούση διὰ τὰ κιουρεκτζίδικα γρ. 1». Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ πότε ἀκριβῶς ἤρχισεν ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς φορολογίας πάντως ὑπῆρχεν ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, καθὼς ἐξάγεται ἀπὸ ὅσα σχετικὰ πρὸς τὸν φόρον αὐτὸν καταχωρίζει ὁ Μ. Γεδεῶν εἰς τὰς «Βυζαντινὰς Ἐκκλησίας ἐξακριβουμένας». Δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως ὅτι ἡ στρατολογία τῶν ναυτῶν Ἑλλήνων (Λεβέντηδων) ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος.

Τὰ παράλια μέρη, ὅπως τὸ προάστειόν μας, ἐδοκίμαζον ὄχι ὀλίγας ἐνοχλήσεις ἀπὸ μέρους τοῦ σουλτανικοῦ στόλου. Κατὰ τὸ 1805 π. δ. χ. «τοῖς γαλιόν-τσαουσαρη (ναυτικούς ὑπαξιωματικούς) γιεμεκλίκι (φαγητὰ) καὶ χιζμέτ (=ὑπηρεσία) ὅταν ἐβγήκεν ἡ ἀρμάδα εἰς τὸ πεσίκτασι γρ. 26»¹⁶⁸).

Ἀλλαχοῦ ἐν παρόδῳ ὠμίλησα διὰ τὰ βακούφια. Ὁλος ὁ Βόσπορος σχεδὸν ἐχαρακτηρίζετο ὡς μέρος ἀφιερωμένον, βακούφ, προσηρημένον εἰς τὸ τζαμί τοῦ Σουλτὰν Βαγιαζήτ. Εἰς τὸ χωρίον μας ὑπάρχουν βακούφια τοῦ Χαλήλ πασᾶ (χρονολογούμενα ἀπὸ τὸν βεζίρη Χαλήλ πασᾶ (1784) (πολλὰ σπίτια τοῦ Μ. Ρεύματος τὰ ἔκσμεν ἐκεῖ βάκφ) (Α. Κ. Ὑψηλάντου ἔνθ, ἀν. σ. 637) καὶ τοῦ Τσορλουλοῦ Ἀλή πασᾶ κοντὰ στὸ Ἅγίασμα τοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου. Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον εἰσέπραττετο ὡς φόρος ἀπὸ τὰ τοιοῦτου εἴδους κτήματα (βακούφια) ὠνομάζετο ἰτζαρές. Ὁ φόρος τῆς γῆς, τοῦ οἰκοπέδου (zemin) λέγεται φόρος κατ' ἀποκοπὴν (mukata). Ὁ εἰσπράκτωρ τῶν βακουφικῶν φόρων ἐλέγετο τζαπῆ (ἀραβικὴ λέξις). Κατὰ τὸ 1806 ἀπαντῶμεν εἰς ἰτζαρέδες καὶ μουκατὰ τεζκερλερῆ (τεζκερέ: ἔγγραφον, ἀπόδειξις), καὶ μερικῶν σενετιῶν (=τίτλων ἰδιοκτησίας) εὐγάλμα ἀπὸ τὸ καῖτι των (=βιβλίον ἔγγραφῆς τῶν τίτλων) γρ. 110: 99 ἦτοι τῷ ἰζαμπῆ τοῦ

¹⁶⁷) Μ. Γεδεῶν «Βυζαντιναὶ ἐκκλησιαί...» σ. 25.

¹⁶⁸) Μικ. κῶδιξ φ. 83α, 88α, 89α, 97α, 98β, 101β, 1 2α, 339β, 422β. Κατὰ τὸ 1804 (τοὺς γαλιόν-τσαουσαρη διὰ γιεμεκλίκι καὶ μπαχτοῖσι (=δῶρα) των διὰ τὸ εὐγάλμα τῆς ἀρμάδας εἰς τὴν ἄσπρη θάλασσαν γρ. 40. Αὐτόθι φ. 96β.

Σουλτάν Βαγιαζίδιον 21: 42, τῷ τζαπῆ τοῦ Χαλῆλ πασαῖ (βακούφια καὶ τὰ δύο) διὰ τὰ ἐργαστήρια καὶ δερῆ (=ποταμὸς) 15». Τῷ τζαμπῆ τοῦ εἰς βουνὸν σχολεῖου γρ. 1, τῷ τῆς ἁγίας Κυριακῆς 3:90¹⁶⁹).

Μεταξὺ τῶν βακουφίων τοῦ Μ. Ρεύματος ὑπῆρχε καὶ ἓνα εἶδος τοῦ ὁποῖου ἀποκλειστικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ θεραπεία μιᾶς ἐκτάκτου ἀνάγκης, ἡ ἀνακούφισις μιᾶς συνοικίας πρὸς θά ἐδοκιμάζετο ἀπὸ θεομηνίαν, πυρκαϊάν, σεισμὸν κ. ἄ. Τὰ τοιαῦτα βακούφια ὠνομάζοντο μετὰ τὴν ἀραβικὴν λέξιν *avariz* πληθυντικὸς τοῦ *ariza* = δυστύχημα (*avariz vakfi*).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπάνω εἰς τὰ βακούφια ἀσκοῦσεν ἔλεγχον καὶ ὁ καθῆς. Ἀπὸ τοὺς 4 καθήδες πόλεως, Γαλατᾶ, Ἐγιοῦπ, Σκουρεως, ὁ πρῶτος ὠνομάζετο καὶ *Istanbul efendisî* (= κύριος πόλεως). Ὁ καθῆς τῆς πόλεως εἶχε τοὺς εἰσπράκτορας (τζαπίδες) οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ λογισταὶ (*muhasis*). Κατὰ τὸ 1854 ἀναγράφονται εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (9. 96α).» τοῖς τζαπίταις τοῦ Ἰσταμπὸλ ἐφεντισὶ διὰ τὸν μουχασεμπέν (=λογιστικὴν ἐξέτασιν) τῶν βακουφίων τῆς ἐκκλησίας γρ 67». Ἡ ἐκκλησία Μ. Ρ. εἶχε πράγματι πολλὰ βακούφια. Πολλοὶ αἰσθανόμενοι ἐγγίζον τὸ τέλος τῆς ζωῆς των ἐχάριζον τὰ σπίτια ἢ τὰ καταστήματά των εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Μ. Ρεύματος μετατρέποντες αὐτὰ εἰς βακούφια. Μερικοὶ ζῶντες ἔκαμναν τὴν ἰδίαν ἀφιέρωσιν μετὰ τὴν συμφωνίαν νὰ λαμβάνουν ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ ναοῦ ἓνα ἐτήσιον χρηματικὸν ποσὸν ἐφ' ὅρου ζωῆς. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις τοῦ χρέματος ἦ τοῦ κτήματος ἐθεωρεῖτο τότε ἡ ἀφαιεστέρα τραπεζιτικὴ τοποθέτησις.

Εἰς τὸν μεγάλον κώδικα τὰ βακούφια τῆς ἐκκλησίας χωρίζονται ἀπὸ τὰ τουρκικὰ τοιαῦτα (φ. 11 ἔτος 1768). Τὰ πρῶτα εἶναι ἐκεῖνα πρὸς τὰ χαρακτηριστὰ ὡς *muhak* (=προσηρημένα, ὡς εἶδομεν, καὶ τὰ δευτέρως *mazbut*=κατεσχημένα. Καὶ τώρα ἡ Κοινότης λαμβάνει ἓνα μέρος ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τῶν ἱτσαρέδων τῶν βακουφικῶν τῆς κτημάτων. Τὰ βακουφικὰ προσοδοφόρα, κατὰ τὸν περὶ βακουφίων νόμον τοῦ 1935 ἐντὸς εἰκοσαετίας—πληρωνομένου ἐφάπαξ τοῦ ἱτσαρέ μεταβάλλονται εἰς μούλκια.

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ Κοινότης ἐπωφελεῖτο περισσότερον ἀπὸ τὰ βακουφικὰ τῆς προσοδοφόρα κτήματα (ἀκαρέτια). Κατὰ τὸ 1800 π. δ.χ. ἀναγινώσκωμεν «ἀπὸ ἱτσαρέ, φεράτια (=πωλήσεις) καὶ ἰντικάλια (=μεταβίβασις τίτλου ἰδιοκτησίας) συναχθέντα γρ. 253: 90»¹⁷⁰).

Φιλανθρωπικὰ καταστήματα.—Πανώλης—Συμπεράσματα τοῦ

¹⁶⁹ Μικ. κώδιξ φ. 89α 109α κ. ἄ.

¹⁷⁰ Μικ. κώδιξ φ. 71α.

κεφαλαιου Η'.—Ἡ Κοινότης Μ. Ρεύματος, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κ/πόλεως, ἤρχετο ἀρωγὸς εἰς τὰ διάφορα φιλανθρωπικὰ τοῦ Γένους καθιδρύματα. Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν ἐτησίων δόσεων εἰς τὸ Νοσοκομεῖον π.δ.χ. παρεῖχε καὶ ἐκτάκτους χρηματικὰς δωρεὰς κατόπιν γραπτῆς συστάσεως τῶν Πατριαρχείων, τοῦ τόσον σεβαστοῦ τούτου κέντρου διὰ τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ παρελθόντος. Κατὰ τὸ 1813, λόγου χάριν, ἔδωκε γρόσια 500 «διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ εἰς Γαλατᾶ Ὀσπηταλίου, κατὰ τὴν πατριαρχικὴν ἀπόδειξιν». ¹⁷¹ Κατὰ τὰ ἔτη 1838—1840 ἔδιδεν ἀνὰ χίλια γρόσια ἐτησίως. ¹⁷² Τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Γαλατᾶ (Ὀσπητάλιον) εἶναι τὸ συσταθὲν διὰ τοὺς ναύτας κατὰ τὸ ἔτος 1762 ὑπὸ τοῦ μεγάλως τότε ἰσχύοντος πλουσίου Γεωργίου Σταυράκογλου. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου τὴν προστασίαν τοῦ Νοσοκομείου εἶχεν ἀναλάβῃ ὁ Χῖος πραγματευτῆς διάσημος καὶ ἀτυχῆς κατόπιν Δημήτριος Σκαναβῆς. Ἀμφότεροι ἦσαν κάτοικοι («ἐγγωρμαζόντες») Μ. Ρεύματος. ¹⁷³ Κατὰ τὸ 1792 ἰδρύθη τὸ Νοσοκομεῖον Βαλικλῆ, πρὸς τὸ ὁποῖον καὶ ἐδίδοντο καὶ δίδονται χρηματικὰ ποσὰ ἐτησίως συνήθως διὰ δίσκων ἐπ' ἐκκλησίας συλλεγόμενα. Ἐπὶ τοῦ Δημητρίου Σκαναβῆ ἰδρύθη «διὰ συνδρομῆς τοῦ Γένους», καθὼς ἀναφέρει ὁ Σεργίου Ἰωάννης, καὶ τὸ ἐν Πεόγλου τῆς πανώλης νοσοκομεῖον».

Ἡ πανώλης ἔχει σχέσιν μετὰ τὸ Μ. Ρεῦμα, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ περὶ Φαναριωτῶν, κατοίκων τοῦ χωρίου αὐτοῦ, κεφάλαιον, ἓνας λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τόσον αὐτοὶ ὅσον καὶ οἱ ἐκάστοτε πατριάρχαι καὶ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς προετίμων τὸ χωρίον μας ὡς κατοικίαν εἴτε προσωρινὴν εἴτε μόνιμον, ἦτο ἡ προφύλαξις ἀπὸ τὴν πανώλην ἢ ἀπὸ τὴν χολέραν. Ἐπὶ πατριάρχου Προκοπίου, διαδεχθέντος τὸν Σωφρόνιον, ἐξεδόθη κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1786 γράμμα πατριαρχικὸν—διαμένοντος τοῦ Προκοπίου εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα ὡς καὶ ἄλλου ἀναφίρω—ἔχον σχέσιν μετὰ τόπον λεγόμενον «τόπον τοῦ Παριανοῦ». Ὁ τόπος αὐτὸς ἐθεωρήθη κατάλληλος ὄχι μόνον διὰ περίπατον ἐν καιρῷ ὑγείας ἀλλὰ καὶ διὰ προφύλαξιν τῶν κατοίκων ἐν καιρῷ πανώλους. «Ἐν καιρῷ θανατικοῦ ἀπέρχονται πρὸς αὐτὸν καὶ καταφεύγοντες ἐκεῖσε, καὶ τὸ ἔχουν ὡς καταφύγιον καὶ προφυλάττονται ἀπὸ τὸ κακόν,

¹⁷¹ Μικ. κώδιξ φ. 170α.

¹⁷² Αὐτόθι φ. 348α, 362β «εἰς ἐτήσιον Ὀσπηταλίων διὰ τὸν δίσκον γρ. 1000».

¹⁷³ «Τὸ ἐν Γαλατᾶ νοσοκομεῖον, πάλαι ποτὲ (ἔγραφε τὸ 1808 ὁ Σεργίου Ἰωάννης) Ὀσπητάλιον τῶν Γεμιτζήδων κοινῶς λεγόμενον, ἐκτίσθη διὰ δαπάνης καὶ ἐξόδων τοῦ περιβοήτου Σταυράκογλου». Κ. Σάθα παράστημα Νεοελληνικῆς Φιλολογίας σ. 312—314. Α. Κ. Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν «Ἀλλωσιν» σ. 392.

ποιούνης καλύβας». Κατὰ τὸ 1750 ουνέβη τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὰ Ταταῦλα ὅπου οἱ κάτοικοι συνεπεία τοῦ θανατικοῦ ἀφῆκαν τὰ σπίτια των. «Τὸν γιασακτοῦ τὸν καιρὸν διὰ νὰ μᾶς φυλάγη τὰ σπίτια ὅπου ἔλειπεν ὁ κόσμος ἔξω διὰ τὸ θανατικὸν τρεῖς μῆνες γρ. 15», (Παμφίλου Μελισσηνοῦ, ἔνθ. ἀν. σ. 20), ἐπειδὴ εἶναι ἀνοιχτὸς καὶ ἀρκετὸς τόπος..... παραγγέλλομεν..... ὅτι τὸ ρηθὲν χωράφιον τοῦ Παριανοῦ, ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, εἶναι ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον κατὰ πάντα τρόπον εἰς ὅλους τοὺς ἐγκατοίκους χριστιανούς, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἐν καιρῷ ὑγιείας διὰ τὴν περιδιάβασιν καὶ ἐν καιρῷ θανατικοῦ διὰ τὴν προφύλαξιν ὠφελοῦνται ὅλοι οἱ κάτοικοι χριστιανοὶ φυλαττόμενοι ἀπὸ τὴν μεμολυσμένην συναναστροφὴν, ἀποφαινόμεθα».

Ἐκτιζον λοιπὸν προχείρους καλύβας, ἄφινον τὰς συνήθεις κατοικίας των εἰς τὸ χωρίον καὶ διημέρευον καὶ διηνυκτέρευον εἰς τὸν ὑψηλὸν ἐκεῖνον καὶ εὐάερρον καὶ εὐρύχωρον τόπον τοῦ Παριανοῦ. 174)

Τὸν Μάϊον τῷ 1797 ἐξεδόθη κοινὸν ὑποσχετικὸν γράμμα, ἐπικυρωθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄. καὶ ἔχον σχέσιν μὲ τὴν πανώλην. Ἰδιαίτερος λόγος γίνεται εἰς αὐτὸ διὰ τὸν ἱερέα «τὸν σπηταλιώτην» (ἀποστελλόμενον ἀπὸ τὰ Σπητάλια) καὶ διὰ τὴν καλύβην του. Ἡ καλύβη αὐτὴ ἦτο κτισμένη εἰς τὰ «κοινὰ μνημεῖα», τὰ μνήματα ὅπου ἐκτίσθη τὸ σημερινὸν σχολικὸν κτίριον καὶ ἐκεῖ διέμενεν ὁ ἱερεὺς εἴτε σπηταλιώτης εἴτε ἄλλος· ὁ ἱερεὺς αὐτὸς ὠνομάζετο «μόρτης» καὶ «εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ ἄχραντα μυστήρια» διὰ νὰ μεταλαμβάνη τοὺς χριστιανούς ποὺ εἶχον προσβληθῆ ἀπὸ πανώλην καὶ ἐθεωροῦντο ἐτοιμοθάνατοι. Ἡ καλύβη αὐτὴ ἦτο σαθρὰ καὶ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ συνιστάτο δὲ εἰς τὸ προαναφερθὲν γράμμα νὰ οἰκοδομηθῆ στερεὰ «καὶ νὰ ἦναι τόπος ἰδιαίτερος καὶ τιμιώτατος εἰς φύλαξιν τῶν ἱερῶν μυστηρίων». «Ἐγνωμεν οἱ ἤδη διωρισμένοι ἐπίτροποι τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐκκλησίας καὶ εἰδήσει καὶ γνώμῃ... Πατριάρχου Γρηγορίου... καὶ τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου καὶ τῇ συγκαταθέσει τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων ναζιρηδων τῆς χώρας ταύτης νὰ κτίσωμεν ἐκ νέου λιθοκτιστον αὐτὴν τὴν καλύβαν». Ὁ σκοπὸς τῆς νέας οἰκοδομῆς ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῶν θείων μυστηρίων καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ πρὸς καιρὸν ἐν ἀνάγκῃ διορισθησομένου ἱερέως» ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐν καιρῷ τῆς νόσου αὐτῆς νὰ μὴ ἦμπορῆ νὰ ἔμβη

174) Τὸ πατριαρχικὸν γράμμα παρμένον ἀπὸ τὸν μεγάλον κώδικα τῆς Κοινοτήτος ἐδημοσιεύθη ὀλόκληρον ὑπὸ τοῦ Μ. Ι. Γεδεῶν εἰς τὸ «Εορτολόγιον Κωνσταντινουπόλεως προσκυνητοῦ σ. 184—185.

κανένας ἄλλος εἰς τὴν καλύβαν ἐκτὸς τοῦ ἱερέως «οὔτε χαμᾶλης δηλαδή, οὔτε ἄλλος μόρτης... μήτε κανένας ἀσθενής». 175) Τὸ γράμμα ὑπογράφεται ὑπὸ τῶν ἐνδημούντων ἀρχιερέων, Ἐφέσου Σαμουὴλ Ἡρακλείας Μελετίου, Κυζίκου Ἰωακείμ, Νικομηδείας Ἀθανασίου, Χαλικηδόνος Ἱερεμίου, Θεσσαλονίκης Γερσσίμου, Πριόνης Ἀνθίμου.

Ναζιρηδες καὶ ἐπίτροποι: Δημήτριος καὶ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, Κωστάκης Χαντζερῆς, Σκαρλάτος Μαυροκορδάτος, Νικόλαος Μαυροκορδάτος, Κωστόκης Σοῦτσος (ἄρχοντες ναζιρηδες οἱ ἐγχωριάζοντες) — Μοσχέλος καψιμάλης, Λάσκαρις Μπούλλιας, Δημήτριος Ἄγας, Ἀλέξανδρος Κομίσης, Γιάννης ἐπίτροπος, Λεονῆς τζελένιας, Ἀλέξανδρος Μοσχονᾶς, Νικόλαος Πασπάτης, Διαμαντῆς Δημητρίου, Ἀντώνιος Μπειζιάρης (οἱ ἐπίτροποι χωριανοί).

Κατὰ τὸ 1812, ἔτος τῆς μεγάλης πανώλους, ἀναγινώσκομεν εἰς τὸν μικρὸν κώδικα (φ. 167α) τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν νόσον ἐκεῖνην: «ταῖς χριστιαναῖς φυλάκτραις 34 ἡμερομίσθια πρὸς 1 γρ. 68· τοῖς ἀρμενίοις μόρτιδες (νεκροφόροις) 17 ἡμερομίσθια καὶ γιεμεκλίκι (τροφή) γρ. 73. Εἰς φκιάσιμον 3 καλυβῶν διὰ νὰ προσέχωσιν οἱ ἐγχώριοι διὰ τὴν λοιμικὴν νόσον τῆς πανώλους γρ. 9. Ἐνὶ χασεκί διὰ φκιάσιμον 3 καλυβῶν γρ. 3». Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν πανώλην τοῦ ἔτους ἐκεῖνου ὁ ἰδικὸς μας Σκαρλάτος Βυζάντιος: «ἐνθυμοῦμαι τὴν πανώλην τοῦ 1812, καὶ ἀκόμην αἱ τρίχες μου ἀνορθοῦνται! σερὰ ἀδιάκοπος νεκρῶν φορεῖων ἐπεῖχεν ὄλον τὸν πρὸς τὰ κοιμητήρια δρόμον... πολυπληθέστερα ἦσαν τὰ ταφεῖα παρὰ αἱ ἀγοραὶ ... εἰς τὰς χριστιανικὰς συνοικίας τὸ θέαμα ἦτο ἀσυγκρίτως οἰκτρότερον. Ἡ φωνὴ τῆς φύσεως κατεσιγάζετο ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐκάστου διατηρήσεως, καὶ ἐλογίζετο γενναιότης ὅταν ἡ μήτηρ δὲν ἐγκατέλειπε τὸ τέκνον τῆς. Ἀθλῖαι δὲ τινες καλύβαι μόλις ἐστέγαζον ἔξωθεν τοῦ χωρίου, ὡς ἂν τοὺς λεπρούς τὸ πάσαι, τοὺς δισοιχεῖς μολυσμένους τοὺς οἰκοίους καθόσον ἐδεκάτιζε τὸ δρέπανον τοῦ θανάτου, μετέφερον πρὸς ταφὴν εἰς τὰ πλέον ἀπρόσβατα μέρη οἱ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τρομερώτεροι Μόρται. Πόσοι τῶν δυστυχῶν τούτων παρεχώθησαν ἡμιθνήτες. Πόσων ὁ θάνατος ἐπεσπεύσθη ὑπὸ τῶν ἀσυνειδήτων φυλάκων! ἐκεῖ καμμία τελευταία παρηγορία διὰ τὸν ἄθλιον ψιχορραγοῦντα τοῦ ὁποίου τὰ σπλάγχνα ἐφλόγιζε καὶ ἐσπάραιτε πλειότερον τῆς λοιμώδους θέρμης ἢ ἀπελπιστικὴ ἰδέα ὅτι ἀποθνήσκει ἐγκαταλελειμμένος 176).

Κατὰ τὸ 1865, ἔτος τῆς μεγάλης χολέρας, ἡ Κοινότης ἠναγκάσθη,

175) Τὸ ἀντίγραφον εὑρεθαι εἰς τὸν μεγάλον κώδικα φ. 102.

176) «Κωνσταντινούπολις: Ἄ. 352.

ὡς καὶ ἄλλοῦ ἐσημείωσα, νὰ μεταφέρει τὸ νεκροταφεῖόν της ἀπὸ τὸν πλησίον τῆς ἐκκλησίας τόπον εἰς τὸν λόφον τὸν κοντὰ εἰς τὸ Ἅγίασμα τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ εὐρισκόμενον ὅπου καὶ σήμερον εὐρίσκεται. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου—ὅπου ἡ πρώτη θέσις—ἡ γραφικὴ τοῦ θεοῦ ἀρμόζει περισσύτερον διὰ ζωντανούς πού τοῖς δίδει περισσύτεραν ζωὴν παρὰ διὰ πεθαμένους. Μετὰ πολλὰ χρόνια καὶ ὕστερον ἀπὸ ἀκάρπους κομματικούς διαπληκτισμούς κατωρθώθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὄντος προέδρου τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς τοῦ κ. Δημητρίου Ἡλιάδου, ἡ οἰκοδομὴ περιβόλου τοῦ Νεκροταφείου. Ἡ ἐσωτερικὴ διαρρύθμισις συνεχίζεται ὑπὸ τῆς σημερινῆς Ἐφοροεπιτροπῆς.

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Κοινότης Μ. Ρεύματος εἶχεν εὐρεῖαν δικαιοδοσίαν ὄχι μόνον ἐπὶ ὑποθέσεων καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν καὶ σχολικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ζητημάτων πού ἀνήκον εἰς τὴν δημαρχιακὴν καὶ διοικητικὴν—πολιτικὴν σφαιρᾶν. Ὁ Μ. Γεδεὼν μελετήσας διάφορα ἔγγραφα τοῦ χωρίου, ἤτοι φερμανίαι, σιγίλλια—πολλῶν μόνον τὴν ἐπικεφαλίδαν—γράφει τὰ ἑξῆς. «ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων μανθάνομεν ὅτι τῷ 1786 ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης ἀπεφάσισε νὰ οἰκοδομήσῃ νοσοκομεῖον πλησίον τοῦ Μ. Ρεύματος ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ ἐκωλύθη, διότι ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ Κοινότης συνέτατε τὰ κατ' αὐτὴν ὡς ἠθέλεν, αἱ δὲ ἀποφάσεις αὐτῆς ἐκυροῦντο ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἢτε ἀστυκὴ καὶ πολλαπλῇ ἐν γένει δικαιοδοσία καταφαίνεται λαμπρῶς, ὡς ἀντιβολή τις τούτων τε καὶ ποικίλων ἐτέρων γραμμάτων καὶ τῶν μαρτυριῶν τῆς ἱστορίας δείκνυσιν». Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ ἐρευνητὴς τῶν ἐνοριακῶν ἀρχείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀπειριθμήσεως ταύτης τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Μεγάλου Ρεύματος δηλοῦται ἡ μεγάλη σημασία, ἣν ἐκέκτητο αὕτη, μεταξὺ τοσούτων ἐτέρων Κοινοτήτων εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε καὶ οἰκουμενικὸν Πατριάρχην προεδρεύειν ἐν γενικαῖς συνελεύσεσι Προνόμια δὲ τῆς Κοινότητος τοῦ Μεγάλου Ρεύματος ὑπῆρχον ἄσειστα καὶ βεβαιότατα καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἡ παρ' αὐτοῦ ἐπιβολὴ νόμων καὶ διατάξεων εἰς πάντας τοὺς αὐτόθι κατοικοῦντας ἄνευ διακρίσεως ἐθνικότητος καὶ θρησκευματος καὶ εἰς πάντας τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους χάριν ἐμπορίας ἐξ ἐτέρων δηλαδὴ τοῦ Βοσπόρου χωρίων, οἵτινες ὑπέκυπτον εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς τὴν διάταξιν διότι ταύτην ἐπεκύρου ὁ διοικητὴς (βοϊβόδας) τοῦ Γαλατᾶ».

Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ ἀπατηθῇ ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ

Μ. Γεδεὼν καὶ νὰ νομίσῃ ὅτι τὸ Μ. Ρεῦμα εἶχεν ἐμμέσως καὶ νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Ἡ αὐτοδιοίκησις του ἦτο σχετικὴ. Ἀπευθύνετο διὰ πολλὰς περιπτώσεις εἰς τὸς ἀρμοδίους κυβερνητικὰς ἀρχὰς καὶ κατώρθωνε διὰ διαφόρων μέσων καὶ δώρων νὰ ἀπαλάσσειται ἀπὸ μερικὰ ἀδικαιολόγητα πρόστιμα. Κατὰ τὸ 1806 ὁ μικρὸς κώδιξ ἀναφέρει τὸ ἑξῆς συμβάν· «τῷ μπουσταντζῆ πασῆ καὶ ἀνθρώποις αὐτοῦ τζερεμεῖ διὰ τὸν ἐν ὑποψίᾳ μπαγτζαβάνην εἰς τὸ ντερέ ἀγιζι ἐπὶ προφάσει ὅτι δὲν τοῦ ἐδόθη εἶδησις, καὶ ἐβάλθη εἰς τὸ καΐκι ἀποθαμένος καὶ ἐσπάλθη εἰς τὸν μπαγτζέν του γρ. 644 : 30» (φύλλον 108 α) Ἄλλὰ καὶ διὰ τοῦ κύρους πού εἶχεν ὡς καθαρῶς ἑλληνικὸν χωρίον, ὑποστηριζόμενον ἀπὸ πολλοὺς ἀξιωματούχους ἄρχοντας ὁμογενεῖς, κατώρθωνε νὰ προκαλῆ, κατὰ τὸ τότε σύστημα, τὴν ἐκδοσιν διαφόρων φερμανίων τοῦ Μπουσταντζῆ πασῆ, τοῦ βοϊβόδα τοῦ Γαλατᾶ, τοῦ Καδῆ καὶ ἄλλων διὰ νὰ ἀπαλλάσσειται ἀπὸ διάφορα ποικίλης φύσεως βάρη καὶ ἐνοχλήσεις. Πολλὰς φορὰς ὅμως ὑπερίσχυεν ἡ αὐθαιρεσία ἐνὸς ἀνωτέρου στρατιωτικοῦ ἢ πολιτικοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἐταλαιπωροῦντο οἱ ἐπίτροποι. Οἱ κώδικες ἀναφέρουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἀποιόμως καὶ ἄνευ ἀποφάσεως ἐφυλακίσθησαν δύο ἐπίτροποι διὰ μίαν χρηματικὴν ἀξίωσιν γυναικὸς τινος ἄσχετον πρὸς τὴν κοινότητα.

Χάρις εἰς τὴν ἐκδοσιν τοιούτων ἐπισήμων ἐγγράφων κατώρθωνε νὰ ἀπαλλάσσειται ἀπὸ μερικὰ ἀδικαιολόγητα βάρη, «τζερεμέδες», ὅπως σημειώνουν οἱ κώδικες. 177) Ὡσαύτως ἀπηλλάσσειτο καὶ ἀπὸ μερικῶν φόρους διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν σταφυλῶν ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωριά. Ἐπέβαλλεν ἡ Κοινότης τὴν ὑποχρέωσιν καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους Ἑβραίους καὶ Ἀρμενίους κατοίκους νὰ πληρώνουν ἐξέσου φόρους δι' ἄρισμένας πράγματα ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι.

Τὰ προνόμια αὐτὰ τοῦ Μεγάλου Ρεύματος δὲν συνετέλουν πάντοτε εἰς τὸ νὰ ζῆ ἡρεμία. Τὸναντίον αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν Γενιτσάρων, τοῦ Μπουσταντζῆ πασῆ, τῶν ἀστυνομικῶν τοῦ τόπου, ὅπως καὶ ἀλλαγῶν τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἔκαμα λόγον, ἐτάραττον πολλὰς φορὰς τὴν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων, τὴν ὁποίαν συνήθως ἐπανεφέρουν μὲ ὄχι ὀλίγας χρηματικὰς θυσίας. Ἐξῶν τότε οἱ Μεγαρεμιοῦται, καθὼς καὶ πολλὸς ἄλλος κόσμος, ὑπὸ συνθήκας ὄχι πάντοτε πολὺ εὐνοϊκὰς διὰ τὴν ἡσυχον ζωὴν καὶ ἀπρόσκοπτον πρόοδον τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων.

177) Βυζαντιναὶ Ἐκκλησίουι ἐξακριβούμεναι σ. 150—155.

Θ.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ

Μετά τόν ἐκχριστιάνισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πρὸς τὴν βοήθειαν τῶν ἀρρώστων, τῶν πτωχῶν, τῶν ὀρφανῶν, ὄλων τῶν δυστυχισμένων ὑπάρξεων, ἐφηρομόζοντο αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαί. Ἐκάστη χριστιανικὴ ἐκκλησία εἶχε εἰς τὸν περιβόλον τῆς διάφορα καθιδρύματα ὅπου εὗρισκον ἀνακούφισιν καὶ παραμυθίαν οἱ πάσχοντες. Ὁ κατὰ τέλος τοῦ τετάρτου αἰῶνος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριαρχεύσας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μᾶς πληροφορεῖ διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ τὰ ἐξῆς: «ἡ ἐκκλησία ἐξοδεύει διὰ τοὺς συλλόγους τῶν χηρῶν, διὰ τοὺς χοροὺς τῶν παρθένων, διὰ τοὺς ταξιδεύοντας χριστιανοὺς καὶ ἀναγκαζομένους νὰ διαμείνουν εἰς μίαν πόλιν ἢ χωρίον, διὰ τοὺς ταλαιπωρουμένους ξηνητευομένους, διὰ τοὺς φυλακισμένους, διὰ τοὺς ἀρρώστους» 178).

Ὅταν τὸ Χριστιανικὸν Κράτος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐνεργὸν μέρος, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου «ἐπέινασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἀσθενὴς καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φιλακῇ καὶ ἤλθετε πρὸς με» εὗρον τὴν συγκεκριμένην τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἴδρυσιν δημοσίων εὐαγῶν καθιδρυμάτων. Ὑπῆρχον τὰ φιλανθρωπικὰ αὐτὰ ἴδρύματα καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ, καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς «εἶχε τὸν διευθυντὴν του ἀναλόγως ξηνοδόχον, νοσοκόμον, γηροκόμον ἢ γεροντοκόμον, ὀρφανοτρό-

178) Ὁμιλία 21η Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς. Ἡ παράφρασις εἶναι πολὺ ἐλευθέρα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν περισσότερον τὴν ἐννοίαν παρά τὰς λέξεις.

Ὁ διάσημος Guglielmo Ferrero ἀναπτύσσει τὸ ζήτημα τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας ὡς ἀκολουθῶς: «Ὁ Ἐπίσκοπος ἦτο ἤδη σημαίνουσα προσωπικότης ὄχι μόνον διότι ἐπολλαπλασιάσθησαν, οἱ Χριστιανοὶ ἀλλὰ καὶ διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶχεν ἤδη ὀργανώσῃ τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο σύστημα τῶν ἔργων τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς φιλανθρωπίας... Αἱ χριστιανικαὶ Κοινότητες ἐφρόντιζον παντοῦ ὄχι μόνον νὰ πορισθοῦν τὰ ἐξοδα τῆς λατρείας καὶ τὰ τῆς συντηρήσεως τῶν λειτουργῶν του (τοῦ Κλήρου), ἀλλὰ νὰ βοηθήσουν τὸς χήρας τὰ ὀρφανά, τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς γέροντας, τοὺς ἀνέργους, τοὺς καταδικαζομένους διὰ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν, νὰ ἐξαγοράσουν αἰχμαλώτους, νὰ κηδεύουν τοὺς ἀπόρους, νὰ συλλέξουν ἐράνους πρὸς χρηματικὴν βοήθειαν ἄλλων κοινοτήτων πτωχῶν...»

La ruine de la civilisation antique σ. 91—92.

φον, πτωχοτρόφον ἢ βρεφοτρόφον· ἦτο συνήθως κληρικὸς καὶ εἶχε καὶ πολιτικὸν ἀκόμη ἀξίωμα» 179). Ἀναμφιβόλως θὰ ὑπῆρχον τοιαῦτα καθιδρύματα ἢ ἐντὸς τοῦ Μιχαηλίου περὶ τὸν ναὸν ἢ καὶ κοντὰ εἰς τὸ προάστειον αὐτὸ τοῦ Βοσπόρου. Ὀλίγα χρόνια πρὸ τῆς Ἀλώσεως εὗρισκον ξενῶνα (= νοσοκομεῖον ἢ γηροκομεῖον) εἰς τὴν βυζαντινὴν συνοικίαν τοῦ Ἀρματίου, εἰς τὸ ἀπομεμακρυσμένον δ.δ. σημερινὸν Σαρμασίκιον Διευθυντῆς τοῦ ξενῶνος αὐτοῦ, ποὺ εἶχε φαίνεται καὶ μορφήν μοναστηρίου, ἦτο ὁ ἡγούμενος Δοσίθεος. Εἰς ἐν χειρόγραφον τῆς Μονῆς Καμαριωτίσεως τῆς Χάλκης, φυλασσόμενον τῶρα εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν χειρογράφων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναγινώσκωμεν: «ἐγράφη τὸ παρὸν τυπικὸν διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυροῦ Δοσιθέου καὶ *καθηγουμένου τοῦ εὐαγῶς Ξενῶνος τοῦ Ἀρματίου*, ἐν ἔτει 6955 (= 1447) 180). Ἡ τοιαύτη ἐκδήλωσις τῆς φιλανθρωπίας ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴν ὑπῆρχεν ἐπὶ Βυζαντινῶν εἰς τὸ πολυάνθρωπον αὐτὸ χωρίον τοῦ Βοσπόρου. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἡ ὑπαρξις τῆς ὀργανωμένης αὐτῆς εὐποιίας δὲν ἀπέκλειε καὶ τὴν κατ' ἄλλον τρόπον ἐφαρμογὴν τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἀπὸ μέρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τοῦ Μ. Ρεύματος, τοῦ Κλήρου καὶ τῶν διαφόρων αὐτοῦ σωματείων. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε κατ' ἀνάγκην μόνη νὰ συνεχίσῃ, ἔστω καὶ μὲ πενιχρὰ μέσα, τὸ ἔργον τῆς περιθάλψεως τῶν ποικίλης φύσεως ταλαιπωρουμένων ὁμογενῶν.

Ἄν καὶ ὁ ἀρχαιότερος κώδιξ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μ. Ρεύματος ἀναφέρει γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ χωρίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1753, ἐν τούτοις μὲ θετικότητα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποφανθῇ ὅτι τὸ σύστημα τῆς βοηθείας καὶ προστασίας τῶν πτωχῶν καὶ ἀπόρων, τὸ ὁποῖον διαγράφεται εἰς τοὺς κώδικας εἶναι σύστημα ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἀναχθῇ ἕως εἰς τὴν ἐπαύριον τῆς Ἀλώσεως, εἰς τὴν ἐποχὴν δ.δ. ποὺ ἔχασεν ἡ Ἐκκλησία τὸ κρατικὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου στήριγμα. Μηνιαῖα χρηματικὰ βοηθήματα διδόμενα εἰς ὀρισμένας οἰκογενεῖας ἀπόρους ἐπὶ τῇ βάσει ὀνομαστικοῦ καταλόγου, περίθαλψις τῶν πτωχῶν ἀσθενῶν καὶ ἀποστολὴ αὐτῶν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Γαλατᾶ, διανομὴ δωρεῶν καρβούνων κατὰ τὸν χειμῶνα, συντήρησις ἐγκαταλελειμμένων βρεφῶν καὶ ἄλλα παρόμοια ἔργα ἐξετελούντο τακτικῶς ὑπὸ τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν τοῦ Μεγάλου Ρεύματος. Πλείσται σελίδες τῶν κωδίκων μαρτυροῦν περὶ τούτου.

179) «Βυζαντινὸς βίος καὶ πολιτισμὸς» Β. σ. 171.

180) «Βυζαντινὰ χρονικά» τόμ. Ζ'. σ. 676. Σκ. Βυζαντιοῦ «Κωνσταντινούπολις» Α. 349.

ηύνουν την λειτουργίαν σωματείων. Ἡ ἐφοροεπιτροπὴ τῆς χώρας συνέχισε κατὰ τὸ δυνατόν, τὸ ἔθος τῆς βοήθειας τῶν πτωχῶν. Ἡ συστηματικὴ βοήθεια τῶν πτωχῶν καὶ ἡ περαιτέρωσυνέχισις τῆς ζωῆς τῆς νυκτερινῆς σχολῆς ἔμεινεν ἔργον τοῦ γράφοντος τὰς γραμμάς αὐτάς. Ἡ ἀσκησις τῆς φιλανθρωπίας αὐτῆς ἔτυχεν ὑποστήριξιν γενναίαν ἀπὸ μέρους τῆς εὐσεβοῦς Ἀμερικανίδος Ἑλισάβετ (Dodge) Χάντινγκτων. Ὁ φείλω νὰ σημειώσω καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τὸ δυσχερὲς καὶ πολυδάπανον αὐτὸ ἔργον μὲ ἐβοήθησαν ὅλοι οἱ οὕτως ἢ ἄλλως εὐποροῦντες κάτοικοι τοῦ χωρίου. Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ δημοσιεύω ἐδῶ ἔκθεσιν τὴν ὁποίαν εἶχον ὑποβάλλῃ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1933 εἰς τὸν τότε Οἰκουμ. Πατριάρχην καὶ τὴν Ἱ. σύνοδον. Ὁ μακαρίτης Φώτιος ὁ Β' λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὸ περιεχόμενον τοῦ γράμματός μου ἔστειλε, συνοδικῇ ἀποφάσει, εὐχαριστήριον πατριαρχικὸν πιτάκιον (γράμμα εὐαρεσκείας) εἰς τὴν εἰρημένην φιλάνθρωπον Ἀμερικανίδα διαμένουσαν τότε εἰς τὴν Ροβέρτειον σχολὴν ὅπου ἐδίδασκεν ὁ σύζυγός της. Ἡ ὑπὲρ τῶν δυστυχημένων φιλάνθρωπος αὐτῆ ἐργασία συνεχίσθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος βιβλίου, εἰς τὴν ἰδίαν ἐνίοτε καὶ μεγαλυτέραν κλίμακα, μέχρις ὅτου κατέστη δυνατὴ ἡ ἴδρυσις διαφόρου φύσεως σωματείων μὲ τὰ ὁποῖα, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ σωματεῖον τοῦ συσσιτίου, βοηθοῦνται εἰς τὰς σπουδὰς των ἄποροι μαθηταὶ καὶ μαθήτριάι σιτιζόμενοι δωρεὰν τὴν μεσημβρίαν. Δωρεὰν τροφὴ παρέχεται καὶ εἰς ἀρκετὰς πτωχὰς οἰκογενείας. Ὁ γράφων τὰς παρούσας γραμμάς περιώρισεν ἕκτοτε τὴν πρὸς τοὺς ἀπόρους βοήθειαν εἰς μερικὰ μικρὰ μηνιαῖα χρηματικὰ ἐπιδόματα ποὺ δίδονται εἰς ἐντελῶς πτωχὰς οἰκογενείας, ἀποστελλούσης διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ τῆς κυρίας E. Huntington μικρὸν ποσὸν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν.

Καὶ ἄλλοτε εἶχε παρουσιασθῆ ἕξην κυρία ἡ ὁποία εἰργάσθη φιλανθρωπικῶς διὰ τὸ Μ. Ρεῦμα. Κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τοῦ χωρίου γενομένην κατὰ τὸ 1887' πολλὰ οἰκογένειαι εἶχον μείνῃ ἄστεγοι. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρεσβευτὴς τῆς Μ. Βρετανίας εἰς τὴν Κων(πολιν) ἦτο ὁ White. Ἡ σύζυγός του Lady Catherine White ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀνεγέρσεως 17 σπιτιῶν ἐπάνω εἰς οἰκόπεδον τῆς κοινότητος διὰ νὰ στεγασθοῦν αἱ πλέον ἄποροι πυρκαϊοπαθεῖς οἰκογένειαι τοῦ χωρίου. Χάρις εἰς τὰς ἀόκνους ἐνεργείας τῆς εἰρημένης χριστιανικῆς κυρίας, ἤρχισεν ἡ εἰσπραξις χρηματικῶν ἐράνων πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς οἰκοδομῆς τῶν 17 σπιτιῶν. Εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν ἐράνων τούτων εἶχον λάβῃ μέρος οἱ τότε εὐκατάστατοι φιλάνθρωποι ὁμογενεῖς. Εὐστάθιος Εὐγενίδης, Α. Κουντουριώτης, Κ. Καραθεοδωρῆς, Ὀδυσσεὺς Νεγρεπόντης, Παῦλος Σκυλίτση Στεφάνοβικ. Τὸ

εἰσπραχθὲν ποσὸν ἔφθασε τὰς 1359 χρυσᾶς λίρας. Ἐδημοσιεύθη καὶ φυλλάδιον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὰ κατὰ τὴν ἀνέγερσιν δέκα ἐπτὰ οἰκιῶν ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς ἐπισυμβάσης πυρκαϊᾶς ἐν Μεγάλῳ Ρεῦματι τῇ 11 Ἀπριλίου 1887». Εἰς τὴν σελίδα 10 δημοσιεύεται τὸ ἐξῆς «συνεπεῖα διαταγῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ συνεννοήσεως μεταξὺ τῆς ἐξοχωτάτης Λαίδης Οὐάιτ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς ἠρξάτο ἡ ἀνέγερσις τῶν οἰκιῶν τῇ 1 Ἰουνίου 1887 καὶ ἐπερατώθη τῇ 19 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους». Κατόπιν δοξολογίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ χωρίου ψαλείσης, τὸ πικνὸν ἐκκλησίασμα συνέρρευσεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς δημοτικῆς τῶν ἀρρένων σχολῆς ὅπου ὑπεγράφη πρακτικὸν σχετικὸν πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῶν σπιτιῶν. Ἐξεφωνήθησαν καὶ οἱ κατάλληλοι διὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην λόγοι ¹⁸⁵⁾.

Τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1887 καὶ τὴν ἀνέγερσιν σπιτιῶν μὲ τὴν φροντίδα καὶ τὴν φιλάνθρωπον ἐνέργειαν τῆς κυρίας Οὐάιτ ἀναφέρει καὶ ὁ ἄλλοῦ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ μνημονευόμενος Ἄγγλος Edwin A. Grosvenor εἰς τὸ ἔργον του «Constantinople» σ. 161. «Φοβερὰ πυρκαϊά, γράφει, τὸ 1887 ἐν μιᾷ καὶ μόνη νυκτὶ κατέστρεψεν ὑπὲρ τὰς 500 οἰκίας... ἀνηγέρθησαν ταχέως σπίτια μὲ τὴν δημοσίαν φιλανθρωπίαν διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς κυρίας White, συζύγου τοῦ διασήμεου Βρεττανοῦ πρεσβευτοῦ».

Κατωτέρω δημοσιεύω τὸ πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν Ἱ. σύνοδον προαναφερθὲν γράμμα μου. Ὁφείλω δὲ νὰ προσθέσω ὅτι τὸ ὄλικόν ποσὸν ὑπερέβη σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ πολὺ τὰς τότε σημειωθείσας 20 χιλιάδας λιρῶν Τουρκίας, διὰ τὴν περιθάλψιν πτωχῶν μέχρι τοῦ 1937, (ιατρὸς, φάρμακα, κάρβουνα, μηνιαῖα βοηθήματα κ. ἄ.)

Ἀντίγραφον

Γράμμα τοῦ Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου
πρὸς τὸν Πατριάρχην Φώτιον

Παναγιώτατε Δέσποτα

Ὡς τὰ ἐσώκλειστα σημειώματα ἀποδεικνύουσιν, ἀπὸ τοῦ 1924, καὶ κυρίως μετὰ τὴν μικρασιατικὴν συμφορὰν, ὀργανωμένον ἐκτελεῖται τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἔργον ἐν τῷ Μ. Ρεῦματι, ἱστορικωτάτῃ ἐνορίᾳ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος. Ὁ εὐλα-

¹⁸⁵⁾ Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ μνημονευθὲν φυλλάδιον ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ.

βῶς ὑποσημειούμενος, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τοῦ μεγάλου ἐκείνου πανικοῦ, ταπεινῶς καὶ πελορθῶς τῇ θείᾳ ἀντιλήψει, ἀνέλαβε τὴν τῆς φιλανθρωπίας ὀργάνωσιν ἀφ' οὗ αὐτοδιελύθησαν ἐνταῦθα πάντα τὰ φιλανθρωπικὰ Σωματεία.

Ἐντὸς ὀκταετίας ἐδαπάνησα περίπου δέκα τέσσαρας χιλιάδας καὶ ὀκτακοσίας λίρας Τουρκίας. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προστεθῶσι καὶ χίλια τετρακόσσια λίραι Τουρκίας, τὰς ὁποίας ἐδαπάνησα διὰ τὴν νυκτερινὴν σχολὴν τὴν ὁποίαν διὰ παντοίων μέσων συνετήρησα ἐν τῇ ζωῇ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1930, τὸ δαπανηθὲν ποσὸν ἀνέρχεται εἰς δέκα ἑξ χιλιάδας καὶ διακοσίας λίρας Τουρκίας (ἀρ. 16.202 Λ. Τ.)

Οὐδένα θὰ ἐπιούμην λόγον, Παναγιώτατε, τοῦ φιλανθρωπικοῦ τούτου ἔργου, ἐὰν μὴ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου προσεφέροιο ὑπὸ τῆς γνωστῆς φιλανθρώπου Ἀμερικανίδος Κυρίας Ἐλισάβετ Χάντινγκτον. Προσέφερε μέχρι τοῦδε ἕνδεκα χιλιάδας καὶ διακοσίας ὀγδοήκοντα ἐπὶ λίρας Τουρκίας. Τὸ ὑπόλοιπον (3525), τρεῖς χιλιάδες πεντακόσσια δέκα πέντε λίραι Τουρκίας προῆλθεν ἐκ τοῦ βαλαντίου τοῦ ὑποσημειομένου καὶ τῆς γενναιοδωρίας τῶν ὁμογενῶν ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σημειωμάτων. Τὸ διὰ τὴν νυκτερινὴν σχολὴν ποσὸν μέρος μὲν—τὸ μέγιστον—κατέβαλον εὐσεβεῖς χριστιανοί, μέρος δὲ ὁ εὐλαβῶς ὑποσημειούμενος ὅστις καὶ ἐδίδαξε τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα μαθήματα καὶ προσεπάθησε νὰ ζήσει ἢ σχολὴ ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη μετὰ δύο διδασκάλων καὶ 40—30 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν. Τινὰ τῶν τέκνων τούτων τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθησαν τὰς σπουδὰς των ἐν τοῖς Ἀμερικανικοῖς Κολλεγίοις τῇ ὑποστηρίξει τῆς εἰρημένης Ἀμερικανίδος.

Δὲν ἠρέσθη μόνον εἰς τοῦτο ἡ χριστιανὴ αὕτη κυρία, ἀλλὰ τῇ ὑποδείξει καὶ συστάσει τοῦ τὰς γραμμὰς ταύτας χαράσσοντος ἐπλήρωσεν εἴτε ἐκείνη εἴτε ὁ εὐγενέστατος σύζυγός της τὸ ἕν τρίτον, ἢ τὸ ἡμῖον ἢ τὰ δύο τρίτα ἢ καὶ ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν διδάκτρων ἀπόρων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ὁμογενῶν φοιτησάντων εἰς τὰ περὶ τὴν ἑνορίαν ταύτην Ἀμερικανικὰ Κολλέγια. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων προστατευομένων ἀποτελεῖ ὀλόκληρον λεγεῶνα.

Ἐπειδὴ, Παναγιώτατε, ἡ εὐεργεσία αὕτη ἐπιτελεῖται πρὸς ὁμογενεῖς καὶ διὰ ἱεράρχου ὀρθοδόξου, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἦναι ἄσκοπον εἰάν ἐκφρασθῇ πανηγυρικῶς ἡ πατριαρχικὴ εὐαρέσκεια πρὸς τὴν εὐγενῆ φιλάνθρωπον ξένην δι' ὅσα καλὰ πράττει ἀγνῶς καὶ χριστιανικῶς ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν ὁμογενῶν μας.

Εὐελπιστῶν ὅτι ἡ παράκλησίς μου θέλει γίνῃ δεκτὴ, διατελῶ μετὰ κολλοῦ σεβασμοῦ
Ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι τῇ 4 Ἀπριλίου 1933
ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
(Υ.π.) Ὁ Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Πῶς διετίθεντο τὰ ποσὰ καταφαίνεται ἀπὸ τὸ κάτωθι σημείωμα λογαριασμοῦ τοῦ 1933

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δωδεκάτη Ιβ'.

ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1931—31 Μαρτίου 1933

1) τακτικὰ μηνιαῖα βοηθήματα	Γρ. 68060	Προσφοραὶ Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ ἐνοριῶν κατὰ τὸ Πάσχα 1932.	Γρ. 14400
2) ἰατρικὴ περίθαλψις	» 15535		
3) ὑποδήματα	» 1973		
4) βιβλία πτωχῶν μαθητῶν	Γρ. 400	Προσφοραὶ ἰδίων Χριστούγεννα 1932	Γρ. 14900
5) κάρβουνα ὀκ.	4472 » 28550	Χάντικτον καθ' ὄλον τὸ ἔτος τὰ τακτικὰ ἐπιδόματα ἡλαττωμένα	Γρ. 115000
6) ὄρνιθες	81 » 6400	Οἰκογένεια Σεραφ. Ἐμμανουηλίδου	Γρ. 500
7) κρέας (περίπου 130 ὀκ.)	Γρ. 8815	Περίσσευμα 11ης περιόδου	Γρ. 962
8) πατάτες (ὀκ. 251)	» 2760		
9) μακαρόνια ὀκ.	100 » 1800		
10) Εἰς τὴν Φιλ. Ἀδελ. τῶν Κυριῶν Μ. Ρεύματος	Γρ. 5900		
	<u>139.593</u>		<u>145.762</u>
ὑπόλοιπον πρὸς ἐξίσωσιν	Γρ. 6169		
	<u>145.762</u>		

Πατριαρχικὸν πιτιάκιον εὐαρέσκειας

πρὸς τὴν καν' Ἐλισάβετ Χάντινγκτον

Εὐγενεστάτη

Βαθέως ἡμᾶς καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς Ἀγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον συνεκίνησαν γνωσθέντα ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἐξ ἐκθέσεως τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῖν ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γεννοδίου, τὰ δαψιλῆ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Κοινότητα τοῦ Μ. Ρεύματος καὶ ἔμπλεα χριστιανικῆς ἀγάπης εὐεργετήματα τῆς Ὑμετέρας Εὐγενείας γνωστὰ ἤδη ἡμῖν καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενικῶς ὄντα.

Ἐπιπέσει τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ ἀδελφέ» ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ ἐν Κολοσσαῖς συνε-

γόν Φιλήμονα τὴν μεγάλην αὐτοῦ τιμῶν φιλάδελφον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐποιῖαν. Ἡ Ὑμετέρα δὲ χριστιανικωτάτη εὐγένεια ἐκ τοῦ δοψιῶς πληροῦντος Αὐτὴν πνεύματος τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ κινουμένη, ὄντως ἀνέπαυσε καὶ Αὐτὴ τὰ σπλάγχνα τῆς ὀνομασθείσης ἡμετέρας Κοινοῦτος διὰ τῶν μεγαλοδώρων Αὐτῆς πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπόρων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εὐεργεσιῶν Αὐτῆς ἀνελευθουσῶν ἤδη μέχρι τοῦδε, ὡς ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Αὐτοῦ Ἱεροῦτος ἀναγράφεται, εἰς ποσὸν ὑπερενδεκακιοχιλίων λιρῶν Τουρκίας.

Ἐπὶ τῇ μεγάλῃ οὖν ταύτῃ εὐεργεσίᾳ Αὐτῆς, ἧτις ὡς θεόσος οὐρανόθεν ἐπῆλθεν ἐν τῇ Κοινοῦτῃ εἰς παραμιθίαν καὶ στήριξιν αὐτῆς ἐν τῷ αὐχμῷ τῆς γενικῆς θλίψεως, μεγάλη ἐστὶ καὶ ἔσται πρὸς τὴν Ὑμετέραν ἐρίτιμον εὐγένειαν καὶ τὸν οἶκον Αὐτῆς ἡ εὐγνωμοσύνη οὐμόνον τῶν εὐεργετηθέντων προσώπων καὶ τῆς Κοινοῦτης, ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἧτις ἐν τῇ εὐγενεῖ καὶ γενναίᾳ ἀγαθοεργίᾳ ταύτῃ τῆς Ὑμετέρας εὐγενείας νέον ἔχει δεῖγμα τῆς πρὸς πάντας πρόφρονος καὶ δαψιλοῦς χριστιανικῆς ἀγάπης τοῦ μεγάλου Ἀμερικανικοῦ ἔθνους Ὑμῶν.

Ὅθεν δεξάσθω ἡ Ὑμετέρα ἐρίτιμος εὐγένεια τὴν διὰ τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ εὐχετικοῦ ἡμῶν πιπτακίου ἀσμένως κατ' ἀπόφασιν συνοδικὴν γενομένην ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης ταύτης τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἐγκαρδίων Αὐτῆς καὶ ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐτυχίας τῆς Ὑμετέρας Εὐγενείας καὶ τοῦ εὐγενεστάτου συζύγου εὐχῶν.

Κύριος ὁ Θεὸς ὁ τῇ θυσίᾳ τῆς πρὸς τὸν πλησίον εὐποιίας καὶ κοινωνίας ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εὐαρεστούμενος, ἀντιδωροῖτο Ὑμῖν πλουσίαν πάντοτε τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ.

Παρ' αὐτοῦ καὶ τὰ ἔτη τῆς Ὑμετέρας Εὐγενείας εἴησαν ὡς πλείστα, ὑγιεινὰ καὶ εὐφρόσυνα.

† Ο Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος
 μηνὶ Μαρτίῳ 1933

ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ

Κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἀλώσεως χρόνους τὰ εἰσοδήματα τῶν ἱερῶν ναῶν ἦσαν διάφορα ἀπὸ τοὺς πόρους τοὺς ὁποίους αἱ χριστιανοὶ μετὰ τὴν Ἀλωσινῆσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξεύρουν, ὅταν εἶχον παύση πλέον αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἐπιχορηγήσεις (ρόγαι κ. ἄ.) πρὸς τοὺς κληρικούς — ἰδίως αἱ ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ χορηγηθεῖσαι — αἱ δὲ πρὸς τοὺς ἱ. ναοὺς δωρεαὶ τῶν ὁμογενῶν ὀλιγόστευσαν διὰ τὴν πενίαν τοῦ Γένους.

Ἀπὸ διαφόρους μαρτυρίας εἴτε τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων εἴτε τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γίνεται φανερὸν ὅτι αἱ ἐκκλησιαὶ ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους, εἶχον πολλὰς προσόδους. Ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμεῖται ἀπὸ ἓνα χωρίον τοῦ ἱ. Χρυσόστομου εἰς πόσας δαπάνας ὑπεβάλλοντο οἱ ἱ. ναοὶ διὰ νὰ ἐπαρκέσουν εἰς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀνάγκας τὰς ὁποίας ἐδημιούργει ἡ εὐαγγελικὴ ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη τῶν χριστιανικῶν Κοινοτήτων. Αἱ πολλαὶ αὐταὶ δαπάναι, ὡς οἴκοθεν ἐννοεῖται, προϋποθέτουσαν τὴν ὑπαρξίν πολλῶν καὶ ποικίλων πόρων. Ἦδη ὡς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐλέχθη, αἱ πρόσοδοι ἐξησφαλίζοντο ἀπὸ αὐτοκρατορικῆς δωρεάς, εἴτε ἀπὸ κληροδοτήματα καὶ ἄλλας προαιρετικὰς προσφορὰς τὰς ὁποίας ἐξησφάλιζεν ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ εὐπορία ὠρισμένων χριστιανῶν.

Μετὰ τὴν Ἀλωσιν ὁμως τὰ εἰσοδήματα τῶν ἱερῶν ναῶν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἠλαττώθησαν πολὺ, διότι ἐχάθησαν πολλὰ προσοδοφόρα κτήματα, ἐστείρευσαν αἱ κρατικαὶ κηγαί, καὶ κατ' ἀνάγκην περιορίσθησαν εἰς προαιρετικὰς τῶν χριστιανῶν προσφορὰς, εἰς τὰ χρήματα τὰ εἰσπραττόμενα ἀπὸ δίσκους ποὺ περιεφέροντο μέσα εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰ ἐνοίκια ἐλαχίστων προσοδοφόρων κτημάτων ποὺ κατώρθωσαν νὰ ἐπιπλεύσουν εἰς τὸν ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἐκείνον κατακλυσμόν.

Αἱ πρόσοδοι τοῦ Μ. Ρεύματος κατὰ τὸν τρόπον εἰδικῶν καὶ θετικῶν μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1751. Τὰ ἔσοδα κατὰ μέγα μέρος περιορίζοντο εἰς τὰς εἰσπράξεις ἀπὸ δίσκους, ποὺ ἦσαν διὰ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ ἔλεος (βοήθειαν τῶν πτωχῶν), τὰ σχολεῖα, τὸ διαρκῶς ἀσβεστον χρέος τῆς ἐκκλησίας. Ἀρκετὰ σοβαρὸν εἰσόδημα πρέπει νὰ θεωρηθῆ τὸ ἀπὸ τὴν κηροπολησίαν μέσα εἰς τὸν ναὸν εἰσπραττόμενον. Κατὰ τὸ 1794 π.δχ. οἱ «δίσκοι ἐλαίου καὶ βοηθείας» ἀποφέρουν γρ.

2612 : 27, ἡ δὲ κηροπολησία γρ. 3780 : 111 ἄσπρα. Ἔτερον εισόδημα ἦσαν τὰ ἐνοίκια τῶν σπιτιῶν καὶ τῶν καταστημάτων (= ἀκαρετίων) τῆς ἐκκλησίας, τὸ μερίδιον τῶν ἱζαρέδων (βακουφ. φόρων καθὼς καὶ ἀλλοῦ ἐλέχθη), τὸ ἀπὸ τὰ κιορκετζήδικα, ἦτοι περίσσευμα ἀπὸ φόρον κιορκετζήδικα, ἀπὸ δωρεὰς τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀπὸ ἄλλα διάφορα. Πρέπει νὰ σημειωθοῦν ὡς εισόδημα τοῦ ἱ. ναοῦ καὶ τὰ γνωστά εἰς τὸν ἀναγνώστην μερίδια τοῦ παγκαρίου. Κατὰ τὸ 1805 π.δ.χ. ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Καλλινίκου τοῦ Ε', ἐξεδόθη πατριαρχικὴ ἀπόδειξις καταχωρισθεῖσα εἰς τὸν μεγάλον κώδικα (φ. 311), κατὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας καὶ ὁ ἐφημέριος «θὰ ἐμβατοικιάζεται τὸν τεῦθεν παρὰ τοῦ παγκαρίου» καὶ πληρῶνων εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τὰ συμφωνημένα ποσὰ νὰ λαμβάνη πάντα «τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ δικαιώματα, ἀπὸ γάμων δηλονότι, βαπτίσεων, παρακλήσεων, εὐχελαίων, λειψάνων, μνημοσύνων, σαραντισμῶν καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν νενομισμένων εισοδημάτων». Ἀπέναντι λοιπὸν τῶν τυχηρῶν τῶν ἱεροπραξιῶν καὶ τοῦ ἐπιτραχηλίου ἐπλήρωναν οἱ προεστῶτες τοῦ Μ. Ρεύματος, καθὼς καὶ ὁ ἐκάστοτε ἐφημέριος αὐτοῦ, ἐπακριβῶς ὠρισμένα χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὴν ἐκάστοτε ἐπιτροπὴν. Διὰ τὸ ἴδιον ἔτος 1794 ὁ μικρὸς κώδιξ (φ. 15-16) σημειώνει «ἀπὸ ἐνοίκιον μεριδίου τοῦ παγκαρίου ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1794 γρ. 500». Ἄλλο εισόδημα τῆς ἐκκλησίας ἦσαν τὰ ὄσα ἔδιδον διάφοροι ἡγεμόνες τῶν παραδουναβίων Ἠγεμονιῶν ὡς δωρεάν, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ ἔγινε λόγος, εἰς τὸν ναὸν Ταξιαρχῶν. Διὰ τὸ ἴδιον ἔτος (1794) ἀναγινώσκωμεν εἰς τὸν ἴδιον κώδικα «ἀπὸ χρυσοβούλλου Βλαχίας αὐθέντου Μιχαὴλ βοϊβόδα γρ. 200, ἀπὸ χρυσοβούλλου Βλαχίας αὐθέντου βοϊβόδα Μουρούζη γρ. 200». Ὑπῆρχον, ὡς εἶπον, καὶ ἕκτακτοι δωρεαὶ διαφόρων χριστιανῶν. Κατὰ τὸ 1802 π.δ.χ. 2000 γρ. δωρεῖται ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Σαμουήλ, ¹⁸⁶⁾ 56 γρ. ἀνώνυμοι χριστιανοὶ καὶ 100 γρ. ὁ Διαμαντῆς Κάλφας. ¹⁸⁷⁾

Ἔτερα εισοδήματα τῆς Κοινότητος ἠμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν τὰ

¹⁸⁶⁾ Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος, τὸν ὁποῖον ὡς θὰ ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, καὶ ἀλλοῦ ἀνέφερα, δὲν ἐχρημάτισεν ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος Μ. Ρ. Εἶχε ἰδικὸν του σπιτί εἰς τὸ χωρίον καὶ καθὼς ἀναγράφεται εἰς τὸν μεγάλον κώδικα (φ. 32 ἔτος 1785) ἐπλήρωνε 10 ἄσπρα τὸν χρόνον διὰ κιορκετζήδικα. «Καταγραφή τῶν κιορκετζήδικων τῶν ὁσπητιῶν τῆς χώρας, 1785 τὸν ἅγιον Ἐφέσου πρὸς ἄσπρα 10) τὸν μισθὸν Δημήτρη Σκαναβῆ διὰ δύο ὁσπήτια» κ.λ.π.— Κατὰ τὸ 1794 ὁ ἴδιος κώδιξ (φ. 76) διαλαμβάνει «Λογοριασμός τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μ. Ρ. εἰσόδων τε καὶ ἐξόδων. ὃν ἔδωκαν ὁ ἀρχων πορτάρης κύρ Ἡλ.οῦ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπιτροποὶ πρὸς τοὺς ναζιρηδες τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τὸν τε πανιερώτατον ἅγιον Ἐφέσου κύρ Σαμουήλ, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀρχοντας».

¹⁸⁷⁾ Μικρὸς κώδιξ φ. 80 β ἔτος 1802.

ὄσα εἰσέπραττεν ἡ χώρα ἀπὸ τὰ φορτώματα τῶν σταφυλιῶν, ἀπὸ τοὺς καπήλους διὰ τὸ «μετρολόγιον» ἀπὸ τὸ καντάρι τῆς ἐκκλησίας» ἀπὸ τὸ σεργκὶ τῶν ψαριῶν καὶ χαβιαρειῶν καὶ ἀπὸ ἄλλα μικρὰς σπουδαιότητος πράγματα. Κατὰ τὸ 1805 ὁ μικρὸς κώδιξ (φ. 109 α) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἐλήφθησαν «ἀπὸ τὸ σεργκὶ (φόρος) τῶν ψαριῶν καὶ χαβιαρικῶν γρ. 29 : 60, ἀπὸ τὸ καντάρι τῆς ἐκκλησίας (τότε φόρος εἰσπραττόμενος ὑπὸ τῆς δημαρχίας «κανταριε» λεγόμενος) γρ. 30 καὶ ἀπὸ σύναξιν μετρολογίου γρ. 166 : 87». Δίσκοι περιήγοντο καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας πρὸς ὄφελος τῆς Κοινότητος Μ. Ρ. ὅταν εἶχον αὐταὶ τὴν ἐορτὴν των. Κουτίον διὰ σύναξιν χρημάτων ὑπὲρ τοῦ Μ. Ρεύματος ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τοῦ Βεβεκίου. Σημειωθῆτω δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Βεβεκίου, μέχρι τῆς 15 Δεκεμβρίου 1838, δὲν ἦτο ἐνοριακὸς ἀλλὰ μετόχιον τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ¹⁸⁸⁾. (Κουτιά διὰ εἰσπραξίν χρημάτων ἦσαν κρεμασμένα καὶ ἐμπρὸς εἰς διαφόρους εἰκόνας μέσα στὸν ναὸν, Μαυρομωλίτισσας, Ταξιαρχῶν, Χαβουζλοῦ μπαχτσέ (Βλαχερνιώτισσας) κ. ἄ. Καλὸν εισόδημα διὰ τὸ χωρίον, ὡς εἶδομεν, ἦσαν καὶ αἱ διάφοροι εἰσπράξεις τῶν δύο μεγάλων πανηγύρεων, Ταξιαρχῶν καὶ Προφήτου Ἡλιοῦ.

Τὰ ἔσοδα («σοῦμα») κατὰ τὸ 1731—2 ἀντιπροσωπεύουν ποσὸν ἀπὸ γρ. 1693 : 21, τὰ δὲ ἔξοδα γρ. 1180 : 108. Ἀπὸ τοῦ 1753—1756 ἔσοδα 3422 : 95 (τριετία), τὰ δὲ ἔξοδα 6216 : 05, (δίσκοι λαδιοῦ, βοηθείας, κηροπωλησία κ. ἄ). Κατὰ τὸ ἔτος 1756—57 ἔσοδα γρ. 5201 : 40 (σύναξις δίσκων καὶ κηροπωλησία γρ. 1212). Τὰ ἔξοδα ἐμφανίζονται πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔσοδα κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, διότι ἐδόθησαν γρ. 1215 «διὰ τελείαν ἀγορὰν τοῦ ὁσπητίου τοῦ Παριανοῦ, 338 : 40 «εἰς οἰκοδομὴν τοῦ ἐπάνω μπαχτσέ, εἰς λιανικὰ ἔξοδα γρ. 692 : 31, γρ. 400 εἰς οἰκοδομὴν τοῦ κελλίου, εἰς δάνεια μὲ ἐνέχυρον καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χώρας. Τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος διὰ τὴν τότε ἐποχὴν ἀντιλαμβανόμεθα ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, ὅτι διὰ τὴν οἰκοδομὴν κελλίου ἤρκεσεν ἡ δαπάνη γροσίων τετρακοσίων μόνον. Κατὰ τὰ ἔτη 1757—1759 ἔσοδα γρ. 7830 : 05, ἔξοδα 7599 : 72 (διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ κίόσκι τοῦ Παριανοῦ γρ. 174 : 84). 1759—1760 ἔσοδα γρ. 3847 : 25 ἔξοδα 7434 : 105 (μεταξὺ τῶν ἐξό-

¹⁸⁸⁾ Μ. Γεδεών, «Βυζαντιναὶ ἐκκλησιαὶ ἐξακριβοῦμεναι σ. 166—130. Ἐχω ὑπ' ὄψιν καὶ ἀντίγραφον ἐπισήμου ἐγγράφου διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων παραχωρεῖ τὸν ναὸν τοῦ μετοχίου εἰς τοὺς ἐνορίτας τοῦ Βεβεκίου. Τὸ ἀντίγραφον μοι ἐστάλη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιστοῦ Προηγούμενου Χρυσάνθου Ἰβηρίτου τὸν εὐχαριστῶ δημοσίᾳ διὰ τὴν πρόφρονον ἀποστολήν.

δων «εις μερεμέτι τοῦ κίοςκι τοῦ Παριανοῦ γρ. 846, καὶ τζερεμές διὰ τὸ φονικὸν τοῦ Ρεύματος γρ. 773: 30). Κατὰ τὸ ἔτος 1760 - 61 ἔσοδα 3254: 45, ἔξοδα 2500: 81. Ἀπὸ 7/μβρίου 1761 ἕως Ἰουνίου 1762 ἔσοδα 9938: 102 ἔξοδα 6752: 67 (μεταξὺ τῶν ἐξόδων «εις ἀγορὰν τοῦ παλαιοῦ ὀσπητίου τοῦ Παριανοῦ» γρ. 808). Κατὰ τὸ 1762-63 ἔσοδα γρ. 4048: 04 ἔξοδα 2440: 81. Κατὰ τὸ 1763 - 64 (9μηνος διαχειρίσις) ἔσοδα γρ. 2788: 85, ἔξοδα γρ. 1071: 112. Κατὰ τὰ 1764-66 ἔσοδα γρ. 7617: 14, ἔξοδα γρ. 4658: 61 (μεταξὺ τῶν ἐσόδων ἀναγράφεται καὶ ἡ γνωστὴ εἰς τὸν ἀναγνώστην δωρεὰ τοῦ Χίου Νικολῆ Σπάρταλη ἐκ γρ. 1000 καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Ρουμάνου ἡγεμόνος Στεφάν βόδα Ρακοβίτσα ἐκ γρ. 700) Κατὰ τὸ 1766-67 ἔσοδα γρ. 4084, ἔξοδα δὲ 1387: 38. Οἱ λογαριασμοὶ κατεχωρίσθησαν εἰς τὰ φύλλα 1-10 τοῦ μεγάλου κώδικος. Τότε ἔλαβε χώραν ἡ γνωστὴ ἐξελέγξις τῶν λογαριασμῶν χρήσεως πολλῶν ἐτῶν τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν ὁ Μέγας Οἰκονόμος τοῦ Πατριαρχείου Ἰωβηλᾶς, ὁ Γημάτης Ταφραλῆς, ὁ Δημήτριος Σκαναβῆς, ὁ Ἰωάννης Μαυροκορδάτος, ὁ Κωνσταντῖνος Καλημέρης καὶ ἄλλοι.

Παραπάνω ἔγινε λόγος διὰ τὰ ἔσοδα τοῦ ἔτους 1795· αὐτὰ ἐν ὅλῳ ἔφθασαν τὸ ποσὸν 16199 γρ. καὶ 96 ἄσπρα· παρουσιάζεται λοιπὸν μεγάλη διαφορὰ αὐτὴ προήλθεν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν, ἀπὸ τὴν σύστασιν ἑλληνικοῦ σχολείου, ἀπὸ τὴν καλὴν διαχείρισιν καὶ ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν «ἐγχωριαζόντων», τοῦτέστι τῶν Φαναριωτῶν ποὺ κατοικοῦσαν εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα. Καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ χρόνου ἐκείνου εἶναι καθ' ὅλα τὰ ἴδια πρὸς τὰ ἔσοδα. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος καταχωρίζεται καὶ τὸ «χρὸς τῆς ἐκκλησίας», βάρος ποὺ δὲν λείπει ποτέ. Ἀνήσχετο τότε εἰς γρόσια 19000. Μεταξὺ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους χρεωστοῦσεν ἡ ἐκκλησία ἀναφέρονται ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ τοῦ χωρίου μελαβεῖν γρ. 3850, ὁ ἄρχων κόμισος Ματθαῖος Ρωσσέτος με γρ. 500, ἡ «κυρία Ζωήτσα Μακᾶ» με 500 καὶ ἄλλοι με ποσὰ διάφορα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1795 - 6 ἔσοδα = 15185: 117. Αὐτὸ τὸ ποσὸν ἀντιπροσωπεύει ἐνοίκια 19 ἐργαστηρίων τῆς χώρας, μερίδιον 600 γρ. ἐνοικίου τοῦ παγκαρίου. Τὰ ἔξοδα κατὰ τὸ ἴδιον χρονικὸν διάστημα ἰσοδυναμοῦν πρὸς γρ. 14282: 45. Κατὰ τὸ 1796-7 ἔσοδα = 14155: 42. Μεταξὺ τῶν ἐσόδων καταλέγεται «ἀπὸ τόπο μνήματος ἀγίου Ἡρακλείας κυρίου Μεθοδίου γρ. 500», καὶ εἰσπράξεις ἀπὸ τὴν πανηγύριν Προφήτου Ἡλιοῦ γρ. 674: 12. Ἐτερον ποσὸν 390 γρ. ἀπὸ παρηγοίας, ἦτοί χρήματα ποὺ ἔδιδον διάφοροι χριστιανοὶ διὰ νὰ μνημονεύωνται εἰς τὴν θ. λειτουργίαν εἴτε ζῶντες εἴτε τεθνεῶτες. Δίσκοι βοηθείας καὶ

ἐλαίου ἀπέφεραν γρ. 2556: 78, ἡ κηροπωλησία 4034: 39, τὰ ἐνοίκια τῶν κτημάτων 1730: 27. Τὰ ἔξοδα τῆς ἰδίας χρονικῆς περιόδου ἀνήλθον εἰς γρ. 14155: 42. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς ἀξιοσημειώτα' α) εἰς μπιτιομέ, ὡς εἶδομεν καὶ ἄλλοῦ (σ. 60) πανηγύρεως προφήτου Ἡλιοῦ γρ. 150: 60. Ἦσαν χρήματα ποὺ ἐδίδοντο κατ' ἀποκοπὴν εἰς διαφόρους κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους (σημεῖον τῶν πονηρῶν ἐκείνων ἡμερῶν) διὰ τὴν λήψιν ἀδείας καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. Μεταξὺ τῶν Τούρκων ποὺ ἔπαιρναν διὰ τὴν ἀποτελεῖωσιν τῆς πανηγύρεως ἀμοιβὴν ἦσαν ὁ Μποστανιζῆ πασῆς-ἀγᾶς—σημειούμενος πολλὰς φορὰς ἀπλῶς ὡς ἀγᾶς—ὁ Κουστοῆ μπάσῆς, ὁ οὐστᾶς (= διευθυντής) καὶ πουλὸκ μπάσῆς τῆς ἐπιτοπίου ἀστυνομίας, ὁ μυστικὸς (τεπιτλ) καὶ ἄλλοι. Παρόμοια ἔξοδα ἐγίνοντο καὶ κατὰ τὸν τρυγητὸν τῶν σταφυλιῶν ποὺ ἐξεχωρίζετο εἰς μικρὸν (κιουτσουκ μπάγ μπουζουμοῦ) καὶ μεγάλον. Κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος ἐδόθησαν γρ. 404 διὰ τὸν μπιτιομέ τοῦ μπάγ μπουζουμοῦ (τρυγητοῦ). Ἐπιλοδορήθησαν ὁ Μποστανιζῆ μπάσῆς, ὁ χαμλατζῆς, (ἀρχικωπηλάτης), ὁ ἐπὶ τῶν κρασιῶν ἐπιστάτης (σαράπ ἐμινῆ) καὶ ἄλλοι. Ἡ συνήθεια αὐτὴ διήρκεσε καὶ πέραν τῶν μέσων τοῦ πορελθόντος αἰῶνος. Κατὰ τὸ 1797-8 ἔσοδα γρ. 24154· 93 καὶ ἔξοδα 25854. Μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων ἡ ἐτησίᾳ δωρεὰ ἐκ γρ. 200 τοῦ χρυσοβούλλου τῆς Μολδαβίας «ληφθέντα παρὰ τοῦ ἄρχοντος Σπαθάρη τζελεπῆ Κωστάκη Σούτζου». (Μικ. κώδιξ φ. 44 β) Ἀπὸ δύο δίσκων εἰς μπαλουκλὴν τῆ Παρασκευῆ τῆς Διακαινησίμου. «Ἀπὸ τῆς πανηγύρεως τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἀπὸ διαφόρους συνάξεις γρ. 975: 69». Εἰς τὰς δαπάνας συμπεριλαμβάνονται «εἰς τὸν διδάσκαλον τῶν ἑλληνικῶν καὶ ὑποδιδασκάλους» ὁμοῦ καὶ ἔξοδα σχολείου ὡς τὸ χωριστὸν τεφτέρι σχολείου γρ. 1001: 51· «καὶ εἰς μισθοὺς χουτάμιδων (= ὑπηρετῶν) καὶ κοινοῦ διδασκάλου γρ. 1183: 43. . » Κατὰ τὸ 1801-1802 τὸ ἱράτι (= ἔσοδα) ἦτο 43649: 26. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τὰ ἐνοικιασθέντα στασιδία γρ. 178: 60. Αἱ ἀπὸ τῶν ἐνοικίων στασιδίων πρόσοδοι τῶν ἰ. ναῶν ἄλλοτε ἦσαν ἀρκεταί. Τὸ ἔθιμον αὐτὸ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα καὶ εἰς πολλὰς ἐνορίας τῆς πόλεως με τὰσιν ὅμως βαθμιαίας ἐξαλείψεως του. Εἰς τὴν στήλην τοῦ «μασραφίου» (=ἐξόδων) ὑπάρχουν καὶ γρ. 25750 δοθέντα πρὸς ἐξόφλησιν μέρους τοῦ χρέους τῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὸ 1808-1809 ἔσοδα 35378: 38. Μεταξὺ αὐτῶν, σύμφωνα με τὸ τότε ἰσχύον σύστημα, 15000 γρόσια «τὰ δανειακῶς δι' ὁμολογιῶν ληφθέντα». Ἐξοδα 35378: 38. Μεταξὺ τῶν ἐξόδων καὶ γρόσια 96-5 «τοῖς κιατίληδαις τῆς πόρτας, ὅτε ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασᾶ (=τὸν μπαϊρακτάρην καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώθη) διὰ νὰ καταγρά-

φουν τὰ ὀνόματα τῶν ἐγγωρίων καὶ «ξένων κατοίκων, ἡ ὁποία καταγραφὴ ἐγένετο καθ' ὅλα τὰ μέρη καὶ μαχαλάδαις τῆς πόλεως καὶ καταστένου»¹⁸⁹). Κατὰ τὸ ἔτος 1820—1821 ἔσοδα 65 289; 9. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ δανειακῶς δι' ὁμολογιῶν δανεισθέντα ἀπὸ πρόσωπα ἔγκριτα γρ. 38250. Ἐξοδα γρ. 64489; 9, Ὁ προϋπολογισμὸς αὐξάνει δι' οὓς λόγους ἀνέφερα ἀνωτέρω. Κατὰ τὸ ἔτος 1828—1829 ἔσοδα 54384; 22. Ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω ἔσοδα, τὰ 39609 εἶναι ἔσοδα τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους ἐκείνου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα προῖον δανειακῶς ἐπὶ τόκῳ δι' ὁμολογιῶν ληφθέντων χρημάτων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1834-5 τὰ εἰσοδήματα ἀριθμητικῶς αὐξάνουν, καθότι μόνον οἱ δίσκοι ἐλαίου καὶ βοηθείας ἀπέδωκαν γρ. 15829;35 ἢ κηροπωλησίᾳ 24675, τὰ προσοδοφόρα κτήματα 3722, αἱ δὲ πωλήσεις καὶ τὰ βακούφια—διὰ τοῦ Χατζῆ Γεωργίου «Μιχτάρη»—ἀπέφεραν γρ. 1570;80. Τὸ ὀλικὸν ποσὸν τῶν εἰσπράξεων ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἄγνωστον κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ποσὸν τῶν 165701 γροσίων καὶ 35 ἄσπρων. Τὸ ἔτος, περὶ οὗ ὁ λόγος, εἶχε συμπέση μὲ τὴν πατριαρχεῖαν τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Β' τοῦ ἀπὸ πρώην Τυρνόβου. Ἦτο κάτοικος Μ. Ρεῦματος, εἶχε δὲ γαμβρὸν ἐπ' ἀνεψιᾷ τὸν καθηγητὴν τῆς Μ. Σχολῆς Ἰ. Φιλαλήτην, κατοικοῦντα μαζὶ μὲ τὸν εἰρημένον Πατριάρχην. Ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖος εἶχεν ἀνοίξῃ τότε κατάστιχον συνδρομῆς ὑπὲρ τῆς ἀγαπητῆς του Κοινότητος. Ὁ ἴδιος ἐνεγράφη διὰ γρόσια 500. Ὁ Ἱεροσολύμων διὰ 400, οἱ γέροντες Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Νικομηδείας προσέφερον ἀνὰ 200 καὶ οἱ λοιποὶ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς καθὼς καὶ οἱ τότε Μ. Πρωτοσύγκελλος καὶ Μ. Ἀρχιδιάκονος διάφορα ποσά. Προσέφερον διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν καὶ πολλοὶ ἔγκριτοι ὁμογενεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοί, τοῦλάχιστον τὸ καλοκαῖρι, κατοικοῦσαν εἰς τὸ εὐάερον καὶ γραφικὸν αὐτὸ προάστειον τοῦ Βοσπόρου. Μεταξὺ ἄλλων πρέπει νὰ ἀναφέρω τοὺς γνωστοὺς ἤδη Κυριακὸν καὶ Κωνσταντῖνον Παντζίρη, Ἀντωνάκη Ἀγγελόπουλον, Φίλιππον Βαρδαλάχον, Κωνσταντῖνον Σεβαστόπουλον, Αἱ συνδρομαὶ συνεποσώθησαν εἰς γρ. 6575. Ὅλα αὐτὰ λεπτομερῶς καταχωρίζονται εἰς τὸ φύλλον 337α τοῦ μικροῦ κώδικος. Εἰς τὰ εἰσοδήματα αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν οὔτε εἰσπράξεις ἀπὸ καντάρι (στατῆρ) τῆς ἐκκλησίας, οὔτε εἰσόδημα ἀπὸ «μετρολόγιον καπήλων», οὔτε ἀπὸ «φορτωματιάτικα» σταφυλιῶν. Ἡ Τουρκία ἤρχισε νὰ διαρρυθμίζεται ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον καὶ πολλὰ πράγματα μοιραίως εἶχον μεταβληθῆ. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἡ φράουλα (ἡ περίφημος Αἰθουαϊκόγυ φίλει) ἀντικαθίστα ὀλίγον καὶ ὀλίγον τὰ ἐγκαταλειπόμενα ἀμ-

¹⁸⁹) Αἱ πληροφορίες ἀπὸ τὸν μικρὸν κώδικα. φ. 129 α κ. ἀ.

πέλια. Ἀπαντῶμεν ὁμῶς ἀκόμη μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων τὰ ἐκ τῆς εἰσπράξεως τῶν κιορκεκίζήδικων καὶ σεργκιῶν. Τὸ ὀλικὸν ποσὸν τῶν δαπανῶν διὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀνῆλθεν εἰς γρ. 160 492. Κατὰ τὸ ἔτος 1838—39 ἐπιτροπευόντων τῶν (χρησιμοποιεῖται ἀκόμη ὁ ὄρος κασιμαλία) Ἰωάννου Μεζίκη, Κωνσταντῖνου Σεβαστοπούλου καὶ Γεωργίου Μαμελετζόγλου, τὸ ὀλικὸν ποσὸν τῶν εἰσοδημάτων ἀνῆλθεν εἰς γρ. 235273. Εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων τοῦ ἰδίου οικονομικοῦ ἔτους ἀναγράφονται κονδίλια ἀφορῶντα ἐξόφλησιν χρεῶν ποῦ ἔγιναν μὲ χρεωστικὰς ὁμολογίας. Μεταξὺ τῶν πιστωτῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ Ζαχαρίας Ζαχάρωφ εἰς τὸν ὁποῖον ἐμετρήθησαν γρ. 15100 «σάλδος ὁμολογίας αὐτοῦ». Εἰς τὴν στήλην τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τοῦ ἔτους 1840—1842 ἀναγινώσκουμεν ὡς πιστωτὰς «Ζωήτοαν Μεζίκη καὶ Βασίλειον Μανιζαβῖνον» καὶ ἄλλους. Κατὰ τὸ οικονομικὸν ἔτος 1842—1843 αἱ στασιδίον εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς 11000 περίπου γρόσια. Εἰς τὰ δανειακῶς δι' ὁμολογιῶν παρθέντα χρήματα διὰ λῶσιν τῆς ἐκκλησίας συναντῶμεν τουρκικὰ ὀνόματα «Ἐμινὲ χανῆμ ἐφένδη 5500» «Φατμᾶ χανῆμ» 1500, «Γεβφικ ἐφένδη πρώην καδῆ» γρ. 1500; 11, «ἀπὸ Ἐμὶν καδῆ» 1500, καὶ ἀπὸ τὸν γνωστὸν Ἰμβριον Ἱερομόναχον Βαρθολομαῖον Κουτλουμουσιανὸν γρ. 500, πρὸς 65 γρόσια τὴν χιλιάδα ἐτήσιον τόκον. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἀναγράφεται καὶ μία νέα δαπάνη. «Ἐτήσιον Ἰπλικχανὲ μὲ τεζκερὲν γρ. 370». Ὁ ἰπλικχανὲς, κοντὰ στὸν ναύσταθμον κείμενος, μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σκ. Βυζαντίου μὲ τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «σχοινοστροφεῖον». («Κων)πολις» Β. σ. 19) Ἐχρησίμευεν ὡς τόπος τιμωρίας. Κατὰ τὸς πληροφορίας τῶν πρακτικῶν τοῦ Διβανίου (=δικαστηρίου) τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας εἰς τὸν Ἰπλικχανὲν ἀπεστέλλοντο πρὸς τιμωρίαν ὅσοι κατεδικάζοντο ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Διβανίου διὰ διάφορα ἐπικραδῆποτε βαρῆα ἁμαρτήματα. Διὰ τὸν Ἰπλικχανὲν ὁ μακαρίτης Παμφίλου Μελισσηνὸς—κατόπιν Μαρωνείας—γράφει τὰ ἐξῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κωδίκων τῆς ἐνορίας Ταταούλων «1846 διὰ τὸ χρονικὸν τοῦ ἀρχιερέως ἐπιστατοῦντος εἰς Ἰπλικχανὲ, ἀρχόμενον ἀπὸ 1 Μαρτίου 1838, ὡς ἡ ἀπόδειξις τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας γρ. 300»¹⁹⁰). Ποίαν ἐπιστασίαν εἶχεν ἐκεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς; Ἐπέβλεπε τοὺς κλεισμένους εἰς αὐτὸ καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὸν σωφρονισμὸν τῶν;

¹⁹⁰) Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 93—Διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1843 ὁ μ. κώδιξ τοῦ Μ. Ρεῦματος σημειώνει «εἰς Ἰπλικχανὲ τὸ ἐτήσιον γρ. 365». Καὶ ὁ Μ. Γεδεῶν ἀναφέρει τὸν Ἰπλικχανὲν (πλεκτηρίον τῶν διὰ τὸν Ναύσταθμον σχοινίων). Ὁ πρωτοσύγκελλος εἶχεν εὐρυτάτην ἀστυνομικὴν μέχρι τοῦ 1839 δικαιοδοσίαν, φυλακίζων μέχρι τοῦ 1877 εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Πατριαρχείου τοὺς ἀτάκτους, ἀποστέλλων

Μεταξὺ τῶν ἐξόδων τῆς πανηγύρεως τοῦ Προφήτου Ἴηλιού κατὰ τὸ 1842 συναντῶμεν καὶ τὰ ἀκόλουθα. «εἰς πασάδες, φαγητόν, καβασμασῆ, καβάσηδων καὶ λοιπῶν ζαμπήτων εἰς τρεῖς ἡμέρας γρ. 108». Οἱ ἄλλοτε γιασακτοῆδες (κλητῆρες) μετωνομάσθησαν «καβάσηδες» = ἀστυνομικοὶ κλητῆρες. Ἐξηκολούθησεν ἡ δαπάνη χρημάτων, κατὰ τὴν περιγραφεῖσαν ἄλλοῦ πανήγυριν τοῦ Προφήτου Ἴηλιού διὰ ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους κρατικοὺς ὑπαλλήλους Εἰς τὰς δαπάνας τοῦ ἔτους 1843 εὐρίσκωμεν δῶρα νὰ δίδονται, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Βαϊραμίου, εἰς τὸν κεαγιά βέην, ἀσχολούμενον, ὡς ἐσημειώθη, μὲ τὰς ἐσωτερικὰς τοῦ Κράτους ὑποθέσεις καὶ ἐξαρτώμενον καθ' ὅλα ἀπὸ τὸν μέγαν Βεζίρην. «Εἰς κεαγιαῖ μπέν γρ. 181». Κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1845—6 ἔσοδα 141163, δάνειον 161200 = 312363. Οὐδέποτε, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐτόνισα, ἡ ἐκκλησία τοῦ Μ. Ρεύματος ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ δάνεια, κατὰ τὸ πλεῖστον ἔντοκα. Δαπανάται κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος γρ. 287189.

Μεταξὺ τῶν ἐξόδων ἀξιοσημεῖωτα θεωρῶ· ἔξοδα ἐκλογῆς γενομένης ὑπὸ δύο ἀρχιερέων γρ. 100», «ἔξοδα διὰ τοὺς ἀρχιερατικοὺς ἀνθρώπους» ἐλθόντας πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν λογαριασμῶν 30», «ἐτήσιον κιουρεκτζήδικον Ζαραπχανέ γρ. 317», «ὄμοιον ιερσανέ γρ. 252». Ὁσπηταλίων ἐτήσιον Ἴπλικханέ εἰς πατριαρχεῖον διὰ τοῦ Γιουσούφακη, δι' ἓνα δίσκον 1000», «εἰς χαρατζοχάρτια τῶν ὑπουργῶν χώρας καὶ ἐκκλησίας (οἱ χουτάμηδες καὶ ὑπηρέται εἰς τὸ 1845 καλοῦνται ὑπουργοί...) γρ. 195». Τῷ ἀρχιερεῖ Ἐπιφανίῳ λειτουργήσαντι τὸ Μέγα Πάσχα μετὰ τοῦ πατριάρχου κὺρ Κωνσταντίου γρ. 70». ¹⁹¹⁾ «Τῷ ἀρχιερεῖ ἀγίῳ Σεβαστείας 250. δι' ἀφιέρωσιν τοῦ μακαρίτου κὺρ Καλλινίκου». «Τῷ καβάση μας διὰ εἰδοποίησιν τριῶν κλεπτῶν ἀποκεφαλισθέντων εἰς Κάνλιτσα». «Τῷ Γραμματικῷ πρωτοσυγκελλίας διὰ παιδίων στάσιμον εἰς Ἴπλικханέ» γρ. 20», «τοῖς δυοῖς γιασακτζίδαῖς πατριαρχείου εἰς παραλαβὴν τῶν παιδίων γρ. 50». ¹⁹²⁾ «Τοῖς ἀνθρώποις τοῦ πατριάρχου» διὰ τὸν ἐρχομὸν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν γρ. 150». Ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς πανηγύρεως τοῦ Προφήτου Ἴηλιού εἶχεν ἀνέλθῃ εἰς γρόσια 1443. Ὁ πατριάρχης ὁ ὁποῖος ἐλειτούργησεν, ὑποθέτω, (τότε δὲν ἐχοροστάτουν οἱ πατριάρχαι) εἰς

εἰς τὸν Ἴπλικханέ καὶ ἄνευ τοῦ πατριαρχικοῦ ντιβανίου, κλειῶν γυναῖκας καθημαξευμένας εἰς τὸ τότε φρενοκομεῖον, ὅπου ἐκλείοντο καὶ νεανίσκοι κακοήθεις ἔτοιμοι πρὸς ἐξωμοσίαν». «Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων» σ. 373.

¹⁹¹⁾ Βεβαίως ὁ πρῶην Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀπὸ Τυρνόβον, κάτοικος, ὅπως γνωρίζομεν, τοῦ Μ. Ρεύματος. Ὁ κατόπιν ἀναφερόμενος Σεβαστείας εἶναι ὁ χῶρεπίσκοπος Μ. Ρ. Παῖσιος.

¹⁹²⁾ Ὡστε ὁ Ἴπλικханές ἦτο σωφρονιστήριον καὶ διὰ τὰ παιδιὰ.

τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Προφήτου Ἴηλιού κατὰ τὴν πανήγυριν ἦτο ὁ Ἄνθιμος ὁ ΣΤ' ὁ Κουταλιανὸς κατὰ τὴν πρώτην του πατριαρχεῖαν (1845—1848). Σήμερον τὰ ἔξοδα τῆς σχολῆς ἀνέρχονται μηνιαίως εἰς χιλίας περίπου λίρας Τουρκίας, τῆς δὲ ἐκκλησίας εἰς 500. Τὰ εἰσοδήματα καλύπτουν τὰ ἔξοδα. Μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων πρέπει νὰ καταχωρίσωμεν 4500 περίπου λίρας ὡς εἰσόδημα ἐνοικίων ἀπὸ τὰ προσοδοφόρα κτήματα, φοῦρνον, σπίτια καὶ ἐργαστήρια. Αἱ εἰσπράξεις τῶν δύο πανηγύρεων, τὰ δίδακτρα, καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ ναοῦ εἰσπραττόμενα ἀποτελοῦν ἓνα μέρος τῶν ἐσόδων. Τὸ ὑπόλοιπον καλύπτεται μὲ τοὺς ἐκτάκτους πόρους τοὺς ὁποῖους δημιουργεῖ ἡ ἐκάστοτε ἐφοροεπιτροπὴ ἔχουσα τὴν ὑποστήριξιν—ὕλικήν καὶ ἠθικὴν,—ὄλων τῶν ἐνοριτῶν καὶ τῶν ὁμογενῶν φίλων τῆς χώρας αὐτῆς τῶν Ἀσωμάτων.

ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ

Μάταιος κόπος θὰ ἦτο πᾶσα ἀπόπειρα εὐρέσεως ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χώρας τοῦ Μ. Ρεύματος πρὸ τοῦ 1752, χρονολογίας καταχωριζομένης εἰς τὸν μέγαν κώδικα τῆς Κοινότητος. Εἴτε πυρκαϊά, εἴτε ἀμάθεια, εἴτε ἀσύγγνωστος ἀδιαφορία—προϊὸν πολλάκις ἀμαθείας—συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐξαφανισθοῦν κώδικες ἀρχαιότεροι τοῦς ὁποίους ὑπαινίσσονται οἱ δύο σωζόμενοι τοιοῦτοι.

Ἀπὸ τὸ γράμμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται τὰ πεπραγμένα τῆς ἐξελέξεως τῶν λογαριασμῶν δεκαεξαετοῦς διαχειρίσεως γενομένης ἐν συνεδρίῳ συνελεύσεως προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμονῆλ τοῦ Πάνυ (1768) εἰς τὸ σπίτι τοῦ μακαρίτου Δημητρίου Σκαναβῆ καταφαίνεται ὅτι ἀπὸ τοῦ 1752 ἐπίτροποι ἦσαν· κυρίως Θωμᾶς Ραφοῦλ ἢ Ραφαήλογλου, πρόεδρος, συνεπίτροποι δὲ οἱ Χατζῆ Ἀνδρέας Γούναρης, Χατζῆ Γεώργης Κέπειτσης, Κωνσταντῖνος Μπακάλης καὶ ἄλλοι¹⁹³). Κατὰ τὸ 1775 «Ἀθανάσιος Κασόγλου, Κωνσταντῖνος Ζαρπλαναλῆς, Μαργέλος, Ἀθανάσιος Χατζῆ Σάββας, Χατζῆ Μεζίκης». Κατὰ τὸ ἔτος 1794—1795 «ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς» ἦσαν ὁ ἄρχων Ἡλίας πορτάρης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Σωτηράκης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, τὸ 1797 πάλιν ὁ ἄρχων πορτάρης. Τὸ 1798 «ἡ ἐπιτροπεία» Μαρζέλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Ἀπὸ τοῦ 1799—1808 «καπζιμάλης» (ἢ «ἐπιστάτης») ὁ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ παρόντος συγγράμματος ἀναφερόμενος καὶ ἐγκωμιαζόμενος «Διαμαντῆς σερδάρης Καζανασμάζης». Τὸ 1809—1810 «Βασίλ ἀγᾶς σαράης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ». Τὸ 1811—12 «καπζιμάλης Φωτάκης Κερεστειζῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ», 1813—14 «μισὲ Τζωριζῆς» καὶ οἱ «σύντροφοι» αὐτοῦ. 1815 «Χατζᾶ Βασίλης Σαράφης καὶ σὺν αὐτῷ». 1816—1818 ὁ ἀτυχῆς Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος προσβληθεὶς, ὡς εἶδομεν, ὑπὸ πανώλους καὶ ἀποθανόν, 1818 Κωνσταντῖνος Ράπτης, Φώτιος Κερεστειζῆς. 1819—1820 Ἰωάννης Ράπτης, Φώτιος Κερεστειζῆς. 1821—22 Φώτιος Κερεστειζῆς. 1823 Ἰωάννης Πιτζιπιός, διάσημος διὰ τὰ ζητήματα πού ἐδημιούργησεν ἀργότερον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μεταφερθῆ ἡ πατριαρχικὴ σχολὴ ἀπὸ

¹⁹³) Βλέπε καὶ ἀνωτέρω σ. Ἐκκλ. Ἀλήθεια 1923 σ. 303.

τὸν Κουρούτζεσμεν εἰς τὸ Φανάρι. 1824 καπζιμάλης Κελαϊδίτης (γνωστὸν ἐπίθετον εἰς τὸ χωρίον μέχρις ἐσχάτων) καὶ Γιάνκος Τερζῆ μπάσης, 1825 ὁ ἴδιος, 1826 ὁ ἴδιος· 1827-28 καπζιμάλης Ζανῆς Βούρος (καὶ τὸ ἐπίθετον Βούρος ὑπῆρχε μέχρι πρὸ 40ετίας εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα), 1829 Ἰάκωβος Βούρος καὶ Διαμαντῆς Κιουρκιζῆ μπάσης. 1830 Κυριακὸς Παντζίρης καὶ ὁ συμβοηθὸς Χοιζᾶ Λαμπίκης Σαράφου (αἱ γνωσταὶ οἰκογένειαι τῶν Παντζίρηδων—ὑπάρχει ἀκόμη τὸ ἐπίθετον αὐτὸ εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα—καὶ τῶν Λαμπίκηδων. 1831 Κωνσταντῖνος Σαραντινὸς καὶ Βασίλειος Σαριδάκης συμβοηθός. Ὁ δευτερός εἶναι βοηθός ἢ γραμματικός. 1832 Ἰωάννης Κουγιουμιζῆς, Ἰωάννης Τερζιμπάσης, 1833 Κυριακὸς Καζαντζόγλου, 1834 Κυριακὸς Ἀντωνίου, Κωνσταντῖνος Ρωσσόπουλος, 1835 Κυριακὸς Παντζίρης καὶ Ἀντωνάκης Ἀγγελόπουλος, 1836, Ἰάκωβος Βούρος, Δημήτριος Πανᾶς, 1837 Ἰωάννης χρυσοχόος καὶ Σπυρίδων Καλλιπολίτης, πάππος τοῦ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντος Μεγαρευμιώτου—καταγωγῆς Ἑπτανήσου—Σπύρου Καλλιπολίτου, πατὴρ τοῦ καὶ νῦν ἐφοροεπιτρόπου Μ. Ρεύματος κ. Λεωνίδου Καλλιπολίτου, 1838 Βασίλειος Σαριδάκης καὶ Γιάνκος Μεζίκης. Πολὺ γνωστὸν εἰς τὴν πόλιν τὸ ὄνομα Μεζίκης, 1839 ὁ αὐτὸς Μεζίκης καὶ οἱ Κωνσταντῖνος Σεβαστόπουλος καὶ Γεώργιος Μамελετζόγλου. Ὁ Σεβαστόπουλος πάντως ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἔθν. εὐεργέτου Σεβαστοπούλου, καὶ περὶ αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Μ. Γεδεὼν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων σ. 130. Τὸ 1840 ἐκ νέου ὁ Κ. Ρωσσόπουλος, ὁ Δημήτριος Ροδοκανάκης· ἀγνωστὸν ἂν ἡ ὑπάρχουσα οἰκογένεια εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα Ροδοκανάκη ἔχη σχέσιν μὲ τὸν Δ. Ροδοκανάκην τοῦ κώδικος. Ἐτερος συνεπίτροπος Γεώργιος Γρηγορίου. Μετὰ ἔν ἔτος ἐπανῆλθεν ὁ Γ. Μамελετζόγλου περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ὀλόκληρος στήλη ἐγράφη εἰς τὸν κώδικα κάπως μομφῆν φανερώουσα. Ὑποθέτω ὅτι ὁ Γ. Μамελετζόγλου ἔχει σχέσιν συγγενείας μὲ τὸν ἐκ Μ. Ρεύματος καταγόμενον Τιμολέοντα Μамελετζόγλου ἄρχοντα Χαρτουλάριον· 1842 πάλιν ὁ Κ. Α. Μεζίκης, 1843 Σωτήριος χρυσοχόος, Ἀθανάσιος Διαμαντίδης, 1844 ὁ ἴδιος, 1845 Ἀντώνιος Κελαϊδίτης, καὶ Νικόλαος Σκόρδας, καταγωγῆς ἠπειρωτικῆς, πατῆρ τῆς Λουτσίκας συζύγου τοῦ Λαγουδάκη, πατὴρ τοῦ Ἀγαθοκλέους Λαγουδάκη. Οἰκογένεια Σκόρδου ὑπάρχει καὶ σήμερον καὶ εἶναι ἡ αὐτή, 1846 πάλιν ὁ Ν. Σκόρδας καὶ ὁ Ἰωσήφ Ἀναστασιάδης, 1847 πάλιν ὁ Ρωσσόπουλος. Οἱ κατόπιν ἐπίτροποι ἀνήκουν εἰς τὰς συγχρόνους οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι ὁμως σήμερον δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ Μ. Ρεῦμα. Εἰς μίαν ἀναφορὰν ἐπιδοθεῖσαν πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀνθιμον Δ΄. τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1840 ὑπογράφουν οἱ ἐξῆς ἐπίτροποι· Κωνσταν-

τῆνος Ρωσσόπουλος καπζιμάλης, Δημήτριος Ροδοκανάκης συμβοηθός. **Συνεπίτροποι καὶ συνυπουργοί:** Βασίλειος Σαριδάκης, Ἰωάννης Μεζίκης, Χρῆστος Νικολαΐδης, Γρηγόριος Ραπτόπουλος, Μισὲρ Κυριακός Παντζίρης, Ἰάκωβος Βούρος, Σπυρίδων Καλλιπολίτης, Κωνσταντῖνος Σεβαστόπουλος, Κωνσταντῖνος Παντζίρης, Νικόλαος Σκόρδου, Δημ. Ι. Βούρος καὶ Δημ. Πανᾶς. Τὸ ἐπίθετον Πανᾶς ἀπαντιᾶ συχνὰ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν γνωστὴν ἐν Ἑλλάδι ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῶν Πανᾶδων.

Εἰς τὰ κοινοτικά τοῦ Μ. Ρεύματος μετὰ τὰς ὡς ἄνω οἰκογενείας ἀνεμίχθησαν οἱ Σοφιανοί, συγγενεῖς ἐξ ἀγχιστείας τῶν Κρέστοβιτς, οἱ Μουσοῦροι, οἱ Καραθεοδωρῆδες, αὐτοὶ οἱ Κρέστοβιτς, οἱ Ἰωαννίδαι Ἀπόστολος καὶ ἄλλοι. Ὡσαύτως ἔλαβον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων οἱ Γεώργιος Καλπάκας, Κ. Σταματιάδης, Α. Ξανθόπουλος καὶ Βάϊας, Ν. Μουχιῆρης. Οἱ ὡς ἄνω ὑπογράφουν τὸ πρακτικόν τοῦ 1887 τὸ σχετικόν πρὸς τὴν οἰκοδομήν, ὡς εἶπομεν τῶν 17 οἰκιῶν. Ἄλλαι οἰκογένειαι ποὺ προσέφερον τὰ φῶτά των καὶ τὴν ἰκανότητά των διὰ τὴν διοίκησιν τῶν κοινοτικῶν τοῦ Μ. Ρεύματος εἶναι ἡ οἰκογένεια Μιχαὴλ Σταύρου, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννης καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Γεώργιος (Τζωριτζῆς) Σταύρου, ὁ Ἀνανίας Βοσταντζόγλου, ἀδελφὸς τοῦ Χαραλάμπους πατρὸς τῶν Περικλέους καὶ Ἀλκιβιάδου Μποσταντζόγλου, Φ. Λαμπρίδης, Μ. Ἀγγελίδης, Ν. Γιαννακόπουλος, Ἰωσηφίδης Ιατρός. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δύο κομμάτων ἰωακειμικοῦ καὶ ἀντιἰωακειμικοῦ, διοικοῦσαν τὴν Κοινότητα ποτὲ μὲν ὁ Ἀγαθοκλῆς Λαγουδάκης, ποτὲ δὲ ὁ ἀντιἰωακειμικὸς Ἀλ. Χαραλαμπίδης. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀθανασιάδου διὰ τὴν ὁποίαν ἀνέφερα ὀλίγας λέξεις τοῦ Β. Καλλίφρονος. Νεώτεροι κοινοτικοὶ παράγοντες ἄξιοι ἀναγραφῆς, ὁ Βασίλειος Κάσιος γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ζώνια, Χαρ. Αἰβάτογλου, Παν. Ἰωαννίδης, Φλ. Φλωρίδης καὶ πρὸ πάντων ὁ ἀλήστου μνήμης Λουῖζος Ἡλιοῦ, καθηγητῆς τῆς Ροβερετίου σχολῆς, κάτοικος δὲ Μ. Ρεύματος. Εἰς τὰ κοινοτικά ἔλαβον μέρος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀνακωχὴν, μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ὁ κ. Κωνσταντῖνος Γραμματόπουλος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μαυρῆ, Ἰωάννης καὶ Νίκος, ὁ δεῦτερος ὡς πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἰ. ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Ὡσαύτως ἄξιοι μνείας ὁ μακαρίτης Σίλβεστρος Τρελλόπουλος, ὁ Μενέλαος Κωνσταντινίδης, ὁ μακαρίτης Χαρίλαος Χατζῆ Διαμαντῆς. Ἐσχάτως ἐργάσθησαν ὡς ἐφοροεπίτροποι οἱ κ. κ. Δημήτριος Ἡλιάδης, ὄντος ἀρχιερ. προΐσταμένου, κατόπιν δὲ ἐπόπτον τοῦ τότε ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ κ. Φιλοθέου, Δημήτριος Ἰωαννίδης, καθηγητῆς Δημήτριος Ξανθόπουλος—ὁ μακαρίτης—Κωνσταντῖνος Νεόκοσμος. Τώρα ἡ ἐφοροεπιτροπὴ διατελεῖ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Γεωργίου Ζαβράκη μετὰ τοῦ ὁποίου εὐδοκίμως καὶ μετὰ ζήλου ἐργάζονται καλοὶ τῆς Κοινότητος νέοι.